

DOM in SVET

List
s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *

Štev. 7. * * *

V Ljubljani 1901.

Vsebina.

	Stran
Tadej Smičiklas. Spisal <i>Iv. Steklasa</i>	385
Bršljan in bodičje. 11., 12., 13. Zložil <i>Anton Medved</i>	398
V album. Zložil <i>Anton Medved</i>	398
Na vojvodskem prestolu. Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal <i>I. Selàn.</i> (Konec.)	399
Kaj se je snoči zgodilo . . . Posavska balada. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	406
Oranže in citrone. Pod italijanskim nebom utrgal <i>Fr. S. Finžgar.</i> (Dalje.)	407
Pismo. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	411
Na Triglav! Za turistovsko sezono — spisal <i>Ĵanko Mlakar</i>	412
Starčeva pesem Zložil <i>Anton Medved</i>	417
V tajni noči. Zložil <i>Leo Levič</i>	417
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Ĵoš. Ošaben.</i> (Dalje.)	418
Konture. Spisal <i>F. S. Pavlétov.</i> (Dalje.)	422
Umetniška razstava v Zagrebu. Poroča <i>dr. Evgen Lampe</i>	428
Med poeti. Zložila <i>Ljudmila</i>	431
Lovec Roman. Gozdna slika — Spisal <i>I. E. Rubin</i> (Konec.)	432
Dvogovor. Zložil <i>Anton Medved</i>	437
Ob zibeli. Zložil <i>Cvêtko Slavín</i>	437
O Ledinskega pesmi „Razne pota“. Spisal <i>dr. K. Štrekelj</i>	438
Književnost	441
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1900.: Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. — Zgodovina slovenskega slovstva. — Zaročenca. — Prešeren v raznih slovstvih. — <i>Hrvaška književnost.</i> Knjige „Matice Hrvatske“ za god. 1900. Izabrane pripovedi. — <i>Češka književnost.</i> Z mesta a venkova. — První obrázky ze Slovácka. — Apostati. — Nalezeno na cestě všedního života. — Od kolébky do hrobu. — Izbrani spisi K. V. Raisa.	
Glasba	449
Novi akordi.	
Prerana grobova. † <i>Pavlina Pajkova.</i> † <i>Frančišek Dobnikar</i>	449
Naše slike: Vojvodski prestol. — Spanjščice. — Medovičeve slike	450 451
To in ono	451
Jožef Murn. — Dr. Andrija Jagatić. — Dr. Albin Bráf. — Nobelova švedska literarna ustanova.	

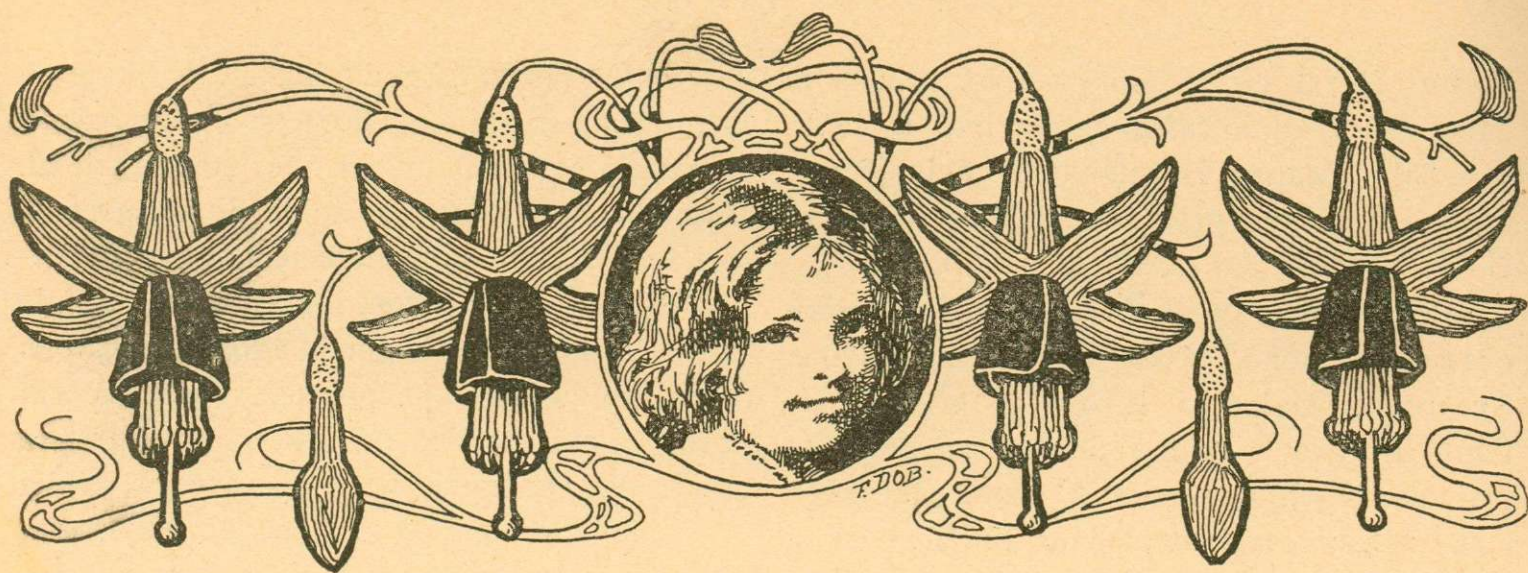
Slike.

	Stran
Tadej Smičiklas	387
Vinjete	397 427
Verujem! Kip <i>Ivana Rendića</i>	393
Vojvodski prestol na gospesvetskem polju. Slikal <i>M. Ĵama</i>	404
Triglavska kočá s kapelico na Kredarici	409
Triglav z Velega polja. Fotografiral <i>Iv. Sušnik</i>	313
Pogled z Malega na Veliki Triglav. Fotografiral <i>Iv. Sušnik</i>	416
Sremski mučeniki. Slikal <i>C. M. Medović</i>	425
Celestin M. Medović	428
Spanjščice. Risal <i>F. Dobnikar</i>	441
Siroti	448

„Dom in Svet“ izhajaja prvega dné vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: *Marijanišče.* — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 8 K 40 h, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dol., za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark. Sprejemlje *lastništvo in upravníštvo v Marijanišču.*

Tadej Smičiklas,

predsednik „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“ ter „Matice Hrvatske“.

Spisal *Iv. Steklasa.*

Ko je l. 1878. umrl Matija Mesić, mnogozaslužni prvi profesor hrvaške zgodovine na zagrebškem vseučilišču, je ostala ta stolica dolgo časa prazna, ker mu je bilo težko najti dobrega naslednika. Sam si ni bil mogel odgojiti dobrih zgodovinarjev, ker je predaval na vseučilišču le štiri leta; zato so morali poiskati sposobnega naslednika med tedanjimi gimnazijskimi profesorji. Izbirali so cela štiri leta, a slednjič so se odločili za Tadeja Smičiklasa, ki je dokazal s svojim znamenitim delom „Povjest Hrvatska“, da je gotovo najsposobnejši za to mesto. L. 1882. je zasel na početku drugega polletja stolico pokojnega Mesića ter ostal na tem mestu do danes. Tadej Smičiklas spada brez dvoma med prve hrvaške učenjake, a po svojem domoljubnem mišljenju in odločnem značaju stoji med prvimi boritelji za pravice hrvaškega naroda. Zato je umestno, da opišemo v kratkih potezah njegovo življenje in delovanje.

Tadej Smičiklas se je rodil dné 1. vinotoka l. 1843. v Raštovem v Žumberku od siromašnih starišev. Početno šolo je dovršil v Sošicah, a potem ga je vzel pokojni škof Jurij Smičiklas iz Križevcev v grško-katoliško semenišče v Zagrebu, kjer je hodil v

gimnazijo ter dostal l. 1862. zrelostno izkušnjo. Potem je služil eno leto kot suplent na gimnaziji v Oseku, a l. 1864. je dobil kot odličen dijak deželno ustanovo ter odšel na Dunaj, da se pripravi na tamošnjem vseučilišču za profesorja zgodovine in zemljepisja. Na Dunaju je ostal cela štiri leta; prav marljivo se je učil ter naredil izkušnjo iz zgodovine in zemljepisa ter pomožnih zgodovinskih znanosti za srednje šole.

Povrnivši se v domovino je bil Tadej Smičiklas nameščen l. 1869. za učitelja na reški gimnaziji, kjer je služboval štiri leta. L. 1873. je bil imenovan za profesorja na zagrebški gimnaziji, na kateri je poučeval nekaj čez osem let, dokler ni postal l. 1882. javni redni profesor za hrvaško zgodovino na vseučilišču v Zagrebu. Na tem mestu službuje še dandanes ter predava od takrat tudi pomožne zgodovinske znanosti. Na vseučilišču je bil izvoljen l. 1886. za dekana modroslovne fakultete, a l. 1887. za rektorja. Obenem je poverjenik za izkušnje kandidatov srednjih šol.

Na književnem polju se je oglasil Smičiklas šele tedaj, ko je bil popolnoma proučil svojo težko stroko. Temeljito je preiskaval mnogo let hrvaško prošlost in

vestno zbiral historično gradivo. Potem je začel spisavati hrvaško zgodovino. L. 1879. je izdala „Matica Hrvatska“ II. del njegove dolgo in željno pričakovane „Povjesti Hrvatske“, a l. 1882. je izšel I. del.

Hrvatje niso imeli doslej v svojem jeziku obširne, kritično opisane domače zgodovine. Švearovo „Ogledalo Ilirov“ je bilo nekritično in porabno samo deloma za dogodke pri osvobojenju Slavonije izpod turškega jarma; Ljubićevo „Ogledalo književnosti i povjesti jugoslavenske“ je tudi v marsičem zastarelo ter je sploh pisano presuhoparno. Tkalčičeva mala „Hrvaška zgodovina“ je bila namenjena za šolo, večja izdaja pa je ostala nepopolna, a tudi le-ta ni odgovarjala več zahtevam znanstvene kritike. Vse je tedaj željno pričakovalo obširne, dobre hrvaške „Zgodovine“. Seveda je bilo za razširjenje knjige najugodnejše, da jo izdā „Matica Hrvatska“. Z velikimi stroški je „Matica“ zares izvršila domoljubno delo ter poslala v svet v več tisoč izvodih Smičiklasovo delo. Smičiklas pa v tej izdaji ni mogel priobčiti vseh virov, iz katerih je zajemal zgodovinsko gradivo, ker bi bila knjiga preobsežna. To hoče storiti kasneje ob ugodni priliki.

„Povjest Hrvatska“ obstoji iz dveh zvezkov. Prvi zvezek obsega zgodovino do Ferdinanda I. Habsburškega, drugi del pa do l. 1848.¹⁾ V prvem delu je tudi priobčil svoje nastopno predavanje kot vseučilišni profesor: „O razdiobi povjesti hrvatske“, katero je govoril na hrvaškem vseučilišču dné 1. vel. travna l. 1882. Smičiklas je izdal najprej drugi zvezek hrvaške zgodovine. Za ta del so mu bili viri pristopnejši, in velik del zgodovinskega gradiva že zbran; za staro dōbo pa je moral še marsikaj poiskati in zbrati. Mnogo gradiva so do takrat že priobčili Kukuljević, Ljubić, Rački in Tkalčič, in Smičiklas ga je najvestneje uporabil.

¹⁾ Povjest Hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio prvi: Od najstarijih vremena do godine 1526. U Zagrebu 1882. Str. I.—XXXII. in 1—724. Dio drugi: U Zagrebu 1879. Str. I.—IV. in 1—496.

Smičiklasova „Zgodovina“ se odlikuje po svoji jasnosti. Mnogo do tega časa nejasnih vprašanj je rešil in jih verjetno razložil. Duh njegove knjige je sploh domoljuben, a pri tem vendar ni v nobenem pogledu prenapet ali sovražen sosedom, dasi ne zatajuje nikjer resnice, tudi kadar ni ugodna Hrvatom. Slog Smičiklasov je prijeten, na nekaterih mestih vzvišen. Več dogodkov je res krasno opisanih. Omenimo le popis prvega kralja Tomislava, izumretje narodne dinastije, vladanje kralja Sigismunda ali pokret na slovanskem jugu, bitko na Mohačkem polju in hrvaške razmere pred to bitko, Ferdinanda I. Habsburškega, Leopolda I. in njegov dvor ter zaroto Zrinjsko-Frankopansko. Zraven politične zgodovine obdeluje velik del knjige kulturno zgodovino. Tako obširno ni doslej opisal Hrvaške v kulturnem oziru še noben zgodovinar. Vsakemu večjemu odseku politične zgodovine je dodan kulturni opis hrvaškega naroda v duševnem in gmotnem oziru. Preobširno bi bilo posebej navajati vse oddelke, v katerih se razpravlja o kulturnem stanju Hrvaške; omenjam le sledeče, ki so brez dvoma najbolj zanimivi: Vera in stara kultura Hrvatov, Ciril in Metodij in slovenski jezik v cerkvi, Hrvaška pod kralji svoje krvi, Hrvaška pred turškimi navali, Hrvaška v XVI., XVII., XVIII. veku.

Smičiklasova „Zgodovina“ hrvaškega naroda je postala v kratkem času najbolj popularna knjiga. Dasi je bila izdana v več tisoč izvodih, je vendar zdaj ne moreš več dobiti v nobeni knjigarni, ker je že zdavnaj vsa razprodana. Le nekaj manjka tej krasni knjigi: Končuje se že z letom 1848., torej ne popisuje za sedanji narod najvažnejših dogodkov. Če bode Smičiklas izdal to delo vdrugič, naj ne izpusti najnovejše zgodovine hrvaškega naroda!

Na temelju tega znamenitega dela si je pridobil profesor Smičiklas v znanstvenem svetu velik ugled ter je bil izvoljen 23. listopada l. 1883. za pravega člana „Jugoslavenske akademije“ v Zagrebu ter za častnega meščana mest Zagreba, Varaždina in Karlovca. To je gotovo najlepše odlikovanje, ki ga je

dobil vrli pisatelj od svojega naroda. Vidi se, da so Hrvatje razumeli svojega zgodovinarja, ki jim je odkril njihovo slavno prošlost ter pobil vse krive nazore protivnikov hrvaškega naroda.

Druga znamenita zgodovinska knjiga Smičiklasova je: „Dvestoletnica osvobojenja Slavonije“¹⁾. L. 1691. so bili Turki pregnani iz Slavonije, kjer so gospodovali od l. 1541. „Jugoslavenska akademija“ je hotela proslaviti dvestoletnico tega dogodka z obsežnim zgodovinskim spisom ter je to težavno nalogo poverila svojemu članu, zgodovinarju Smičiklasu.

Smičiklas je razdelil svojo razpravo na dva dela. Najprej je opisal kulturno stanje Slavonije pod turško vlado od l. — 103. strani; v drugem delu od 103. do 173. strani pa je obdelal pravi boj za osvoboditev do karlovskega miru l. 1699. Za prvi del spisa so mu služila razna poročila poslancev tujih držav, posebno pa narodne pesmi, iz katerih je nabral mnogo gradiva za svoje trditve. Za drugi del je našel pisatelj že precej zbrana gradiva v raznih delih, tudi v hrvaškem jeziku; posebno sta za to važna oba spisa

¹⁾ Dvijestogodišnjica oslobodjenja Slavonije. Prvi dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat oslobodjenja. Napisao Tade Smičiklas, pravi član jugoslavenske akademije. Izdala na svjet jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1891. Str. 173. Drugi dio: Spomenici o Slavoniji u XVII. vijeku (1640—1702). Skupio Tade Smičiklas, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U prilogu karta Slavonije u vrijeme požarevačkoga mira (1718). U Zagrebu 1891. Str. VII. in 362.

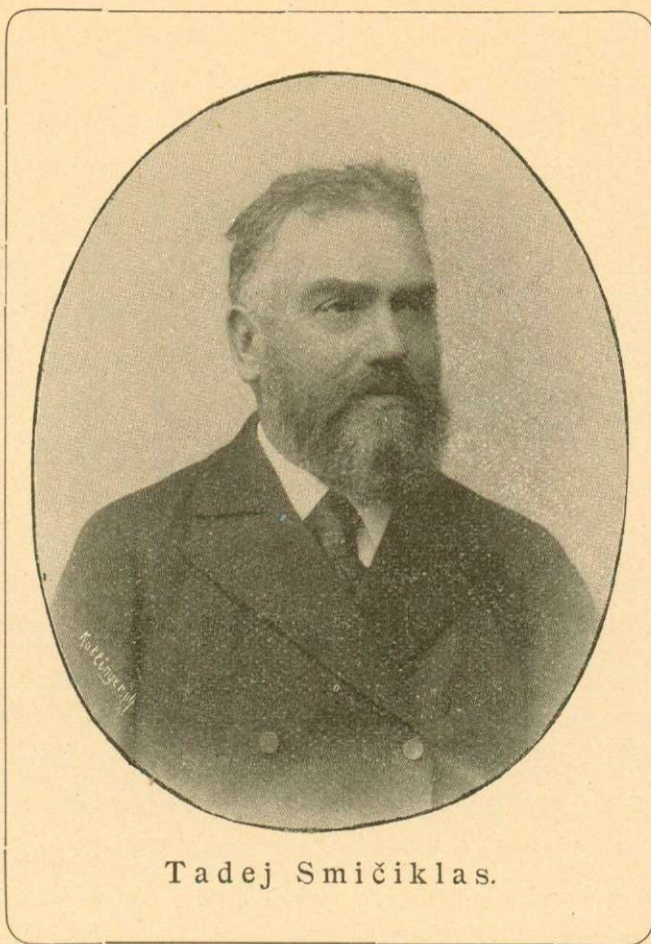
Radoslava Lopašića o Luku Imbrišinoviću in Marku Mesiću. Vendar pa je bilo treba še preiskati arhive, posebej še vojaški arhiv na Dunaju, kamor so prenesli vse spise iz zagrebškega vojaškega arhiva. Le na ta način je bilo mogoče podati jasno sliko o Slavoniji v tem času in o bojih proti Turkom.

V prvem delu spoznava čitatelj, v kako žalostnem stanju je bila Slavonija pod turško vlado; bila je pravi turški pašaluk, s popolno turško vojaško upravo, kakršne na

Ogrskem ni bilo, ker tukaj se je poleg turške vzdržala tudi še domača županijska uprava. Zato Ogrska ni sprejela v sebe nikdar toliko turškega življa, kakor Slavonija, in to se pozna še dandanes.

V drugem poglavju opisuje, v kakem razmerju so bili podložniki in koliko je narod trpel pri pobiranju davka; le po mestih je bilo malo bolje. Turki so osnovali tudi svojo krajino, kamor so postavljali Vlahe za čuvaje; toda ti čuvaji so narod tako tlačili, da je kar bežal iz dežele. V tej krajini so Turki gospodarili nemilosrčno ter ubijali narod

gmotno in moralno. O tem pripoveduje Smičiklas v tretjem poglavju grozne stvari. Ker so bili ti Turki, ki so gospodarili po Slavoniji, večinoma iz Bosne, torej rojeni Hrvatje, se niso razlikovali od svojih podložnikov niti v jeziku niti v navadah. Zato se je pa pomohamedanilo toliko Hrvatov, da imamo malokje toliko poturic kakor med Hrvati; zato se pa hrvaško govori celo na sultanovem dvoru. Slavonski Turki so silili sploh vse kristjane, da se poturčijo. Ker so se pa vendar branili, so jih Turki strašno tlačili.

Tadej Smičiklas.

Kristjan je mogel biti le raja; cerkvá sploh niso smeli popravljati, a kar je bilo lepših, so jih Turki izpremenili v mošeje. Celih 150 let se niso krščanske cerkve niti zidale niti popravljale, a sveto Rešnje Telo se ni moglo nikjer hraniti v cerkvi zaradi Turkov. Da pridobé Turki ljudstvo za novo vero, so lovili med svoje sužnje otroke in ženske. To je bil najstrašnejši davek za nesrečni narod. Kdor prebere IV. in V. poglavje te knjige, dobi šele pravi pojem o grozodejstvih, ki so jih uganjali Turki po krščanskih deželah; a še huje je, kar se pripoveduje v VI. poglavju o mukah, ki so jih morali pretrpeti kristjani, če se niso hoteli pomohamedaniti. Da ni bilo v teh groznih časih frančiškanov, ki so tolažili in branili siromašni narod, bi bilo izginilo krščanstvo iz teh krajev.

V drugem delu so opisani boji proti Turkom v desetero poglavjih. Boj za osvoboditev se začne s porazom Turkov pri Dunaju l. 1683. ter traja do karlovškega miru l. 1699. V tej vojski se je bojevala cesarska armada, a izdatno so ji pomagali tudi Hrvatje v manjših četah pod svojim banom in pod drugimi narodnimi zapovedniki. Bana je skušal cesarski vojni svet podvreči glavnemu zapovedniku cesarske vojske, toda tej zahtevi so se uprli Hrvatje najodločneje. Ban je ostal vedno neodvisen zapovednik svoje vojske na Hrvaškem. Dalmacijo, Liko in velik del ostale Hrvaške so osvobodili Turkov večinoma Hrvatje sami, le Slavonijo so pomagale oteti Turkom tudi cesarske vojske; a tukaj so bile tudi najhujše borbe, ker so Turki le semkaj udarjali z velikimi silami. Slavonija je sicer trpela tudi od cesarske soldateske, ki si je prisvajala vsa prava v teh krajih; nastale so tako hude stiske, da se je narod selil nazaj pod turško oblast. Šele vsled karlovškega miru se je začelo skrbeti za red tudi v teh krajih. Hrvaški stanovi pa so imeli vrhu borbe proti Turkom precej za tem drugo hudo borbo s cesarsko oblastjo, ki je hotela osvobojene zemlje spraviti pod vojni svet ali pa pod graško komoro. In dasi so hrvaški stanovi neprenehoma zahtevali, da se slavonski kraji zedinijo z materino

deželo, je vendarle cesarska uprava velik del Slavonije in Hrvaške spravila pod svojo oblast pod imenom Vojaške krajine. To je bila slaba nagrada za prelito kri, ki jo je žrtvoval hrvaški narod, da obrani sebe pa tudi državo!

Drugi del omenjenega dela obsega zgodovinske spomenike za to dōbo. Te spomenike je zbral Smičiklas z velikim trudom večinoma na Dunaju; v sami Slavoniji ni mogel najti za XVII. vek niti enega lističa, dasi je prehodil skoraj vso deželo od Iloka do Požege. Šele za XVIII. vek se nahajajo po samostanih kratki zapiski o najvažnejših dogodkih. Največ gradiva je našel Smičiklas v c. kr. komornem arhivu na Dunaju. Posebno so znameniti popisi skoraj cele komorne Slavonije za l. 1697 – 1702., in sicer vsi v izvirniku. Cesarska komora je dala namreč popisati zaradi davka vso Slavonijo. Seveda se je pri tem trudila, da dobi deželo pod svojo oblast. Iz tega popisa je pisatelj izčrpal pregledne podatke, ker ni mogel tukaj izdati vsega poročila zaradi obsežnosti. Vendar pa opozarja filologe in etnologe na krstna in rodbinska imena, v katerih se nahaja prekrasno gradivo za raziskavanje. Zanimivo je, da so živeli v slavonski Valpovščini v turški dōbi kajkavci. V poročilih se govori, da so bili prvotni gospodarji v teh krajih Hungari; a to se ima tolmačiti tako, da so Turki zvali katoličane v Slavoniji Mažare; tedaj je to ime tukaj versko, a ne narodno, kakor bi kdo lahko mislil. Temu delu je dodan tudi starinski zemljevid iz l. 1720, tiskan l. 1745.; a ker ni točen, zato je pisatelj v kazalu (str. 337—362) popravil vsa imena, katera so na zemljevidu krivo napisana. Za kulturno zgodovino in historično geografijo so ti opisi zares velike važnosti; zato jih je priredil Smičiklas s toliko točnostjo in natančnostjo ter v indeksu označil z današnjimi imeni.

Poleg teh velikih zgodovinskih del je objavil Smičiklas nekoliko manjših zgodovinskih razprav. Najznamenitejša je „Hrvatska zastava“ v „Viencu“ l. 1895. (str. 203—206). V tej razpravi je Smičiklas temeljito ovrgel

oponašanja protivnikov hrvaških, češ da so si hrvaško zastavo izmislili Jugoslovani l. 1860., a grbove Dalmacije, Hrvaške in Slavonije Mavro Orbini šele l. 1601., odnosno šele l. 1701. Smičiklas je dokazal po starih spisih, da so rabili Hrvatje mnogo prej, nego je živel Orbini, svoj grb in da so imeli modrobelo-rdečo zastavo za državno zastavo že od XVI. veka dalje do danes, in da je tudi še zdaj edino veljavna za vso Hrvaško.

V članku: „Kačić prema historiji“ („Vienac“ 1890. Str. 532—535.) je Smičiklas ocenil tega znamenitega pesnika delo „Ugodni razgovor naroda slovinskoga“, katero je po njegovi trditvi brez vsake zgodovinske vrednosti, razen zadnjega dela, kjer poje o junaških bojih v Bosni. Kačić je pisal in pel le zato, da podá hrvaškemu narodu tiskano knjigo, iz katere bo mogel brati o junaških delih svojih dedov. To mu je vsa zasluga in slava, zgodovinar pa ni bil in se tudi sam ni imel za takega.

Smičiklas je pa tudi umen literarni historik. Že prva njegova razprava in sploh prvo njegovo književno delo v programu reške gimnazije l. 1871. z naslovom: „Prve dvie dobe književnosti hrvatske (nekoje historijsko-genetiške misli)“ kaže, s koliko ljubeznijo je proučaval hrvaško književnost. V tej razpravi je načrtal Smičiklas prvi med hrvaškimi literarnimi historiki vzroke začetka in propadanja hrvaške književnosti v raznih dôbah; dokazal je zvezo, v kateri je razvitek književnosti s celim narodnim življenjem, ter navel na temelju hrvaške zgodovine razloge, zakaj ni mogla hrvaška književnost nikdar doseči edinstvene moči, ki bi bila dostojna šestmilijonskega naroda slovanskega. Umno je razjasnil, kako so vplivale na književnost vera, razkosanost naroda in razlika narečij, jezik sam, narodna pesem, humanizem in slovanska misel. Iz tega spisa se more sklepati, da je Smičiklas že do takrat temeljito proučil hrvaško književnost.

Kot dobremu poznavaycu hrvaške književnosti mu je izročila hrvaška vlada težavno delo, da sestavi hrvaška berila za

nižje razrede srednjih šol. Tako sta izšli dve njegovi berili l. 1875. z naslovom: „Čitanka za 1. i 2. razred gimnazije“, kateri sta doživeli l. 1880. drugo izdanje. Istega leta je izdal tudi „Čitanko za 3. gimnazijski razred“ ter predelal in izdal še Markovićevo „Čitanko za 4. gimnazijski razred“. Poleg tega šolskega dela je napisal Smičiklas v programu zagrebske gimnazije l. 1876.: „Život i djela Vjekoslava Babukića.“ Ta razprava je izšla tudi kot posebno delce.¹⁾ V njej se je ozrl Smičiklas prvokrat na hrvaški kulturni pokret v prošlem veku ter zahvalno določil mesto, katero v tem pokretu zavzema Babukić. Profesor Smičiklas je bil učenec Babukićev, ko je pohajal zagrebsko gimnazijo. Takrat se je uvajala nemščina v vse hrvaške šole. Hrvaški domoljubi so morali biti oprezni, da jih ni popolnoma zatrl tedanji absolutizem. Babukić je bil moral zameniti profesorsko stolicu na akademiji z gimnazijsko profesuro, kar ga je silno peklo, vendar pa je ostal zvest Ilir, in tedanji dijaki so slišali marsikaj koristnega iz ust tega znamenitega boritelja za ilirstvo. Seme, ki ga je sejal Babukić v mlada srca, je kmalu krasno vzknilo, ko so dobili Hrvatje zopet ustavo. V prilogi sta zanimiva dva lista bogoslovca Jakoba Krašne iz l. 1841. Krašna je bil takrat v 4. letu bogoslovja v ljubljanskem semenišču in knjižničar slovensko-ilirskega društva. V omenjenih listih poroča Babukiću o stanju ilirstva na Kranjskem ter o nakupovanju slovanskih knjig. Znano je, da je bil Babukić v ilirski dôbi prvi in edini knjižar in razširjatelj ilirskih knjig po slovanskem svetu.

L. 1892. je opisal Smičiklas v „Spomenknjigi Matice Hrvatske“ na str. 245—254. Vjekoslava Babukića kot prvega tajnika „Matice Ilirske“ od l. 1842—1846. Babukić je po Smičiklasu najzaslužnejši Ilir, ker je učil s svojo slovnico prvi pravilno pisati

¹⁾ Život i djela Vjekoslava Babukića. Napisao Tade Smičiklas. Sa slikom. U Zagrebu. Tisak „Narodnih Novina“ 1876. Str. 1—89. Prilozi, kojimi se razsvjetljuje život i djelovanje Babukićevo u ilirskoj dobi od str. 56—89.

hrvaški jezik. On je bil duša „Matice Ilirske“; on je delal vse in za vse. Kasneje je v maršičem zaostal in kritika ga je zavrгла, kar je rahločutnega moža silno bolelo. Zasluge njegove za hrvaštvo pa so vendar trajne, a da bode spomin o tem domoljubu ostal hrvaškemu narodu, zato je poskrbel Smičiklas, ki je tako krasno opisal njegovo življenje in delovanje.

Smičiklas je bil kot znan književnik precej od preporoda „Matice Hrvatske“ (l. 1874.) njen odbornik, a ko je umrl njen predsednik Ivan Kukuljević Sakcinski, je bil izvoljen za predsednika dné 15. grudna l. 1889., kar je tudi še dandanes. Kot predsednik se je potrudil, da se dostojno proslavi petdesetletnica tega znamenitega društva. V ta namen je izdal odbor znamenito knjigo „Matica Hrvatska od l. 1842—1892.“¹⁾ Smičiklasovi spisi v tej knjigi so pač najznamenitejši doneski k zgodovini preporoda hrvaške književnosti in omike. Prvi spis v tej knjigi, „Povjest Matice Hrvatske“ obsega 77 strani ter razpravlja najprej o pripravah za osnove „Matice Ilirske“ od l. 1836—1842.; potem o „Matici Ilirski“ pod streho „Čitaonice“ od l. 1842—1850.; v tretjem oddelku se opisuje „Matica Ilirska“ v dōbi absolutizma od l. 1850—1858. L. 1850. postane s prestankom „Čitaonice“ „Matica“ samostalna ter začne izdajati hrvaški zabavni in poučni list „Neven“. „Matica“ je bila predložila, da bi se izdajal časopis, ki bi delal za književno slogu in edinstvo vseh Slovanov. Zanimivo je, da se je bil za to osnovo oglasil tudi dr. Janez Bleiweis l. 1851. Toda kmalu je vmes posegel minister Bach — in vsa osnova je bila v kratkem razbita. V četrtem oddelku omenja pisatelj, kako se je „Matica Ilirska“ zedinila z akademijo ter izdajala časopisa „Književnik“ in „Vienac“, dokler se l. 1873. zopet ne odloči ter postane samostalna kot „Matica Hrvatska“. Ta razprava

¹⁾ „Matica Hrvatska“ od godine 1842. do godine 1892. Spomen-knjiga. Napisali Tade Smičiklas i Franjo Marković. Sa dvanaest slika i jednim snimkom rukopisa. U Zagrebu 1892. Izdanje „Matice Hrvatske.“ Str. VIII. in 338.

je tako natančna in obsežna, da jo mora rabiti vsak literarni historik, ki hoče kaj pisati o tej dobi ilirskega preporoda. Smičiklas pa je izpopolnil to svojo razpravo še z življenjepisi najzaslužnejših in najdelavnejših môž tedanje dōbe. Razen Vjekoslava Babukića, katerega smo že omenili, je opisal Smičiklas obširno tudi Janka grofa Draškovića kot osnoveatelja in prvega predsednika „Matice Ilirske“ od l. 1840—1850. Posebno naglašča njegove zasluge za narodni jezik in za samostalno hrvaško vlado ter govori o važnosti njegovih političnih brošur, s katerimi je probudil Hrvate, da so se začeli zanimati za svojo usodo.

Radi svojega književnega delovanja je vsekako mnogo znamenitejši drugi predsednik „Matice Ilirske“, Ivan Mažuranić, ki je vodil to društvo od l. 1858—1872. Iz Smičiklasovega spisa vidimo, kako velik pesnik je bil Mažuranić in kako neprecenljive so njegove zasluge že zaradi tega, ker je izpopolnil Gundulićevega „Osmana“, kateremu je zložil izgubljeni 14. in 15. spev; a s svojim eposom „Čengić-ago“ je nadkrilil vse ostale hrvaške pesnike. Da je kasneje tako malo peval, so zakrivile politične borbe, v katerih je sodeloval Mažuranić; a da je bil pošten Hrvat v vsem svojem delovanju, tudi kot ban, kažejo njegove zadnje besede, ki jih je izpregovoril v hrvaškem zboru: „Verujem v prošlost, sedanost in bodočnost Hrvaške.“

S posebno ljubeznijo je popisal Smičiklas tudi življenje in delovanje Matija Mesića, podpredsednika „Matice Ilirske“ od l. 1858. do 1872. in predsednika od l. 1872—1874. Mesić je bil duhovnik in profesor na zagrebški gimnaziji. Tukaj je bil učitelj Smičiklasov v zemljepisu in zgodovini. Smičiklas je visoko cenil svojega učitelja ter si ga postavil za vzor v marljivosti in vestnosti pri raziskavanju hrvaške zgodovine. Mesić se je posebno izkazal s svojim delom: „Život Nikole Zrinjskoga“, ki ga je napisal l. 1866. v spomin tristoletnice njegove junaške smrti v Sigetu. Z mnogimi drugimi svojimi razpravami v „Književniku“ in v „Radu“ jugoslovenske akademije si je pridobil ime iz-

vrstnega zgodovinarja. In ko se je odprlo l. 1874. vseučilišče v Zagrebu, je bil on imenovan za profesorja hrvaške zgodovine in za prvega rektorja. Škoda, da je sedel na profesorski stolici le štiri leta. Huda bolezen mu je mnogo prezgodaj prerezala nit življenja. Smičiklas je postal njegov naslednik.

Ravno tako odličen mož je bil Ivan Kukuljević Sakcinski po svojih zgodovinskih spisih in kot podpredsednik „Matice Ilirske“ od l. 1851—1858. ter kot predsednik „Matice Hrvatske“ od l. 1874—1889. Smičiklas ga opisuje kot neutrudljivega delavca v „Matici“, a njegovo obširno književno delovanje je ocenil v drugem spisu, o katerem izpregovorimo kasneje.

Vrlo zaslužen hrvaški književnik, učitelj in ravnatelj je bil Anton Mažuranić, starejši brat Ivanov, katerega je on odgojil. Smičiklas ga je pokazal kot izvrstnega poznavavca hrvaškega jezika in pisatelja znamenite hrvaške slovnice. On je z Gajem začel izdajati hrvaške novine. L. 1835. je bil suplent na zagrebški akademiji, kjer je predaval prvi v hrvaškem jeziku slovnico in hrvaško književnost, dočim so dotlej vsi brez razlike rabili le latinščino kot učni jezik. Predaval je šest let, potem pa mu je oblast zabranila. Kako izvrstno je poznal staroslovensko in hrvaško književnost, nam najbolje dokazuje to, da je on trdil že davno pred Šafaříkom, da je glagolica starejša od cirilice. Za absolutizma je bil učitelj in ravnatelj zagrebške gimnazije ter se je z Mesićem mnogo trudil, da se napišejo za šolsko porabo dobre hrvaške šolske knjige, kar je bilo za razvitek hrvaške šolske književnosti velike važnosti. Mažuranić je bil pa tudi dobrotnik „Matice Hrvatske“, ker je zapustil velik del svojega premoženja temu društvu.

Tudi še dva druga dobrotnika „Matice Hrvatske“ je opisal Smičiklas v tej knjigi, namreč Ivana Nepomuka grofa Draškovića in Dušana Kotura. Prvi je bil duhovnik in vlastelin v Božjakovini; zapustil je večji del svojega premoženja v dobrodelne namene, a med drugim tudi 10.000 goldinarjev za izdajanje dobrih spisov. Zdaj znaša

ta glavica 20.000 goldinarjev, in „Matica Hrvatska“ deli od letnih obresti nagrade svojim pisateljem. Drugi je umrl kot mlad doktorand v Zagrebu ter zapisal od svojega premoženja „Matici Hrvatski“ 2500 goldinarjev kot poseben sklad za nagrado pisateljem pripovednih spisov. Obema se bode po teh življenjepisih ohranil časten spomin v hrvaškem narodu.

V zvezi z omenjenim delom je Smičiklasova razprava o „Obrani in razvitku hrvaške narodne ideje od l. 1790. do 1835.“¹⁾, napisana v spomin petdesetletnice hrvaškega preporoda. Razprava je razdeljena na šest poglavij. V prvem poglavju pripoveduje pisatelj, kako so se Hrvatje iz strahu pred jožefinizmom zedinili z Mažari in žrtvovali celo svojo državno samostalnost, za katero so se morali kasneje zopet toliko boriti. S to zvezo je bil zadan hrvaški ustavi najhujši udarec, a vrhutega so začeli Mažari od tega časa siliti mažarski jezik na Hrvaško. Boj proti mažarskemu jeziku se opisuje v drugem poglavju. Hrvatje se držé strogo le latinskega jezika, a sprejmejo vendar mažarski jezik kot neobligaten predmet v svoje šole. Toda že v tem času se pojavljajo odločni branitelji hrvaščine, med njimi še posebno dva znamenita moža: zagrebški škof Verhovec in pesnik hrvaške narodne himne, Mihanović; njima se pridružuje abbé Severić, učitelj ilirskega jezika na liceju v Ljubljani. Ali ves trud teh delavcev na narodnem polju je bil brezuspešen, ker tedanje hrvaško plemstvo ni bilo vneto za nobeno domoljubno stvar. Hrvaška je bila v popolnem razpadu. Kako malo se je mislilo takrat sploh na prosveto, vidi se iz tega, da od l. 1802. pa do l. 1830. ni prišlo na svetlo nobeno delo o Hrvatih. V četrtem poglavju pripoveduje Smičiklas, da so morali slednjič Hrvatje sprejeti mažarski jezik kot obligaten predmet v svoje šole vkljub najodločnejši borbi, v kateri je tudi reški poslanec držal s Hrvatimi. Hrvaški

¹⁾ Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790. do 1835. godine. Napisao Tade Smičiklas. Rad jugoslavenske akademije. Knj. 80. U Zagrebu 1885 Str. 11—72.

deželni zbor je odobril ta sklep l. 1830. Toda hrvaški narod je bil s tem silno razžaljen ter je začel vnovič hudo borbo proti Mažarom. In zdaj nastopijo javni branitelji hrvaščine in buditelji slovanske ideje. Med prvimi je bil Ljudevit Gaj, ki je izdal isto leto, ko je hrvaški zbor sprejel mažarski jezik v hrvaške šole, znamenito knjižico: „Kratka osnova hrvatsko-slavonskoga pravopisanja. U Budimu 1830.“ Poleg njega je dokazoval odločni Derkos, da se more prava prosveta razviti le na temelju narodnega jezika. L. 1832. začne predavati hrvaško slovnico na zagrebški akademiji Matija Smodek v kljub nasprotovanju mažarskih profesorjev in dijakov. A slednjič vstane l. 1832. še Janko grof Drašković na obrambo hrvaškega jezika in prava. Drašković brani kot hrvaški poslanec v ogrskem zboru tudi samostalnost Hrvaške v onem obsegu, ki ga je imela pred l. 1790., a grof Sermage se protivi odločno, da Mažari drobé hrvaško kraljevino na male dele. To je vsebina petega poglavja, a v šestem se opisuje „mlada Hrvatska“ in njen vodja Gaj, ko je začel l. 1834. izdajati hrvaške novine. Hrvaška se probudi v ilirizmu, a v vseslovanskem duhu. Ta razprava je gotovo najboljša, kar jih je bilo do zdaj napisanih o hrvaškem preporodu. Tako jasno in živahno je mogel predočiti to znamenito dōbo za Hrvaško le Smičiklas, ki je tako natančno proučil vse spise o tej dōbi. Tako temeljitega dela o svojem preporodu nimajo ostali Jugoslovani, pa bodo morali bržkone tudi še dolgo čakati nanje.

Probujeni hrvaški misli, katero je začel širiti Gaj l. 1835., in ki jo je moral l. 1848. braniti Jelačić celo z mečem v roki, je bilo treba postaviti čvrst temelj, da nikdar več ne propade. To je storil l. 1861. škof Strossmayer, a kako je on to izvel, to nam je zopet opisal Smičiklas v kratkem, a vrlo zanimivem spisu, posvečenem slavi petdesetletnice škofovega mašništva: „Misli in dela škofa Strossmayerja.“¹⁾ Z geslom:

¹⁾ Misli i djela biskupa Strossmayera. Rad jugoslavenske akademije Knj. 89 Str. 210—224.

„Vse za vero in domovino!“ utemelji škof Strossmayer akademijo in vseučilišče, dva najmočnejša ščita hrvaške narodne misli. Njegova živa vera ga je v tem vodila, in narod hrvaški ga je poslušal ter žrtvoval čez en milijon goldinarjev za ta najvišja zavoda, s katerih se zdaj širi duševni napredek vsega hrvaškega naroda. „Za krst častni i slobodu zlatnu!“ je geslo hrvaškega naroda od nekdej, a po želji Strossmayerjevi ima ostati tudi zanaprej, kajti prava znanost, katero so zdaj začeli gojiti tudi Hrvatje na novoutemeljenih zavodih, ni nikdar protivna krščanski veri. Višji zavodi naj bodo zato obramba krščanski veri in hrvaški narodnosti, in potem ostane narod tudi svoboden. Vnet za edinstvo krščanske cerkve, posebno med južnimi Slovani, je postavil škof Strossmayer krasno stolno cerkev v Djakovu, v kateri naj bi se sčasoma našli zares zedinjeni s katoliško cerkvijo sosedni razkolni bratje. Da bi se čim prej uresničila tudi ta velika misel škofa Strossmayerja!

V vrsto literarno-historičnih razprav spada tudi Smičiklasov govor, ki ga je govoril ob svojem ustoličenju kot vseučiliški rektor dne 19. vinotoka l. 1887. L. 1888. se je slavila tristoletnica rojstnega dne Gundulića, največjega dubrovniškega pesnika. Zato je izpregovoril o Gunduliću tudi Smičiklas, da se tako počasti tudi z najvišega učnega zavoda cele Hrvaške ta najidealnejši hrvaški pesnik. Smičiklas je govoril o postanku Gundulićevega „Osmana“ z ozirom na tedanjo zgodovino. V tem govoru¹⁾ je Smičiklas temeljito pokazal, zakaj je pesnik vzel svoj predmet ravno iz tedanje dōbe. Smičiklas opozarja na to, kako je Gundulić črpal gradivo za svoj epos iz tedanjih zgodovinarjev Orbinija in Vrančića, ki sta pisala o velikem slovanskem narodu od Balta do Črnega in Jadranskega morja ter o bojih Slovanstva s Turki, o katerih je mogel Gundulić zopet mnogo izvedeti od Benečana Sansorine. Po-

¹⁾ Govori, izrečeni dne 19. listopada 1887. prigodom instalacije rektora obavljena na školsku godinu 1887/1888. na kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa I. U Zagrebu 1887. str. 15—38.

Verujem!

Kip *Ivana Rendića.*

Iz knjige „Spomen-cvijeće“, izdala „Matica Hrvatska“.

sebnost pa so bile važne za narodno mišljenje pesnikovo skladne in sladke ‚bugarkinje‘ ali narodne pesmi, v katerih so se proslavljali narodni junaki. V drugem delu je govornik pokazal, zakaj je Gundulić pel slavo poljsko in posebno slavo kraljeviča Vladislava in svojo pesem nazval „Osman“. Poljska je bila takrat krepka država, na katero so se naslanjali njeni sosedi, ki so potrebovali pomoči proti Turkom. Posebno so se ozirali na Poljake južni Slovani, kateri so bili takrat od nemške države popolnoma zapuščeni, ko se je le-ta borila v tridesetletni vojski ter vabila Hrvate na svoje bojišče. Do takrat se je bil proslavil že večkrat poljski kraljevič Vladislav v boju s Turki; sam papež Urban VIII. ga je imenoval prvega junaka v bojih proti sovražniku krščanstva. Slavila je Vladislava tudi ostala Evropa. In ker je le-ta premagal v grozni bitki pri Chocimu najhujšega sovražnika, Osmana, je imenoval Gundulić svoj epos po njem, dasi je glavni junak Vladislav. V obsežni literaturi o Gundulićevem „Osmanu“ nam ta opis gotovo najtočnejše razlaga postanek tega eposa. Smičiklas je svoje umno razlaganje podprl z mnogoštevilnimi dokazi, kateri so mu bili že kot zgodovinarju dobro znani.

Če omenimo še spisa „Dr. Ljudevit Gaj do godine 1835.“¹⁾, v katerem popisuje Gajevo domačo odgojo in njegove prve dijaške književne poskuse, dokler ga ni napotil v Gradcu zgodovinar Muchar na kritično raziskovanje zgodovine, a v Budimu Kollár na slovansko idejo — in pa kratke razpravice „Stogodišnjica Pavla Šafaříka“²⁾, v kateri opisuje Šafaříka na kratko kot filologa, arheologa in novinarja — smo navedli vse spise, ki spadajo v to vrsto.

V „Jugoslavenski akademiji“ spada Smičiklas med najmarljivejše člane. Zraven književnega delovanja upravlja že več let akademični arhiv ter je bil iznova izvoljen za arhivarja l. 1899. A ko je lanskega leta

umrl predsednik akademije, I. Torbar, so akademiki izročili to čast Smičiklasu in na najvišjem mestu so kmalu potem potrdili to izvolitev brez ugovora. Tako je Smičiklas prevzel vodstvo najvišjega znanstvenega zavoda — „Jugoslavenske akademije“. Nekaterih del, katera je napisal Smičiklas za akademijo, smo že omenili, preostali so nam samo še njegovi nekrologi o znamenitih članih akademije. Kot zgodovinar je opisal življenje in delovanje najodličnejših domačih zgodovinarjev ter temeljito ocenil njihova književna dela; zato so Smičiklasovi nekrologi važni posebno za historiografijo, ker se v njih nahaja obilno gradivo za vsakoga, ki se hoče temeljito poučiti o znanstvenem raziskavanju domače zgodovine; važni so pa tudi za poznavanje hrvaškega preporoda, ker nekateri opisanih zgodovinarjev spadajo med ilirske „pokretače“. Tak „pokretač“ je bil Ivan Kukuljević Sakcinski. Kot člana „Matice Ilirske“ in „Hrvatske“ ga je ocenil Smičiklas v „Spomenici Matice Hrvatske“, a kot pisatelja-zgodovinarja in kot politika v „Radu“ jugoslovanske akademije, (knj. 90. na str. 110 – 204.) Obsežni spis: „Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskoga“ je razdelil Smičiklas na štiri dōbe. V prvi dōbi od l. 1816 – 1842. je Kukuljević pesnik-romantik in oduševljen Ilir ter se bavi tudi že z zgodovino, iz katere zajema rad gradivo za svoje povesti in pesmi. L. 1842. izstopi iz vojaške službe ter začne boj za narodni jezik. Znamenit je njegov prvi hrvaški govor v hrvaškem deželnem zboru dne 2. mal. travna l. 1843. S tem govorom je bil prebit led, in latinščina se je začela umikati narodnemu jeziku, ki je bil kmalu potem proglašen za edini uradni jezik na Hrvaškem. Znamenit je tudi njegov govor l. 1847. v varaždinski županijski skupščini o samostalnosti kraljevine Hrvaške. L. 1848. je bil Kukuljević že sploh znan kot sijajen govornik ter je bil glavni začetnik narodnega gibanja, posebno s svojim govorom v zagrebški mestni skupščini dne 20. mal. travna o zedinjeni Hrvaški pod Habsburžani. On je dal tudi povod slovanskemu kongresu v Pragi. To delovanje

¹⁾ Slava Preporoditeljem. Izdala „Matica Hrvatska“ 1885.

²⁾ „Vienac“ 1895, str. 314–315.

spada v drugo dōbo od l. 1843—1850. Do absolutizma ali v tretji dōbi od l. 1850. do 1861. je delal Kukuljević največ na književnem polju; osnoval je društvo za jugoslovansko povestnico, izdal „Arhiv“ in vabil v svoj krog vse znane pisatelje ter navduševal tudi mlade začetnike. V tem času je potoval mnogo po slovanskih deželah ter spoznal najodličnejše Slovane. V svoje kolo je privabil med drugimi Ljubića in Račkega, kasneje tako znamenita zgodovinarja. Pridružila sta se mu tudi še kot mladeniča Ivan Tkalčić in Tadej Smičiklas, a tudi Vatroslava Jagića je pridobil za glagolico. Kukuljević je bil v zvezi z vsemi hrvaškimi in srbskimi pisatelji ter je vodil ves tedanji književni razvoj. Zbral je ogromno število rokopisov (do 6000) in osnoval velikansko knjižnico (12.000 zvezkov), marljivo izdajal zgodovinske spomenike, bibliografije ter zgodovinske monografije in negoval tudi lepo knjigo. Od l. 1861. pa do l. 1889. se je bavil izpočetka zopet s politiko ter vodil samostalno stranko proti dualizmu, postal banov namestnik, a moral iti v pokoj l. 1867., ko je zmagal dualizem. Od tega časa pa do smrti se je zanimal samo za književnost. Postal je član „Jugoslavenske akademije“ ter pisal razprave v „Rad“. Posebno ga je zanimala kulturna zgodovina. Izdal je „Slovník jugoslavenskih umjetnika“ in „Životopise znamenitih Hrvata“. Važni so njegovi zgodovinski zborniki „Jura regni Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae“ ter „Codex diplomaticus“. Kukuljević je bil zgodovinar samouk; zato so nekatere izdaje njegovih del premalo kritične, toda pri vsem tem vendar zelo važne. Kar je on storil za domačo zgodovino, tega ne bi moglo marsikje izvesti celo društvo. Bil je mož bistrega uma, odločne volje in velik domoljub. Nagrobno slovo mu je govoril Tadej Smičiklas.

V „Letopisu Jugosl. akademije“ za l. 1894. (IX. zvezek, str. 112—137.) je posvetil Smičiklas lep spomin Radoslavu Lopašiću, tudi zgodovinarju samouku, ki je pa po svoji marljivosti postal zanesljiv izdajatelj zgodovinskih spomenikov ter vesten delavec na zgodovinskem polju. Poleg Kukuljevića je

on najmarljivejši zbiratelj zgodovinskih spomenikov, od katerih je nekatere že izdala akademija, dočim jih mnogo še ni natisnjenih; med poslednjimi so posebno važni hrvaški urbarji od l. 1436. do konca sedemnajstega veka, in „Acta croatica“ od l. 1288. do 1600. Posebne zasluge si je pridobil Lopašić za poznavanje Krajine s svojimi „Spomenici hrvatske Krajine“ v treh zvezkih. Na to knjigo se mora v prvi vrsti opirati, kdor hoče pisati o jugoslovanski zgodovini od l. 1531—1790. S svojimi deli „Poviest grada Karlovca“, „Bihać i bihaćka Krajina“ ter „Okolo Kupo in Korane“ je podal točno sliko hrvaške Krajine. Po teh delih bi ga mogli imenovati „hrvaškega Valvazorja“.

Med vsemi hrvaškimi zgodovinarji je doslej brez dvoma najzaslužnejši dr. Franjo Rački. Smičiklas, ki ga je gotovo najbolje poznal, mu je napisal obsežen nekrolog v zbirki: „Djela Jugoslavenske akademije.“ (Knj. XV.)¹⁾ Od str. 157. do 219. se nahaja v prilogi 28 znamenitih pisem, ki jih je pisal Rački Kukuljeviću iz Senja in Rima od l. 1856. do 1860. Ta pisma pričajo, kako živo sta delovala oba hrvaška zgodovinarja in kako pridno sta zbirala spomenike za hrvaško zgodovino. V šestih poglavjih nam je opisal in ocenil Smičiklas nedosežno lepo nepozabljivega Račkega. V prvem poglavju izvemo o mladosti Račkega do l. 1855., kako se je učil v Senju in na Dunaju in kako je prinesel z Dunaja dogotovljeno delo o svetem Cirilu in Metodu ter osnovo za zgodovino o Patarenih. V drugem poglavju se opisuje Rački v Senju in Rimu od l. 1855—1860. Najprej je Rački profesor bogoslovja v Senju, kjer zbira marljivo glagolske spomenike ter izda prvi zvezek dela „Viek i djelovanje sv. Cirila i Metoda“, ki mu je zagotovilo ime temeljitega zgodovinarja. Kmalu potem postane kanonik v zavodu sv. Jeronima v Rimu, kjer je pa težko deloval zaradi slabih dohodkov. Tukaj sta dozorela II. in III. del zgodovine sv. Cirila in Metoda. Rački se je

¹⁾ Život i djela dr. Frane Račkoga. Napisao Tade Smičiklas. Izdala jugosl. akademija. U Zagrebu 1895. Str. VI. in 1—219.

v Rimu mnogo učil in zbiral spomenike za domačo zgodovino. Zasnoval je marsikatero delo, katero je kasneje izvršil v domovini. Dobo od l. 1860—1867., do osnutka akademije, razpravlja tretje poglavje, kjer se opisuje Račkega politično delovanje. V vseh govorih v deželni zboru in v svojih spisih brani Rački najodločneje samostalnost Hrvaške. Od l. 1861. je skozi trideset let zagovarjal geslo: „Samostalna Hrvaška je zaslomba za celi slovanski jug.“ Zato je tudi zagovarjal slogu med Hrvati in Srbi. V tem času je osnoval znanstveni časopis „Književnik“ ter zbiral zanj pisatelje. Najbolj se je trudil on, da se utemelji akademija. To se je zgodilo l. 1866., in leto dni kasneje je bil imenovan za predsednika. V četrtem poglavju ocenjuje Smičiklas Račkega govore, ki jih je govoril v akademiji. V njih je pokazal Rački vso svojo moralno moč. Branil je ime jugoslovansko, zahteval, da mora biti znanost narodna, akademija v vsem svobodna, a nauk, ki ga ima širiti, čist in v krščanskem duhu. Kot predsednik akademije je zbiral književnike najprej doma, potem med drugimi Slovani in slednjič pri tujih narodih. A tudi sam je mnogo delal v tem času. Večji del najboljših razprav je napisal za „Rad“, pa tudi zbiral in urejal listine za zgodovinske zbornike. Posebno znamenito delo iz tega časa je: „Documenta historiae croaticae.“ Učenjaki so to delo nazvali „najlepši cvet“, a drugi zopet „ures i ponos hrvatske nauke“. Rački se je v tem času bavil malo s politiko, največ pa z urejenjem vseučilišča. Po posredovanju škofa Strossmayerja postane zagrebški kanonik. Velikemu škofu je bil Rački najvernejši pomočnik pri izvrševanju velikih njegovih osnov. Kot kanonik je imel Rački mnogo opravila v duhovnem zboru, a vendar je vkljub temu našel še časa za svojo drago akademijo in za svoje študije. Mnogo skrbi in truda je žrtvoval akademiji, ko je popravljal hišo po groznem potresu. Boril se je tudi na političnem polju za svobodo Hrvaške kot član neodvisne narodne stranke ter napisal veliko število političnih člankov, v katerih je dokazoval, da

je edina rešitev za Hrvaško zedinjenje vseh hrvaških dežel. Na književnem polju je bil Rački delaven do zadnjega časa ter je zapustil mnogo nedovršenih del. Cele hrvaške zgodovine ni mogel napisati, kakor je želel, ker mu je vzelo preveč časa zbiranje in urejanje zgodovinskih virov. Rački je bil res učenjak, bistroumen kritik in natančen izdajatelj zgodovinskih spomenikov. Kar je on napisal in izdal, to ima trajno vrednost.

V „Letopisu“ akademije za l. 1897. (dvanajsti zvezek) je ocenil Smičiklas tri hrvaške učenjake: Ljubića, Crnčića in Fermendžina. Na str. 150—244. nam prikazuje Š. Ljubića kot neumornega delavca in najplodnejšega hrvaškega zgodovinarja. Tako temeljit kakor Rački, Ljubić ni, pač pa je izdal tako ogromno število listin, da se Smičiklas čudi, kako jih je mogla ena sama roka prepisati. Ljubić je bil tudi znan arheolog in izvrsten numizmatik; s spisi iz te stroke se je posebno proslavil. V arheologiji sicer ni utrdil pota, pač pa ga je zasnoval; a da ima Hrvaška zdaj tako lepo urejen arheološki muzej, je Ljubićeva zasluga. V latinski epigrafiki je bil Ljubić tako izveden, da je popravljal v marsičem učenega Mommsena. Ves nekrolog je pisan z neko posebno ljubeznijo in s spoštovanjem nasproti temu velikemu in zaslužnemu Hrvat, katerega je poznala vsa učena Evropa.

Za Ljubićevim nekrologom sledi Crnčićev na str. 244—262. Dr. Ivan Crnčić je vrlo zaslužen mož kot kanonik in ravnatelj zavoda sv. Jeronima v Rimu in kot natančen poznavatelj glagolice, katero je najmarljiveje proučaval po kvarnerskih otokih. Ko se je učil na Dunaju bogoslovnih nauk, je poslušal tudi Miklošiča ter je postal od tega časa njegov prijatelj; saj je oba vodila enaka ljubezen do staroslovenskega jezika. Znamenita je Crnčićeva izdaja „Assemanovega izbornega evangelja“ l. 1878. v Rimu, ki je do dandanes najtočnejša. Tudi pri izdajanju starih hrvaških zakonikov je sodeloval Crnčić prav zaslužno. V zgodovinskih spisih je bil manj srečen, vendar tudi v tej stroki ni brez zaslug.

Na 262 – 269. strani je opisal Smičiklas zaslužno delovanje prerano umrlega učenjaka zgodovinarja, frančiškana Evzebija Fermendžina, ki je jako marljivo sodeloval pri obsežni zgodovini frančiškanskega reda „Wadingi Annales Minorum“, kjer se je oziral tudi na jugoslovanske dežele. Listine, katere je zbral po hrvaških, bosenskih in bolgarski samostanih, so znamenite za poznavanje cerkvene zgodovine na slovanškem jugu. Nekaj teh listin je že izdala „Jugoslavenska akademija“, druge pridejo sčasoma na vrsto. Smičiklas hvali Fermendžina kot vestnega in točnega izdajatelja zgodovinskih listin.

V „Letopisu“ akademije za l. 1899. (stran 111–133.) se je spomnil Smičiklas svojega vseučiliškega tovariša, dr. P. Matkovića, ki je bil prvi profesor zemljepisja na hrvaškem vseučilišču. Matković je zaslužen kot geograf in statistik. Za zemljepis je ustanovil znanstveno terminologijo hrvaško, za statistiko pa se je z njegovim posredovanjem uredil statistični urad za Hrvaško. Sicer pa je bil Matković tudi jako delaven član akademije ter je napisal mnogo razprav, ki so važne za zgodovinsko geografijo balkanskega polotoka.

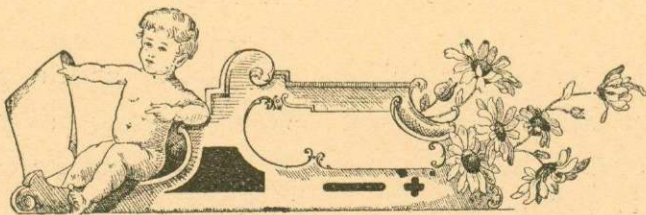
V tem kratkem pregledu smo očrtali obsežno književno delovanje Smičiklasovo. Kot književnik in učenjak ima za vse čase zagotovljeno častno ime v hrvaški zgodovini.

A Tadej Smičiklas je tudi mil in prijazen profesor. Kakor je točen sam, tako to zahteva tudi od svojih dijakov. Njegova predavanja so vzorna. Kdor je slišal na primer, kako popisuje Smičiklas dunajski dvor in svetovavce Leopolda I., temu je takoj jasno,

zakaj je takrat zadela Hrvaško tako velika nesreča. Krasno popisuje Petra Zrinjskega in Krištofa Frankopana. Smičiklas si je odgojil tudi že lepo število mladih zgodovinarjev, od katerih so že zdaj nekateri prav marljivi raziskovavci hrvaške zgodovine.

Prof. Smičiklas pa ne dela samo v šolski dvorani in na književnem polju, ampak se je pokazal tudi v politiki odločnega narodnjaka. V hrvaškem deželnem zboru je zastopal od l. 1874 — 1887. sotinski kotar, a od l. 1897. zastopa pregradski kotar. V zboru se je večkrat oglasil, posebno kadar je bilo treba braniti zgodovinska prava Hrvaške. Govori so mu jasni, odločni in poučni ter tako temeljiti, da mu protivniki ne morejo nikdar oponašati niti najmanje netočnosti ali nedoslednosti. Neodvisna hrvaška stranka časti zato njega poleg dr. Bresztyenskega kot najboljšega zagovornika hrvaškega zgodovinskega prava.

Med hrvaškimi zgodovinarji stoji dandanes Tadej Smičiklas na prvem mestu. Nadejati se nam je, da dobimo od njega še marsikak dragocen prispevek za hrvaško književnost. Saj ne minejo skoraj nobene počitnice, da ne bi nabiral posebno po dalmatinskih arhivih gradiva za domačo zgodovino. A da bo pod njegovim vodstvom napredovala in cvela tudi „Jugoslavenska akademija znanosti in umetnosti“, za to nam jamči njegovo domoljubje, njegova učenost in prijateljsko razmerje do škofa Strossmayerja, utemeljitelja tega najvišjega znanstvenega zavoda. Tej vroči želji vseh Hrvatov se pridružujejo tudi Slovenci ter želé odličnemu učenjaku, da bi ostal še mnogo in mnogo let na čelu „Jugoslavenski akademiji“!

Bršljan in bodičje.

11.

Pleteršnikov besednik, Wolfov dar,
iz tebe bisere jezika črpam —
pa mi očitaj pesmi vseh glavar,
da svoja granesa ves pôten krpam,
da puhli snovi revnega duha
obliko čvrsto in bogato vrpam . . .

Ko bi dobil odgovora vsaj dva!
Zakaj pri leposlovnih anarhistih
le takrat spis kaj vrednosti ima,
če v njihovih izide novih listih?
In kaj jih ‚lep obrazek‘ gane pred,
kot genij ženski, pa naj v zlatočistih
posodah jim ponudi dušno jed?

‚Z udarjem zgolim proč, proč z vsako rimo!
Razpadi klasicizma mirni red!
Tako zdaj vsi med siti svet trobimo!

12.

Vesoljni narod naš je sam — poet.
Leži pred nami zopet nova drama,
življenja polna, ne samo skelet.
Bereta strastno jo gospod in dama.
v nebo jo povzdiguje vsak feljton.
In to ni morda zvita le reklama,
ocena je brez hlimbe ‚tout de bon‘.

Dejanja povedó se in akterji,
omeni prejšnja revščina sezon,
kako so vzdihovali vsi frizerji,
da ni jim treba delati perik,
pohajkovali so repetiterji . . .

A nova drama, vredna sto replik,
če dobro se izvede, o, nedvomno
provzroči v ‚Domu Narodnem‘ piknik.
Gradivo se nam vidi preogromno,
nejasen mnogih je oseb značaj.
Junak nastopa včasih le preskromno,
in vprašati se moramo: zakaj?
čemu? kakó? na mnogih, mnogih krajih.

Okorna tehnika! Da ne bi vsaj
bila zgrajena igra na slučajih!
Toda nazadnje — saj slučaj je vse . . .
Prelep je jezik, kakor da bi v gajih
vsi slavci peli sladke pesmice — —
Da! . . . To je drama, kakršnih je malo!
Hvaležno lahko klanjamo glave,
da tako delo bode se igralo!

13.

Povêdi me, odkoder ni vrnitve,
s koščeno roko, dobra žena, smrt!
Mar meniš, da se jaz bojim ločitve
od vseh ljudi na tvoj pokojni vrt?
O ne! V življenja mojega temoti
do tebe ves je preminil me črt,
četudi kazen naši si grehoti . . .
Popil bom pelin zadnjega kesà
in zadnjo solzo bom na zadnji poti
potočil iz očesa trudnega — —

Leseno sidro, v kórenu trhlêno,
krasijo naj gomile moje tla,
železen križ in — srce prebodeno!

Anton Medved.

V album.

Ne znam ti naslikati v knjigo podob,
ne nanjo pripeti peres in cvetic,
zapišem le sredi najdražjih oseb,
kaj terja od tebe življenja poklic.

Značaj neomajen, a rahlo srce,
veselo naravo in trezen razum,
ob radosti zmernost, ob stiski pogum
in strah le za svoje pošteno ime!

Anton Medved.

Na vojvodskem prestolu.

Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal *I. Selàn.*

(Konec.)

XII. Novo življenje.

Po tožni jeseni in mrzli, sneženi zimi je prišla zopet pomlad v deželo.

Tudi na Osojah je zbudila novo življenje. Jezero je zdrobilo ledene okove, ki so je oklepale v dolgih zimskih mesecih, in se je zopet iskriilo in svetlikalo v solnčnih žarkih. Hudourniki so drli z gora in se v šumečih slapovih izlivali vanje. Mlado brezovje se je odevalo s prvim nežnim zelenjem, in med temnimi smrekami po gorah je skrivnostno vršalo, kakor da je tudi nje zadel dih oživljajoče pomladi.

Čas je izlečil rane, katere je bila vsekala človeška zlobnost. Selo ob bregu se je prenovljeno dvignilo iz razvalin. Bele hiše z visokimi slemenami so se zopet zrcalile v jezerski gladini. Ponekod je ljudstvo še marljivo delalo, obtesavalo tramove za ostrejša, popravljalo staje in skednje. Županji dvorec je stal koncem vasi še lepši in ponosnejši kakor nekdanj.

Sledovi nesreče in razdejanja so bili izbrisani. In vsa pokrajina je zopet kazala tisto podobo sreče in tihega miru kakor nekdanj.

Na Trebišču pa, na holmcu, kjer so se Osojci zbirali k svečanim daritvam in pod košato lipo častili bogove, se je sedaj ponosno dvigal velik, lesen križ, iztesan iz mogočnih debel, viden daleč po okolici. Menihi od Gospe Svete so postavili zmagovalno krščansko znamenje na mestu nekdanjega žrtvišča — — —

Nekega pomladnega jutra je bilo videti selo kakor izumrlo. Le kak starček je sedel na klopi pred hišo in se grel ob solnčnih žarkih, in nekaj otrok se je igralo ob potu.

Okoli županjega dvorca je hodil skrbni Volkonja, nadzoroval družino, opominjal, svaril in vzpodbujal na delo.

„Nikdar še nisem videl vasi tako zapuščene, kakor danes“, reče Cvetku, ki je na dvorišču pripravljaj klajo za živino. „Niti o kresu niti k jesenskim daritvam niso šli ljudje v tolikem številu na Trebišče. Danes pa je vse drlo poslušat svetega moža.“

„Saj nikdo ne zna tako govoriti, kakor oče Ozor“, odgovori mladenič. „Slovenska beseda mu teče gladko, kakor biserna studenčnica. Pozna se mu, da je Sloven in naše gore list. Zato ga tudi naši ljudje tako radi poslušajo.“

„Pravijo, da ume tudi raznovrstne čarovnije“, poseže vmes Ljutica, ki je šla s kovanim vedrom po vodo k jezeru in obstala pri možeh. „Ljudi zna zagovarjati in živino in druge stvari. Kogar hoče, za vedno zavaruje proti napadom zlih besov, ali ga pa tudi lahko izroči njihovi oblasti.“

„Ej, kako bi mogel komu storiti kaj hudega, ko je tako dober, da mu ga ni dobiti enakega“, reče Volkonja mehko. „Nemškimi duhovnikom nisem hotel verjeti, a besede tega moža so mi takoj prvič segle v srce, ko sem ga slišal. In kakor govori, tako dela.“

„A na čudežne skrivnosti se vendar bolj razume, nego naše vešče žene“, ponovi trdovratno Ljutica. „Saj je on znal zagovoriti bolezen našega Stojmira, ko je ležal na smrt bolan v knežjem gradu.“

„Marsikaj zna, to je res“, odgovori Cvetko. „Tudi umetna pismena ume brati, kakor nemški menihi. Toda na čarovnije ne dá nič, to je zadnjič sam povedal. Rekel je, da niti Perun, niti Svetovit, niti Morana ne morejo škodovati ali koristiti. Vse ljudstvo se je zgrozilo, ko je prišel prvič k nam in je zavihetel sekuro nad posvečeno Svetovito soho in jo razsekal na drobne kosce. Pričakovali smo, da z jasnega neba trešči strela vanj ali da se zemlja odpre in ga pogoltne.“

Toda nič hudega se mu ni zgodilo. In ko smo stali tam vsi osupnjeni, je začel živo opisovati onemoglost naših bogov in zaslepljenost tistih, ki jim služijo. Še tisti dan je nekaj naših ljudi kipe hišnih bogov potopilo v jezeru “

„Kdo bi bil mislil, da se utegne naše ljudstvo tako hitro pokristjaniti!“ reče Volkonja zmajevaje z glavo. „A kar je res, je res. Naši bogovi nam niso nič pomagali. Ko bi se ne bil poglavar krščanskih duhovnikov za nas potegoval, vsi bi bili postali žrtev frankovske grabežljivosti.“

„Prihodnji teden, pravijo, da bode velika slovesnost pri Gospe Sveti“, dostavi Cvetko. „Tedaj bode svečano krščenih mnogo županov in velmož. In knez sam jim bode neki kumoval, obljubil je to našemu županu Stojmiru, katerega visoko čisla.“

„A še bolj ga čisla njegova mlada hči Milena“, reče starec smehljaje. „Še v teku tega leta utegnemo dobiti mlado novo gospodinjo na Osoje. Za krstom bomo kmalu praznovali tudi svatovščino, ako me ne vara moja stara pamet. Stojmir ne hodi zaman zadnji čas tako pogosto v knežji grad. Hehe!“

„Ej, še se nam obetajo veseli časi!“ pripomni Ljutica lahkoživo. „Toda o knežni Mileni govoré, da je zelo vneta in pobožna krščanka. In če pride na Osoje, se bode te tudi vi, oče Volkonja, morali naučiti lepo sklepati roke in klečé moliti, kakor molijo krščani.“ Deklica se nasmehne in šegavo pogleda starca po strani.

„Ej, malo znaš brzdati svoj jezik, dekлина!“ zavrne jo ta nekoliko vznevoljen. „Kakor bode prav, tako bodem storil. Drugemu rodu že služim pri hiši in vem, kaj je moja dolžnost. Ti bi pa bolje storila, da se urno obrneš in pripraviš, kar je potrebno, da dostojno sprejmemo častitega moža in druge goste, ki pridejo ž njim s Trebišča.“ — — — — —

Na holmu onstran jezera je bila tisti čas zbrana velika množica naroda. Možje in žene, starčki in otroci so stali v gostih trumah na mali ravnini. Tudi mnogo županov je bilo navzočih, med njimi nekaj takih, ki so

bili že kristjani, kakor Pribislav z Bistrice. Pa tudi drugi, ki so doslej veljali za odločne privrženec stare vere, so prišli z obilnim spremstvom. Vsem na čelu je bil Stojmir s svojimi Osojci.

Bil je tisti dan pomladni praznik Slovenov, posvečen spominu mlade Vesne. Kakor vsako leto otorej so se zbrali ljudje iz okolice na svetem kraju. A danes ni gorel ogenj na kamenitem žrtveniku, niti se ni pražila na njem tolsta junica bogovom v prijeten duh. Razdejan je bil žrtvenik, posekana starodavna sveta lipa, in na njenem mestu se je dvigal mogočen križ. Pod križem pa je stal sivolas redovnik; v siromašni halji, bosonog in gologlav je oznanoval nauk Tistega, ki je odrešil vse ljudi.

Začel je govoriti o slavnostih, katere so hodili praznovat na goro v čast mlade Vesne in Svetovita in Radegosta. A ničevi so vsi maliki, prazne pravljice so njih boji. Le Eden je, ki vse stvarstvo oživlja, ki daje rast, iz čigar dobrotnih rok prejemo vse, dobro in hudo: Bog — stvaritelj vesoljstva. In le Eden je, ki je pravi zmagovavec peklenškega zmaja, kateremu je strl glavo: edino-rojeni sin božji, naš Zveličar.

In sveti mož je začel množici govoriti o njegovi ljubezni, ki oklepa vse ljudi, vse narode, o njegovem življenju, bridkem trpljenju, strašni smrti in častitem vstajenju. Kdor vanj veruje in se dá krstiti v njegovo ime, tisti bode rešen oblasti zlih duhov, kdor pa časti malike, se sam vklepa v peklenške sponse. Tudi krščani praznujejo sedaj spomladi zmagoslavje božjega Zveličarja nad smrtjo in hudobnim zmajem. To zmagoslavje bode še popolnejše, ako tudi Sloveni, ki še ječe v temi nevere in sužnosti hudobnega duha, zapusté svoje zmote in se po svetem krstu prerodé k novemu duhovnemu življenju ...

Mogočno se je razlegal glas vnetega govornika in segal globoko v srce. Med množico pa je zavladała sveta tišina. Oči vseh so bile uprte v nenavadnega moža; poslušali so ga, da si niso upali dihati niti ganiti se. Poslušali so ga željno tudi najtrdovratnejši pogani. Kajti nikdar še niso čuli tako pre-

pričevalnega govora o božjih stvareh iz človeških ust.

Njegova govorica jim je zvenela tako domače. Vse se jim je zdelo jasno, razumljivo, svetlo kakor solnce...

Ko je Ozor končal svoj govor, ni zaoril urnebesni klic, in se niso dvignili štiti in kopja v maščevalno prisego; nastala je nekaj trenutkov tišina in globoka ginjenost je bila brati na vseh obrazih. A ko je menih iznova ljudstvo pozval, se li hoče odreči malikovanju in vsem delom hudobnega duha, li hoče priseči zvestobo svojemu Zveličarju, tedaj je zaorilo iz sto in sto grl: „Hočemo!“ Kakor grom je odmeval navdušeni klic v gorskem skalovju.

Ozor je končno blagoslovil vso množico in se potem v spremstvu Stojmira in drugih velmož napotil na Osoje.

Množica se je vsula za njim. Silili so k njemu, skušali se dotekniti njegovih rok ali njegove halje. Matere so mu prinašale svoje otroke, da jih blagoslovi. Drugi so stali ob strani in z nekim strahom gledali nanj. Ozor pa je hodil sredi med ljudstvom in obličje mu je žarelo od notranje radosti, ker je Bog tako obilno blagoslovil njegovo delo. Smehljaje je ogovarjal svoje vernike, poslušal njihove prošnje in za vsacega imel koristen nauk in tolažilno besedo.

V slovesnem izprevodu je ljudstvo spremilo starčka v županji dvorec, kjer je užival nekaj dni gostoljubnost svojega varovanca Stojmira, in imel važne posvete z župani in drugimi možmi. — — —

Skoraj v hipu se je izvršil v narodu čudoviti prevrat, ki je krščanstvu pridobil popolno zmago.

Odkar je kralj Stojmiru vrnil čast in imetje, je bila nevarnost splošnega upora odstranjena. Sloveni, med seboj nesložni in že mnogokrat poraženi od frankovske premoči, se itak niso upali začeti usodnega boja, razen v skrajni sili. V obupnosti so spočeli sklep, upreti se neznosnemu nasilstvu, akoravno jim je pravil sam trezni razum, da jih bode sovražna sila pogazila kakor črviče v prahu. Škofovo posredovanje je mahoma izpremenilo

razmere. Krivica in zlobnost sta bili ponižani, cerkev pa se je pokazala mogočno zavetnico revežev in zatirancev. Kaj čuda, ako je med pogani ginilo sovraštvo do krščanske vere, ako so se začela tajati ledena srca in rušiti predsodki, ki so mnogim zakrivali spoznanje resnice. Zatiranemu ljudstvu se je zdaj krščanstvo pokazalo v drugačni luči, in oklenilo se ga je, kakor se potapljači nesrečnik oklene rešilne ladje. Ljudomilo ravnanje škofa Teodorika je slavilo zmago...

Z največjo vnemo je deloval za izpreobrnjenje svojih rojakov Stojmir. Podpiral ga je njegov učitelj in prijatelj, menih Ozor, čigar apostolskemu delovanju se je sedaj odprlo širono polje. Vneti mož je hodil od sela do sela in z mogočno besedo oznanoval evangeljski nauk. Povsod je njegovo seme padlo na rodovitna tla. Čreda Kristusova se je vedno bolj množila. Tudi slovensko plemstvo, ki se je doslej najtrdovratnejše upiralo krščanski veri, se je skoraj do cela uklonilo zmagovalnemu križu. Po stari krščanski navadi so imeli biti ob vigiliji velikonočnega praznika krščeni najodličnejši možje, med njimi Stojmir.

Velika noč, praznik zmagoslavja!

Odkar je bila pred pol stoletjem v Gorotanu ustanovljena prva krščanska občina, je tudi ondi praznovala cerkev ta praznik z vsem sijajem, v zavesti, da je to dan zmage, katero si je priborila resnica nad lažjo, luč nad temo, božja vsemogočnost nad peklen-skimi silami. In iz te zavesti je zajemala upanje, da navzlic vsem oviram in borbam tudi za njo napoči dan zmage nad poganstvom...

Vsako leto je prihajalo plemstvo, nemško in slovensko, od blizu in daleč, da obhaja v škofijski stolici najimenitnejši praznik krščanski. Množice ljudstva pa so ob teh dnevih kar oblegale hišo božjo in v gostih trumah taborile na prostornem polju. Toda še sijajnejša družba se je zbrala letos v nezatni, leseni cerkvi in še silnejši je bil naval prostega naroda kakor sicer.

Škof Teodorik je izvrševal sveti obred. Odeti v snežnobeke halje, so stali katehumeni

pred oltarjem z gorečimi svečami v rokah. Bila jih je mogočna truma iz vseh krajev Gorotana. Poleg Stojmira je stal v prvi vrsti njegov zvesti tovariš v nesreči, ki mu je sledil tudi na poti izpreobrnjenja, dobri Žitomisel. Tudi mnogo sobojevnikov Stojmirovih iz zadnje vojske je nagnil njegov ugled, da so se odločili prejeti sveti krst, kakor Pero iz Poljan, Stebor, Svetopolk in Rastislav. Mnogi izmed njih so bili že starčki osivelih las, drugi krepki možje, ponosne postave in bojevitih src.

Ob strani je stal knez Ingo v dragoceni knežji opravi. Kumoval je svojim velmožem pri svetem krstu. Za knezom se je vrstilo slovensko krščansko plemstvo v praznični, a preprosti obleki, dočim je nemško viteštvo blestelo v zlatem in srebrnem nakitu. Zadaj se je gnetlo ljudstvo, glava ob glavi, z radovednostjo in spoštljivim strahom zasledujoč sveto dejanje.

Mlad duhovnik je odpel velikonočni slavospev, in oznanil svetu vstajenje Zveličarjevo.

Tedaj stopi Teodorik v škofovski opravi pred oltar in v slovenskem jeziku nagovori navzoče:

„Vsem vernim velja velikonočni pozdrav, ki smo ga ravnokar čuli, vsem budi veselje in pogum. A najbolj velja ta pozdrav vam, ki bodete s Kristusom vred vstali k novemu življenju, prerajeni v vodi in svetem Duhu, vam, ki ste naša dika, naš ponos, sad našega truga in naša slava...“

Glas je drhtel škofu od ginjenosti in beseda mu je zastajala v grlu. A govoril je pretresljivo dalje o veliki milosti, ki jo bodo novokrščenci prejeli, o svečani obljubi, s katero se bodo zavezali svojemu nebeškemu Gospodarju.

Stojmir je bil ves čas svetega opravila kakor omamljen. Tajinstveni cerkveni obredi in pretresljive škofove besede so z vso silo vplivale nanj. Ni se zmenil ne za tovariše, ne za odlično družbo, ki ga je obdajala, ne za ves svet. Duša se mu je topila v radosti in srce mu je utripalo neizrekljive sreče...

Njega pa je gledalo v tisti uri dvoje bitij, ki sta z njim čutili in se radovali...

V cerkvenem koru je stal sredi redovnih bratov starček Ozor in se s solznimi očmi oziral na Stojmira in na trumo, ki je stala okoli njega. Ustnice so se neprenehoma premikale v tihi zahvalni molitvi, duh pa mu je često splaval nazaj v preteklost... Spomnil se je lastnih blodenj in bojev, spomnil, kako prečudno je vodila božja previdnost njegovega varovanca skozi bridkosti in nesreče, skozi mnogotere izkušnje... In pregledal je v duhu krvave boje, katere je moralo izvojevati v Gorotanu mlado krščanstvo, videl trnjevo pot in trudapolno delo oznanovavcev svetega evangelja, ki so v znoju in solzah sejali seme skoraj pol stoletja... Toda kvišku je vodila pot, kvišku iz zmot, reve in nadlog na jasne višave resnice, radosti in zmage... Zato je njegova duša prepevala slavnostne himne in s pravičnim Simeonom je šepetal: „Sedaj odpusti, o Gospod, svojega služabnika v miru...“

Na ženski strani pa je klečala v spremstvu nekaterih družic knežna Milena. Lici sta ji žareli sreče in veselja. Tudi ona je imela svoj delež pri današnjem slavnostnem dogodku. Dasiravno ni mogla javno nastopiti in se potegovati za Stojmira, je vendar na tihem po svojih močeh zanj mnogo storila. Ž njim je čutila bolečine, ki jih je pretrpel na bolniški postelji, čutila krivico, ki mu jo je bila povzročila zlobna zavist, medlela je ž njim, ko je bil obsojen in pregnan — in se veselila njegove zmage. In njeno orožje v tem boju je bila iskrena molitev in neomahljivo zaupanje. Bridke izkušnje so še bolj utrdile nežne vezi, ki so jo družile z plemenitim mladeničem že izza prvega srečanja —: kakor ogenj utrdi in očisti dragoceno zlato. Prihodnost je ležala pred njo polna svetlobe in sreče. In zdelo se ji je, kakor da ima to zmagoslavje velikonočnega dne tudi njo spremljati skozi življenje...

Po škofovem nagovoru se je vršil krstni obred.

V tem ko se je posvečevala v stranski kapeli krstna voda, so molili katehumeni glasno v slovenskem jeziku veroizpoved in svečano obljubo. Potem so stopali v dolgi

vrsti mož za možem v baptisterij, kjer jim je škof vlil na glavo zveličanske vode...

Ko je po končanem opravilu Teodorik zopet stopil k oltarju in zapel alelujo, tedaj je velikonočni pozdrav donel kakor zmagonosni klic, kakor hvalni slavospev, ki je izražal, kar je v tistem hipu napolnjevalo srca zbrane množice... In kakor da bi hoteli veselo vest oznaniti širnemu svetu, so se oglasili v stolpu vbrani zvonovi in klicali mogočen pozdrav novokrščencem...

Novo življenje, novo življenje!

Knez Ingo je v proslavo veselega dogodka drugi dan napravil malo gostijo. In zopet se je zbrala v gradu odlična družba, kakor ob usodepolnem pirovanju prejšnjega leta. Le frankovski plemiči se niso odzvali kneževemu vabilu. Nikak neljub dogodek ni letos kalil prijateljske sloge in svetega miru. Brez vrišča in šuma se je vršilo gostovanje, podobno ljubezenskim gostijam prvih kristjanov, kjer je nadzemeljska sreča obilno nadomeščala svetno razkošje.

Prostemu narodu se je spomin na te dogodke globoko vtisnil v dušo. Ljudska domišljija jih je po svoje preobrazila in okrasila. In še sedaj so nam v pravljici o Ingovem piru, ponižanju poganskih županov, njih krstu in o častnem gostovanju ob zlatih posodah ohranjeni temni sledovi znamenitih dogodkov, ki so se vršili v sivi starodavnosti.

Po letu pa se je izpolnilo prerokovanje starega Volkonje. Knežna Milena se je o kresu preselila kot zakonska družica k Stojmiru na Osoje ter prinesla v zapuščeni županji dvorec novo življenje. In zopet so gorele kresne grmade po osojskih gorah, a ne v čast starim bogovom, temveč v vesel pozdrav mladi, srečni dvojici — — —

* * *

Knez Ingo je preživel te dogodke le za malo let. Njegovo poslanstvo je bilo izvršeno, in Bog ga je poklical po zaslužen plačilo. Toda spomin njegov je bil blagoslovljen med narodom. Za Ingovega kneževanja se je izvršil dolgoletni boj med poganstvom in

krščanstvom s popolno zmago križa. Slovenski narod je vstopil v krog omikanih narodov in iz barbarstva krenil na pot mirnega kulturnega razvoja. A poleg tega je znal Ingo tudi čuvati narodno samostojnost. Zasluga njegovega previdnega ravnanja je, da je Karol še pustil Slovenom lastne kneze, da jim ni s silo zatrl domače ustave in vsilil tujih grofov. Stari vzor slovenskega vojvoda, ki je izšel iz ljudstva, ki mogočno in pravično vlada, je v Ingu iznova oživel. Pravljičica celo pripisuje njemu starodavni obred slovesnega umeščevanja slovenskih knezov. To znači dovolj jasno, da je bil Ingo izmed najslavnejših slovanskih knezov, kar jih je vladalo na vojvodskem prestolu.

Za njim sta kneževala gorotanskim Slovenom Pribislav in Žmiteh. Oba sta bila miroljubna moža in vneta kristjana. Toda le kratka dôba jima je bila prisojena in za malo let po Ingovi smrti je vojvodski prestol zopet osirotel.

Napočili so takrat za Gorotan zopet hudi časi. Obri, nekaj let prej od Karolovega sina Pipina do cela poraženi, so se začeli iznova gibati. V Dolenji Panoniji, med Savo in Dravo, pa se je pripravljala huda nevihta. Ljudevit je zbiral okoli sebe pristaše starega poganstva in netil upor zoper Franke. V takih razmerah je trebalo na čelu naroda bojvitega moža, ki bi mogočno zavrnil napade ropoželjnih Obrov, a tudi vnetega kristjana, ki bi ščitil sveto vero proti poganskemu nasilstvu. Pozornost vseh se je sedaj obrnila na Stojmira... Glas naroda, želja škofa Teodorika in volja cesarja Karola so ga dvignili na prestol. Vsi so pričakovali od njega, da bode vladal v duhu svojega prednika Inga, da bode obnovil sijaj in slavo nekdanjih slovenskih knezov.

Njegovo vmeščenje se je vršilo na gospe-svetskem polju z velikansko slovesnostjo in ob navzočnosti nebrojne množice naroda.

Vidov dan je bil odločen za to znamenito slavlje.

Že nekaj dni poprej so začele dohajati trume iz vseh krajev širnega Gorotana. Pre-

bivalstvo v Gradišču se je podesetilo in po širni ravnini so se belile dolge vrste šatorov. Župani so dohajali v bojni opravi z mogočnim spremstvom. Nekateri so prihajali s svojimi oddelki na leporejenih konjih in vihteli mnogobarvene zastavice. A prišlo je tudi mnogo preprostega, neoboroženega ljudstva, mnogo ženstva in otrok, ki se je hotelo udeležiti redkega narodnega praznika. Fran-

Ko so bile na večer pred praznikom zbrane vse trume udeležencev, tedaj se je v topli poletni noči razvil slikovit prizor narodnega življenja...

Vsa ravan je bila posejana z velikimi ognji in v njih svitu so se rdečili šotori, cerkev, poslopja, gore in vsa okolica.

Ob Glini je taborila četa Krajincev od Kolpe, ki so bili oblečeni v belo prtenino. Možje so nosili srajco iz domačega platna, prepasano s širokim, rjavim jermenom in torbo ob strani, ženske pa so imele bele

Vojvodski prestol
na gopesvetskem polju.

Slikal M. Jama.

kovski kupci so v lesenih kolibah razpostavili na ogled tujo robo: meče, nože, žensko nakitje ali fino tkanino in jo zamenjavali za ustrojene živalske kože in za domače platno. Vinogradniki iz južnih krajev, od Kolpe, Soče in s Spodnjega Posavja so pripeljali vozove, visoko obložene z mehovi, polnimi vina. Drugi so v senci dreves točili sladko medico iz velikih ilovnatih vrčev.

Vsaka zadruga je imela svoje lastno taborišče, vsaka se je razločevala od druge po narodni noši, po govoric, po šegah in običajih.

jopiče in krila, okrašena z vdelanimi cvetjci. Vrtili so janjca na ražnju. Ob drevesu je stal star mož — slepec, udarjal na strune in s tožnim glasom pel o knezu Samu, vojvodu Ingu in drugih slavnih možeh...

Na drugi strani potoka je mladina plesala 'kolo'. Mladeniči in dekleta so se držali za roke in se ob vriskanju in petju vrtili okoli ognja. Nekateri so celo skakali preko plamena; te je pozdravljal in hvalil glasen vrišč...

Med šatori in ognji so hodili v malih oddelkih godci z dudljami, piščali, rogovi in delali strašen hrup. Za njimi se je prerivala mladež obojega spola in s petjem spremljala nevbrano godbo.

Najbolj živo je bilo ob šatorih, kjer se je točilo vino in medica. Vinski duhovi so mnogim razgrelili glave. Hrup in krik je vedno bolj naraščal. Mladenci so poskakovali od tâl, metali kućme v zrak in se med seboj prerivali. Možeje so kričé hvalili svoja posestva in živino in se glasno prepirali. Tuintam se je vnel celo tepež, katerega so starejšine pomirili. Pozno v noč, ali bolje, v zgodnjo jutro je trajalo to šumno gibanje in vrvenje...

Drugi dan dopoldne pa se je vršil zgodovinsko znameniti čin, ko je narod sam izročil svojemu izvoljencu vladarsko oblast.

Pred knežjim gradom, kjer je stal starodavni kamen, so se zbrali udeleženci. V notranjem krogu so stali župani in starejšine, škof z duhovščino, in drugi odlični možeje. Okoli njih se je gnetlo prosto ljudstvo, veselo razvneto in nestrpno pričakujoč dogodkov, ki so se imeli izvršiti.

Vitoglav iz Blatograda, ki je bil najstarejši med župani, sede na kamen in nepremično pričakuje kneza.

Kmalu se začujejo iz dalje radostni pozdravi, ki se vedno bolj množe in širijo, dokler vsa množica ne izbruhne v viharne klice, razlegajoče se kakor grom po širni planjavi...

Stojmir je prihajal s svojim spremstvom. Jahal je na belem žrebcu, in dvanajst županov z zastavicami okoli njega. A ni ga krasil škrlat in zlato nakitje. Slovenski knez je prihajal v kmetiški obleki iz sive volne v znamenje, da je preprost sin narodov, prav kot oni, ki so ga pozdravljali za svojega vladarja.

Med vedno se ponavljajočimi klici dospè Stojmir s spremljevalci do knežjega kamna, kjer jih je čakalo starejšinstvo.

Vsi stopijo raz konje. Med množico pa nastane hipoma nema tišina.

Tedaj se Vitoglav, na kamnu sedeč, napol obrne proti prišelcem in vpraša:

„Kdo je tisti, ki prihaju s spremstvom?“

„Stojmir, sin Slavomira, župan na Osojah in sedaj knez v deželi“, odgovoré župani soglasno.

„Je-li prostega rodu?“

„Slavnega očeta sin je, prost in vreden vojvodstva.“

„Je-li pravičen sodnik, ki bode branil pravdo vdov in sirot, in pospeševal blagor dežele?“

„Vedno je bil pravičen in bode!“ odgovoré vsi v zboru.

„Ali ima pravo, krščansko vero?“ vpraša iznova Vitoglav, „in je-li pripravljen braniti jo s svojo krvjo?“

„Branil bode vero in domovino!“

„In po kateri pravici hoče zasesti vojvodski prestol?“

„Po volji naroda.“

Vitoglav si izgovori po stari šegi še nekaj darov in svoboščin zase in za svoje potomce in novemu knezu ponovi željo, naj bode pravičen sodnik in moder vladar. Stojmir slovesno obljubi.

Nato stopi predenj drug župan, nudeč mu na dlani košček kruha s soljo in vode v kmetiškem klobuku. Stojmir pokusi kruh in izpije požirek vode v znamenje zmernosti in zdržnosti.

Potem stopi na knežji kamen, izdere meč in zamahne ž njim na vse štiri dele sveta. Starejšinstvo in ljudstvo pa zaori gromoviti krik:

„Dolgo živi knez!“

„Na mnoga leta!“

„Živel! Slava!“

Raz stolp gospevetske cerkve so se oglasili zvonovi. Knez se napoti z vsemi župani in starejšinami v cerkev. Množice se mu spoštljivo umikajo, a ponavljajo še vedno radostne klice in pozdrave. Nekateri mahajo z zastavami, drugi se želé dotekniti vojvodovih rok in obleke. Ženske mu sipljejo cvetja na pot..... Le počasi je dospel slavnostni sprevod v božji hram.

Škof Teodorik je služil slovesno mašo in blagoslovil kneza. Naposled je zadonela zahvalnica: „Te Deum laudamus.“ Zvonovi

so slovesno zvonili, in z njihovimi glasovi so kipele proti nebu iskrene molitve in goreče želje nebrojnega naroda, ki je obdajal hišo božjo.

Pri svečanem obedu, ki se je po končani božji službi vršil v knežjem gradu, je nosil Stojmir že dragoceno vojvodsko opravo. Najimunitnejši župani so mu stregli. Ob njegovi strani je sedela kneginja Milena. Ona, hči slavnega kneza Inga, je bila Stojmiru kakor poroštvo srečnega in slavnega vladanja. — — —

Popoldne je bil na gopesvetskem polju javen deželni zbor. Sedeč na starem kamnitem vojvodskem stolu je Stojmir sprejemal pritožbe naroda, razsojal pravde, delil svoboščine in darove. Med mnogimi drugimi

veledušnimi darili je bila tudi znamenita cerkvena ustanova. Stojmir in Milena sta položila na oltar Gospe Svete darilno listino, v kateri sta odstopila imenovani cerkvi del svojega posestva na Osojah, z namenom, da se ondi sezida cerkev Marije Device in ustanovi samostan, ki bode imel nalogo vzgajati misijonarje za slovenske pokrajine.

Oporoka očeta Ozorja je bila izvršena.

Stojmir je kneževal srečno in slavno, toda le kratek čas. V bojih z Obri je našel junaško smrt. Za njim je vladal še nekaj let Edgar. Vstaja panonskega Ljudevita pa je naredila konec slovenski samostalnosti, in na svobodne slovenske kneze spominja dandanes samó še vojvodski prestol sredi gopesvetskega polja.

Kaj se je snoči zgodilo . . .

Posavska balada.

Mimo vasice se Sava
z modrimi ziblje valovi,
v modrih valovih ji spava
deklica modrih oči.

Jutro v tančici je beli
videlo lasce razprane:
Saj so še včeraj blesteli,
kakor moj svilnati svit!

Poldan je v polnem sijaju
gledal visokozačuden:
Ali ni včeraj po gaju
deklice vodil nekdo?

Mrak se je zgrinjal nad Savo
in šepetal nagajivo:
Ali si ribam v zabavo
srčece zdraviti prišla?

Mrak se je vestno spominjal,
kaj se je snoči zgodilo:
Očka je v koči preklinjal,
hčerka bežala ihteč — — —

Noč je prišla iz večera,
skrila je hčerko pred nebom,
da se mu zvezdic katera
v žalosti ne raztopi . . .

Mimo vasice se Sava
z modrimi ziblje valovi,
v modrih valovih ji spava
deklica modrih oči.

Silvin Sardenko.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

V. Pot, Resnica in Življenje — —

Morje je šumelo jutranjo pesem. Kopalo si je azurno lice v lastnih valovih, ki so pljuskali na kamenito obal in se razpenjeni vračali nazaj ter hiteli pravit povodnemu možu in njegovim deklicam, da poka zlata zora — —

Vlak je bežal po sinigalski obali.

Od daleč je sivala v motnih konturah jutranjega mraka katedrala sv. Cirijaka nad mestom Ankono. Ribiški čolni so plavali na obrežju. Širokokrajni klobuki so se gibali po njih, močne sence so prijemale vesla. Po morju so letela jadra.

Vlak se ni zmenil za gozd jamborjev v ankonski luki. Brezbrižno je krenil na desno in drdral med plantažami sivih oliv, med šopi temnozelenih lavorjev in bujno brstečih vinogradov v déžel picensko — proti Loreti.

Davno sem že držal zvito prtljago na kolenih. Vozili smo se, da so potniki omahovali po vozeh. A še mi ni bilo dosti hitro. Moja duša je z vso silo trepetala in koprnela po mestu, kjer bo palo grešno koleno v prah in roka trkala na prsi, a jezik v strahu govoril besede:

„Tukaj je Beseda meso postala.“

Loreto!

Bučno so se odpirala vrata kupejev, valovi pisanega ljudstva so se vlivali na postajo. Tam je kričala tolpa voznikov, nosačev in vodnikov. Njihovi hreščavi glasovi so onečaščali vzduh, ki je dišal v jutranji rosi bujne pomladi kakor sveže povezan šopek. Mene je ubijal ta krik, vsiljevanje, trganje za kovčke in svežnje ... Oko je gledalo kvišku na hribec, odkoder so peli zvonovi v loretanski baziliki ‚ave Marija‘ ... Srce si je želelo peroti, da bi čimprej v najgloblji veri poljubilo stene, ki so ograjale

nekdaj košček raja, vrženega na zemljo, da bi si za trenutek odpočilo v tihem hramu Poti, Resnice in Življenja ...

Sedem na voz. Prehiteval sem po gladki cesti romarje. Glasno so molili rožni venec in se name ozirali. Njih pogledi so me bičali. Tako se vozi na izlete — tako se ne bliža največji svetinji, kar jih hrani svet poleg križa Kristovega. Vozil sem se skozi šibe odkrite glave, povešenih oči. Srce je jokalo ... V bližnjem grmu je črčikala cikada — — —

Pot je šla navkreber. Tedaj je odpovedala konju vsaka hitra stopinja. Tepeno ogrodje je z največjo muko vleklo voz. Njegov trup ni več čutil biča, njegovo uho je bilo gluho za voznikove grožnje. Ozrl sem se. Pešci-romarji so me dohajali.

„Kazen! Tako se ne bliža hišici miru in sprave!“

Plačal sem voznino in planil po stezi proti mestu. Hotel sem biti prvi. Gnalo me je z nepremagljivo silo. Spomnil sem se tiste povesti, katero mi je pripovedoval ded, beloglav starček devetdesetih let, ko me je vodil v cerkev Žalostne Matere božje. „Huda je bila takrat“, mi je rekel; „bolezen, lakota, revščina, strgana streha, za postelje klopi krog razpokane peči ... In tedaj je šla mati v cerkev, pokleknila prav pod kor, in njene solze so prosile pomoči od Marije. In prikimala je Marija, mati odšla iz cerkve, in vse se je pleglo, vse obrnilo na bolje —“

Za dedom sem tedaj drobil v cerkev in molil in molil in s strahom gledal, kdaj pokima Mati pod križem. Tedaj sem molil — a nisem vedel, česa prositi ...

In danes me je gnalo s taisto otročjo vnemo k svetišču sredi lavorjev. A moja duša ni bila lahka, kot mladi beli golobec, moje srce ni bilo več tisto drobno, nedotaknjeno srčice davnih dni: moja duša je

nosila često strte peroti, srce je bilo obdano z brazgotinami. Življenje upogne človeku koleno, življenje mu iztisne iz srca molitev ...

Zasopel sem stal pred mogočno baziliko, ki je podobna orjaški trdnjavi, vredna čuvarica tolikega bisera. Jutranje solnce je lilo prve žarke skozi okna. Drgetaje prestopim prag. Zalesketal se je kararski marmor krog svete hišice. Zdrknil sem cestinar ob stebru na kolena — — —

Ljudstvo je šumelo v cerkvi. Pojoč in glasno moleč so vstopali romarji in vsi so tekmovali, kdo prvi pride v hišico.

Jaz nisem mogel mednje. Zdeli so se mi v svoji zaupni pobožnosti kakor otroci, ki bivajo vsak dan v hiši svoje matere, ki se še nikdar niso ločili od nje čiste, nesamopašne ljubezni ... Jaz nisem bil tak ... Obstal sem — in oddaleč gledal svetišče. Da, s takim strahom se bliža sin domači hiši, katere ni videl od detinskih dob nikdar več. Žene ga neodoljiva sila iz sveta, ki ga je varal, iz sveta, ki mu je vse ponujal — a ničesar dal, iz družbe, ki mu je nudila sladčico oranž, a mu v kupo točila soka citronovega —; žene ga jasni spomin nazaj k ognjišču, ob katerem je vladala edina sreča, na katerem je gorelo srce, ob katerem se je pevala edino-resnična visoka pesem ljubezni. In ko ima trudni sin pred seboj krov tiste hiše — tedaj mu zastane korak. Obide ga sveta zona, srce bíje, vest ga vpraša: Smeš li nazaj — smeš li? Rože — take kot nekdanj — ga gledajo čez vrtno ograjo in široko odpirajo kelihe — veter diha vanje, z glaviciami se pomenkujejo in skrivnostno govore jezik, ki ga umeva samo srce ubogega sina — in vse trdijo: Ne, ni več tak, ni več tak — — — In jablana šepetá z orehom, in trta nad oknom kima pogovoru, in lastavica gleda izpod ahkerca in čuje: Ni več tak — ni več tak — — —. Kot angelček je igral pod nami, kot zvezdice njegove oči, kot krasno nebo njegova ličeca, in sedaj — ni več tak — ni več tak — Ah, ta svet — —

In vračajoči se sin sluša te pogovore, v prsih mu je tesno, oči so vlažne, korak truden — —

Prebuja se iz sanj — — Iskal je sreče v svetu — boril se zanjo, vihral za njo; ko jo je pa že prijel za mehko roko, zvođenela je ta roka, in ubogi sin je čutil, da je dalje od sreče kot prej, da ne zna pota, ne najde resnice, ne živi življenja — — —

Obslonel sem na slopu bazilike. Oko se je zajedlo v mramor deseterih Sibil in deseterih prerokov, ki pridigujejo „urbi et orbi“. In čul sem prerokbo helespontske Sibile:

„Ko sem nekega dne premišljevala, zagledala sem devico, ki je bila radi neskončne čistosti dvignena do izborne slave. Najvišji je spoznal, da je vredna največje skrivnosti. Ona bo rodila svetu mladiko, ki bo žarela v svitu. Zakaj resnično bo sin gospodarja gromov, ki bo vladal svet v najslajšem miru.“

„Ki bo vladal svet v najslajšem miru —“ je ponavljalo srce.

Torej tukaj je dom Kralja miru. Z mirovno pesmijo so ga pozdravili angeli, mir je bil tovariš tihe nazareške hišice, mir, najslajši mir — koder je hodil On, koder hodi sedaj, koder vlada. Da, koder vlada! A on ni tiran, on nima meča, nima ognja, nima verig. Njegov glas je Eolova harpa v jutranjih sapicah. Njegovo žezlo — palica dobrega pastirja, Njegovo breme — sladko in lahko. A moje srce je iskalo miru v viharju življenja, hrepenelo po težkem, zlatem žezlu, naložilo si bremen, grenkih kot smrt — in miru ni našlo — — —

Ali ste vedeli, vi mojstri, Bramante, Sansovino, Sangallo, Lombardi — ali ste vedeli, ko je tedne in mesece kljuvalo vaše mojstrsko dleto ob najkrasnejših reliefih, kar jih ima svet, ali ste vedeli in pomislili, da ogradite z mramorjem hišico miru? Ali ste slutili, da bo ta mramor podoba milijonov na svetu, katerim je ograjeno srce z mrzlim kamenom in kričijo: Mir, mir! — a miru ni, ker ga iščejo tam, kjer ga ni dobiti, daleč strani od Poti, Resnice in Življenja! In v tej hišici je pot k resničnemu miru življenja! A vendar milijoni zablodejo in se več ne vrnejo! Kliči, veliki mojster Canova vsemu svetu, kakor si klical svojim učencem: „Pojdite v Loreto! Tam dobite vse!“ — — —

Vršanje romarjev je nekoliko ponehalo. V gručah so pokleknili in posedli po tleh. Zreti je bilo solznih oči, premikajočih ustnic, ki so šepetale vroče prošnje — a tudi dosti brezizraznih lic, na katerih ni bilo razbrati ne ene misli, ne enega skrivnostnega čuta.

Zapustil sem ozadje in se bližal svetemu prostoru. Pri južnih vratih vstopim.

Zunaj tolika krasota — a znotraj siromaštvo. Seveda plapola nešteto plamenčkov

v hišico vsak, kdor je skeptik — pa mi povej, je-li na svetu treba večjega dokaza za sv. vero, kot je zgodovina te hišice? Horacij Torsellini, ki je najstrožje raziskaval dogodke nazareške hišice, navaja dvesto učenjakov vseh strok, vseh poklicev, katerih listine so ohranjene, kot svedoke resničnega zgodovinskega čudeža, da je dal umekniti Bog po angelih dom svoje Matere, da ga otme oskrumbam polumeseča. Malo dejstev

Triglavsko koča s kapelico na Kredarici.

v zlatih in srebrnih svetilkah, seveda se leskeče oltar in milostna podoba svete Device, ki je hkrati s hišico prišla l. 1291. iz domovine apostolov — v zlatu in draguljih. Toda kljub temu je le malo svetlobe v hišici. Vse je skrivnostno. Sive, dokaj počrnele stene tvorijo mrak v hišici še gostejši. Človeku zastaja sapa, srce je nemirno, pred oči mu stopajo največje skrivnosti, ki polnijo nebesa, prestvarjajo zemlji lice — Le stopi

je dokazanih tako trdno, kot to. Zgodovina, ustno izročilo, tehnika, kemija, mineralogija, vse je priznalo izvor loretanske hišice.

Torej tu med temi štirimi stenami, pod tem cedrovim stropom — tu torej je Beseda meso postala! Tu so bile izpolnjene napovedi vidcev in prerokov starega veka, tu utešene meglene težnje starih filozofov, tu prižgana luč v temo, tu zakurjen ogenj prave ljubezni, tu podrti maliki, tu strta glava lažniku

od začetka, tu razbite verige robstva, tu vsejano goršično zrno nepremagljive Petrove cerkve — tu prerojeno vesoljstvo!

Med temi skromnimi stenami je bivala najčistejša roža jerihunska pod limbarji, tu je bil Bog — hlapec — — —

Ne, človek ne more, ne sme dalje. Grešno koleno bi ga moralo peči, ko se dotakne tal, ko poljubi steno, zaskелеle bi ga ustnice, kot bi se doteknil žarečega oglja, da ga ne bi vzdržavala neizmerna tolažba: Propter nos homines — — descendit — — — —

Sedel sem v gostilni. Pred mano je dišal velik šop vrtnic. Solnce se je nagibalo. Mimo oken je šumelo ljudstvo. Zrl sem z duhom v svoje srce, gledal z okom na cesto, v duši pa je zvonilo k slovesu od svetega mesta tožno vprašanje:

Ali se snidemo kdaj vsi ti pri Njem, ki je Pot, Resnica in Življenja?

VI. Intermezzo — — —

Kdo je kdaj docela spoznal človeka?

Spisujejo se dušeslovna dela, proglašajo in hvalijo najnovejše študije o raznih psihičnih pojavih, tvorijo se občudovanja vredni preparati najtanjših živcev človeškega trupla — a vendar kdo pozna človeka popolnoma?

„Ne bil bi si mislil, da si tak!“

Tako mi je rekel jako izobražen mož. Zakaj? — Ker sem bil dobre volje in sem se prostodušno smejal. A on je pred kratkim bral neki moj spis, v katerem je bilo dokaj melanholije — radi tega tako razočaranje. Če te kdo vidi danes pred žrtvenikom svojega Boga ponižnega in skrušenega, globoko se zavedajočega svoje ničnosti, nevrednosti in grehob — a drugi dan te uzre pod koštanjem ob čaši šumečega piva, vzbulil bo oči, z glavo zmajal, roke vil in vsled začudenja tleskal z jezikom ...

Danes vidijo koga na hrupni veselici, čujejo ga, kako poje, kako se šali, kako spretno vodi vrste v četvorki — a v nedeljo gre ta ‚propalica‘ v cerkev! Tedaj se stikajo za hrbtom glave, baziliskovi pogledi ga pikajo, jeziki jezikajo: „Hinavec — hinavec —“

Kdo pozna človeka?

Koliko globokih miselcev, ki rešujejo najtežje probleme, je hkrati neizmerno zabavnih in živahnih! Koliko je pa nasprotno humorističnih pisateljev, katerim ni mogoče izvabiti smeha!

Kdo torej pozna do dna človeka?

Tudi jaz tistega dne skoraj nisem razumel samega sebe. Komaj sem se dvignil iz najglobljih čustev pobožnosti, in sedaj — — Oj, ta družba!

Pisana ravan je ginila, pred menoj so se dvigale gole in razsekane škrbine Apenin. Vlak se je popenjal kvišku, pri oknih je vela hladna gorska sapa, nebo se je temnilo.

V kupeju nas je bilo natlačeno polno. Vsakomu je ugajal gorski zrak, dihali smo prostejše, silna teža svinčenega, vročega vzduha se je topila, pogovori so se razpletali živahneje, čutarice vina, katerih smo si preskrbeli na postajah cele zaloge, so druga za drugo prazne frčale skozi okna, kjer se je mnoga razbila, mnoga si pa srečno otela življenje in čakala, da pride bosopet Italijanček ter jo v triumfu ponese vinskemu trgovcu, kjer dobi zanjo par vinarjev, za katere si kupi krhelj melone. Vino nas je razgrevalo, pričeli smo peti, pogovarjati se kot stari znanci, dasi se nismo videli nikoli prej in se ne bomo poslej. Obirali smo gnjati, zamenjavali drug z drugim razne prigrizke, a poleg tega krepko „trobili“ vino (to frazo smo si izmislili mladi navihanci nekoč o možu, ki ni pil nikdar iz kozarca, marveč takoj pri tulcu steklenke).

Strah in groza pa smo bili mi neznani znanci staremu zakonskemu paru — prava Baucis in Filemon redivivi — a onadva nam v veliko zabavo.

Dolgo časa sta sedela molče vis-à-vis in se zgražala nad našimi mastnimi prsti, izpraznjenimi bocami in nad našim impertinentnim apetitom. Tiščala sta zmrzle roke v tesnih rokovicah; ona je včasih nervozno otresla majčken prašek, ki se je nabral na veliki črni petlji pod okroglo brado, vselej hitro popravila možu kravato, če se je hotela zgubati v predrzen, mal nered. Zrak ji

ni bil nikdar všeč. Petkrat se je dvignil težki zakonski polovnjak in zaprl in odprl okno: napol, za tretjino, popolnoma in vselej se je hropeč pogreznil v mehke blazine, za kar je žel iz oči blage ženice gorko zahvalo.

Slednjič je vkljub vsi napetosti in sitnosti vendar zmagal apetit. Sedaj bi pa bilo treba Homerovega peresa, da bi z isto natančnostjo, kot je oblačil Ahila in slikal Polifemovo gostijo — pozabaval bravce. Napolnil bi s popisom dva speva. Toliko priprav, ogledovanja, duhanja, odvijanja in zavijanja v razne papirje, toliko nervozne sitnosti ne prebavi noben normalen človek na svetu, ki ima le količkaj drugega opravila, kot misliti od zajtrka do kosila samo na kosilo, po kosilu do večerje pa — samo na večerjo ...

Sopotniki so se suvali v kolena, muzali se, nekateri kar na glas opazkovali dvojico. Meni sta se navsezadnje zasmilila, mislil sem si: „Vive la liberté!“ in šel sem iz kupeja stat na podič pred vhodom. Vozili smo se po neprijaznih tokavah Apenin. Otožne in razrite, pepelnasto barvane čeri so molele kvišku. Ko sem bil sam, vrnilo so se mi resnejše misli. Premišljal sem človeško dušo. Kaj je tega, kar so me napolnjevali najlepši,

najvzvišenejši čuti v loretski hišici — in sedaj sem bil zopet hrupni človek, ki se je smejal praznim dovtipom, živel in govoril tjavendan, kot bi ne bilo nikdar pametne misli v glavi ... Da, prav ta strašna zmes v človeku, zmes duha in materije, zmes blagih čuvstev in divjih strasti, vedno valovanje in prelivanje obojih po človeškem srcu — prav to je, da niti sebe ne moremo spoznati do dna, kaj še le bližnjika!

Iz takih misli me zbudi močen vihar, ki je zatulil v vozove, ko smo se vozili okrog nekega hriba. Na njegovo moč nisem bil pripravljen. Vlak je vozil po bliskovo, vagoni so se gugali, pomagal je še vihar in v trenutku sem se opotekel na podiču, centrifugalna sila me je sunila na ovinku in zdrknil sem na stopnice — — —

Krčevito sem zagrabil za železni drog ter ga stisnil, da bi bila kaplja pritekla iz njega, ko bi jo imel v sebi, in otel sem se — — gotove smrti ...

Pot me je oblil po vsem životu, ko sem se potegnil nazaj na podič in gledal globoko pod sabo skale, med katere bi bil telebil in kjer bi gotovo v lepi Italiji „le-té ta črne vrane — bile moj' pogrebovci“ ...

(Dalje.)

P i s m o.

Oj pridi, veter, blagi veter,
prinesi z loga lipov listič
in s polja lep pšeničen klas;
ti pisemce boš pisal s klasom,
a pisemce bom zlagal jaz:

Predraga mati!

V moji duši
prečudni dnevi svetijo:
dopoldan z žarki se igrajo
popoldan bliske netijo.

In jaz na vsak se blisk prekrižam
— kot tebe videl sem nekda —
da mavrico nebo pokaže
in bliske spravi v varen kraj.

In danes mi je v dušo sinil
sedmerobarven diven žar;
a to le tebi sem povedal,
ti drugim ne povej nikar!

Tomažev danes malovernih
premnogo srečaš, kamor greš —
in kaj ti hoče vera drugih,
da le ti mojo srečo veš ...

Na svidenje, ko ščip se znova
prismeje nad zelenim logom!
Pozdravi krstno cerkev mojo,
pozdravi rojstno hišo ...

Z Bogom!

Silvin Sardenko.

Na Triglav!

Za turistovsko sezono — spisal *Janko Mlakar*.

Naši pradedje so v starodavnih časih, ko so še živeli v poganski veri, častili tudi boga Triglava in njemu na čast imenovali po njem najvišjo naših gorâ. Poganska vera se je umeknila krščanstvu, in stari Triglav se je pozabil. A njegovo ime je ostalo in se ne bo pozabilo, dokler stoji krepko in neomajno častitljivi velikan, ki dviga v najdivnejšem kraju slovenske domovine svojo belo glavo visoko v oblake.

Res je sicer, da se druge planinske dežele ponašajo s še višjimi gorami, pokritimi z večnim snegom, toda poleg Montblanca, Ortlerja in drugih orjakov se imenuje pogosto tudi Triglav, in najslovitejši hribolazci si štejejo v čast, da so postavili svojo nogo na njegovo plešasto teme. Njegova lega ob robu Alp in pa krasni razgled privabljata k nam leto za letom več hribolazcev.

Nekdaj je bil Triglav pristopen le najboljšim hribolazcem. Frančišek pl. Rosthorn nam tako-le popisuje svojo pot na Triglav l. 1828.¹⁾: „Z veseljem smo pozdravili jutro 17. julija, zakaj naznanjalo nam je, da se uresniči naša želja. Zbrali smo se v Srednji vasi; bilo nas je šest hribolazcev, dva izkušena vodnika in pet pogumnih kmetov. Proti večeru smo prišli na Konjščico in smo tam prenočili. Ob treh zjutraj smo se zopet vzdignili in se obrnili proti severu. Hodili smo po meleh in snežiščih. Ko smo pa prilezli do triglavskih sten, smo mislili, da ne bomo mogli dalje; zakaj zagledali smo ozko, s snegom in peskom napolnjeno razpoko, po kateri edini se more priti Triglavu do živega, zato jo imenujejo Triglavska vrata. Zelo nevarna je ta razpoka, ker se v njej rado ruši kamenje. Na zahodni navpični steni smo morali postaviti iz kamenja nekake stopnice, da smo dosegli zgornje skalovje.

Po vseh štirih smo lezli po tej steni. Kmalu smo se obrnili proti jugu in smo naleteli na boljšo pot, katere je pa kmalu zmanjkalo; zakaj prišli smo zopet na ozko stopico ob navpični steni. Komaj smo premagali to težavo, že nas je čakala druga. Pot nam je zaprl globok prepad, katerega smo pa prekoračili, preden smo spoznali nevarnost. Enakih nevarnih mest smo našli še mnogo; ako ni hribolazec dobro izvežban, naj se nikar ne drzne iti tja! Plezali smo pet in pol ur da smo prilezli na Mali Triglav. Pot je do tu jako težavna in nevarna; ako jo hočeš premagati, ne smeš biti vrtoglav, imeti moraš hladno kri in veliko moč. Toda najtežavnejše nas je še čakalo. Prišli smo do 12 palcev širokega grebena; na obeh straneh se režé omotični prepadi; toda čez smo morali in smo tudi prilezli, seveda po vseh štirih. K sreči je greben dolg le do dvajset sežnjev. Toda kaj hitro so se nam tla zopet zožila, in stali smo pred strmo, skoraj navpično steno. Z veliko težavo smo prelezli tudi to, in kmalu smo stali na vrhu.“

Marsikoga bi morda ta opis ostrašil, da bi si ogledal Triglav rajši ob vznožju, kakor pa na vrhu. Toda dandanes ne najdeš na Triglavu nikjer več opisanih nevarnosti. Naš velikan je usužen; obstražen je od koč, naboden s klini in povezan z vrvmi. Ako si hotel še pred par desetletji na Triglav, si moral imeti lastnosti, s katerimi se more ponašati le izurjen hribolazec, dandanes ti je pa treba le zdravih nog in močnih čevljev, ako nočeš s strganimi priti nazaj.

Triglav je sedaj pristopen od vseh strani. Prvi Triglavani, kakor n. pr. Hacquet, Wiltonitzer i. dr. so ga naskočili od bohinjske strani. Dandanes se ta pot rabi večinoma le na povratku, ker je jako dolga. Ako se ti pa posebno ne mudi na Triglav, priporočam ti to pot. Do Velega polja te hladé senčnati

¹⁾ Wiener Zeitschrift l. 1828.

gozdi, in oko se ti raduje zelenih planin. Dobro storiš tudi, ako se ogneš dolgočasnega pota skozi Štenge in jo mahneš iz Gorij skozi Pokluko. Na Velem polju te sprejme lična, l. 1895. zgrajena Vodnikova koča pod svojo streho. Tu lahko uživaš več dni prijetno in mirno planinsko življenje, katero ti okrepi telo in duha. Odtod nimaš več daleč

Dokler te ni bilo, se je prišlo skozi Bohinj na Triglav hitreje, kakor pa skozi Mojstrano. Zato opazujemo tudi, da so izpočetka hodili na Triglav le skozi bohinjsko dolino.

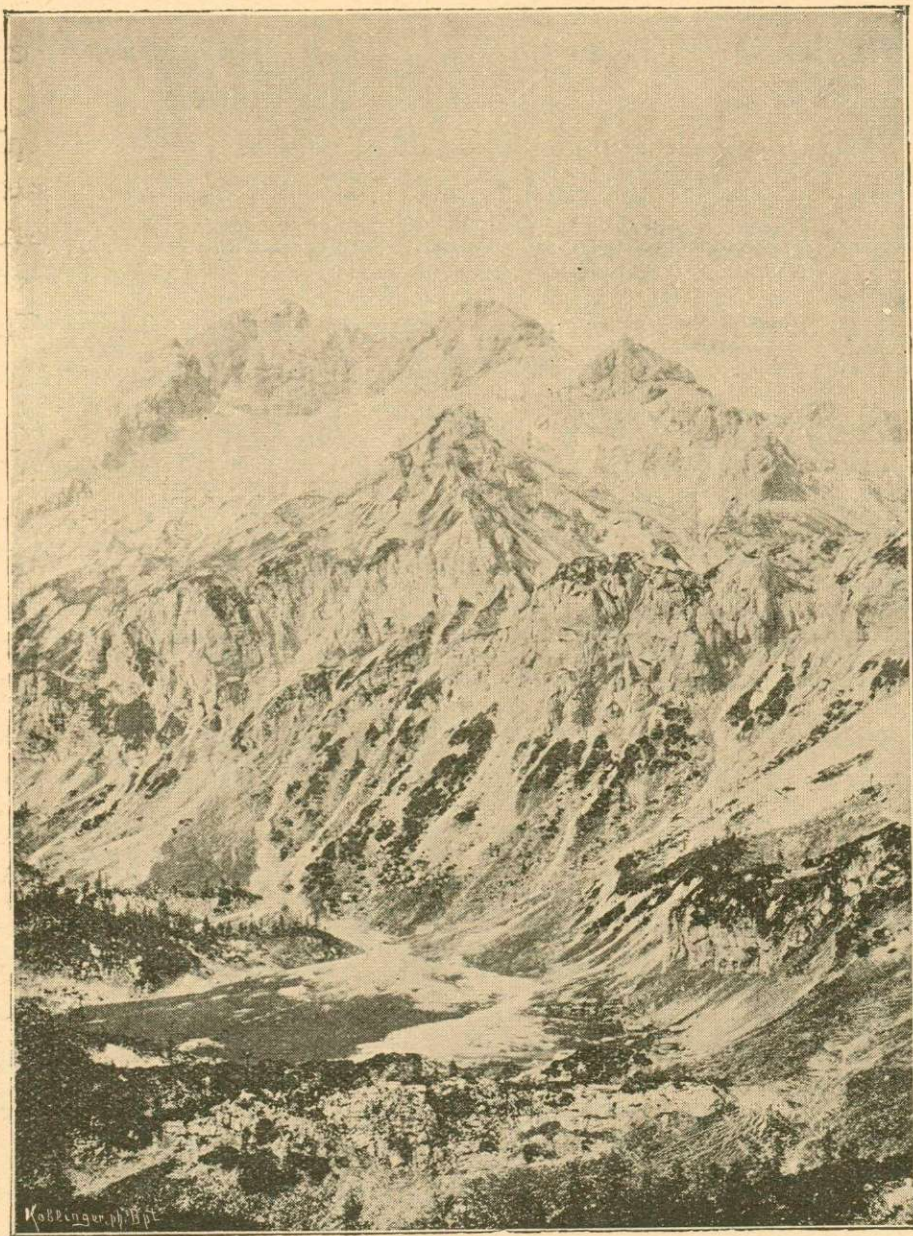
Pri Mojstrani se odpirajo tri doline, ki se vse stikajo zopet pri Triglavu, namreč Krma, Kot in Vrata. Skozi vse prideš lahko po dobrih in varnih potih na Triglav.

Prvi si je izbral pot skozi Krmo baron Karol Zois l. 1810., a je prišel le do Kredarice, dalje ni mogel. Ta pot je postala pripravna šele potem, ko je naše vrlo „Planinsko društvo“ postavilo na Kredarici Triglavsko kočo. Poprej so morali hribolazci prenočevati v planinskih kočah, kar ni bilo posebno ugodno, ker so preveč oddaljene od Triglava. Sedaj te pa čaka v Triglavski koči mehka postelja, in od tam je le še dober skok do vrha. Pot skozi Krmo je kakor nalašč za ljudi, ki hočejo zložno priti do planinskih čudežev; kar najzložnejše in brez vsake najmanjše težave prispeš na Kredarico. Kadar bo izpeljana deloma vozna, deloma ježna pot do Triglavske koče, bo Triglav pristopen tudi onim, ki niso sosebno trdni v nogah.

Ako se vračaš s Kredarice skozi Krmo, skočiš lahko mimgrede tudi na Rjovino (2534 m), s katere je na nekatere strani še lepši razgled, kakor s Triglava. Nanjo prideš od ovčarske koče v Gornji Krmi prav

zložno po zelenih planinskih tleh, ki segajo malone do vrha.

Najbližje na Triglav je skozi Kot; toda ta pot je jako dolgočasna. Predno je postavilo „Nemško planinsko društvo“ Dežmanovo kočo, je malokdo hodil tod na Triglav, ker na celi poti do vrha ni bilo koče, kjer bi prenočil. Le tuintam se je kdo vrnil skozi

Triglav z Velega polja.

Fotogr. Iv. Sušnik.

do Triglava in na celem potu ne najdeš niti najmanjše nevarnosti. Ako si bolj zložen, greš lahko po ovinku čez Kredarico.

Kadar bo stekla železnica v Bohinj, bodo hribolazci gotovo pogosteje hodili čez Velo polje na Triglav. Za sedaj je pa Mojstrana glavna postaja za obiskovavca Triglava. A svojo imenitnost ima edino le od železnice.

Kot. Leta 1887. so pa postavili Dežmanovo kočo v Peklu, in nekaj časa so hodili hribolazci večinoma le skozi Kot, in še sedaj je ta pot najnavadnejša. Da bi le ne bila tako pusta! Enkrat se že še gre po nji, za dvakratno hojo je pa preveč dolgočasna.

Po novi poti v Tnalu prideš do tja, kjer se cepijo poti v Kot, v Krmo in skozi Radovino v Gorje. Mahni jo po prvi! Po senčnatem gozdu prideš v dveh dobrih urah do konca doline. Ta hoja se ti bo zdela še precej prijetna. Zakaj napajal se boš s svežim planinskim zrakom, in oko se ti bo radovalo slikovitih sten Rjovine in Vrbanove špice (2294 *m*), kateri oklepata dolino. Toda ko lezeš skozi Gube, te mine vsa dobra volja, posebno, ako si sam. Lezeš in lezeš sedaj po snegu, sedaj po melu, pa teh neprijetnih „gub“ ni ne konca ne kraja. Vsega se naveličaš, preden prideš v kameniti kotel, ki se po pravici imenuje Pikel. Nekoliko nad njim stoji Dežmanova kočica, od koder imaš še dve uri do vrh Triglava. To nam pač jasno kaže, da je njena lega nepripravna. Ako ne bi nemški hribolazci iz same nemške samozavesti ostajali v njej, bi ta kočica danes kot prenočišče ne imela pomena. Pripravna je pač, da si odpočiješ v nji od utrudljivega pota skozi Gube ali da vedriš, ako te zaloti nevihta, a bolje je, da ne prenočiš v nji, ampak da greš dalje v Triglavsko kočico po lepi stezi, katero je napravilo naše „Planinsko društvo“ nad snežišči. Od tod te drugo jutro čaka le še dobre pol ure hodá. Seveda marsikateremu nemškemu ali slovenskonemškemu hribolazcu ne pripušča njegova nemška zavest, da bi spal v slovenski kočici, rajši tolče drugo jutro dve uri, samo da spi na nemški žimnici pod nemško streho. Pravi hribolazec pa ne vprašuje, katere narodnosti je lastnik kočice, marveč gleda le na to, jeli kočica pripravna za njegovo pot ali ne. Saj se sprejme prijazno v Triglavski kočici vsakdo, in dobro se mu postreže, bodisi Nemec ali Slovenec. To nam izpričuje mnogo nemških hribolazcev, ki so se prav dobro počutili v slovenski kočici.

Najlepša in najzanimivejša pot na Triglav pa vodi skozi veleromantično dolino Vrata. Lovci in gonjači so bili gotovo prvi, ki so lezli iz dna doline naravnost proti vrhu Seveda na vrh niso šli, ker tam niso imeli ničesar goniti; zakaj divje koze se navadno obrnejo proti Begunskemu vrhu (2459 *m*) in Cmiru (2391 *m*). Ker je bilo pa to plezanje zelo nevarno, popravili so ponekod stezo in jo zavarovali z železnimi klini. Vendar je bila pot še do leta 1896. na nekaterih mestih jako vratolomna. Tega leta je pa kranjska sekcija „Nemško-avstrijskega planinskega društva“ dobro popravila staro stezo, in na nekaterih krajih izpeljala popolnoma novo pot. Sedaj so vsa bolj nerodna mesta zavarovana z gostimi železnimi klini. Tudi na tej poti se sedaj ne more več govoriti o kaki nevarnosti. Cela pot pa je jako zanimiva in slikovita. Že izlet do konca Vrat se ti izplača. Po še precej čedni poti hodiš ali se tudi voziš skozi najlepšo slovensko dolino. Tihoto, ki tu vlada, moti le šumenje Bistrice. Na obeh straneh te obdajajo nebotični vrhovi in z voza lahko občuduješ silni Peričnik. To je krasen prizor, vreden, da ga slikarji povečujejo z umetnim čopičem. Vsakoga prevzame naravna lepota tega kraja. A da mi ne bo kdo očital, da kot prenavdušen hribolazec pretiravam, naj navedem vznesene besede grofa Frančiška Hohenwarta, kateri takole popisuje Vrata: ¹⁾ „To leto (namreč l. 1837.) sem se 8. avgusta odpeljal v veliki družbi iz Ljubljane na Gorenjsko. Zgodaj zjutraj 12 avgusta smo dospeli v Mojstrano, kjer so nas že čakale takozvane „kripce“. Vozili smo se štiri ure in opoldne smo prišli do konca Vrat. Stali smo neposredno v golem podnožju Triglava, Štajnerja (2506 *m*) in Cmira. Zares prekrasen pogled, ko smo te velikane občudovali od podnožja do temena. Niti najmanjši oblak ni kalil razgleda. Zdelo se nam je, kakor da stojimo na vrheh, in vendar smo bili od teh le obdani, ne da bi stopili z voza. Nekako blažilno čuvstvo nas je prevzelo, ko smo tako

¹⁾ Illyr. Blatt l. 1837., št. 35.

brez vsakega napora stali v največji bližini najvišjih naših planin in jih ogledovali od podnožja do temena. Tak pogled si pridobimo le po deset- do štirinajsturnem plezanju, tu smo ga pa dosegli z vozom!“

Vkljub svoji naravni krasoti ima vendar konec Vrat malo obiskovavcev. Hohenwart vabi turiste v Vrata in poudarja posebno, da se dá ta izlet izvršiti iz Ljubljane v treh dneh. Dandanes opraviš lahko vso pot v enem dnevu, in prav Triglavu pred nosom čaka Aljaževa koča obiskovavcev, katerih je vsako leto le malo. Postavilo jo je leta 1896. „Slovensko planinsko društvo“, da bi privabilo več ljudi v ta prekrasni del naše dežele. Ako bi se število obiskovavcev namnožilo, uvedlo bi društvo gotovo tudi stalno postrežbo v koči. Tako bi se izlet v Vrata najbolj priljubil onim občudovavcem narave, ki nočejo nositi brešnja s seboj in ne ljubijo gorskih stez. Do koče prideš lahko zložno v treh urah; v istem času se tudi pripelješ. Tuintam se sicer malo potreseš na vozu, a ne ustraši se, saj to ti utegne le koristiti za zdravje!

Kaj krasen je izprehod v večernem hladu iz Mojstrane do Aljaževe koče. Ako si tudi sam, ni ti dolgčas niti trenutek, zakaj oko se ne more nasititi pogleda na sive velikane iz dna doline. Vtopljen v ta prizor niti ne zapaziš, kdaj prideš do koče. Zjutraj, ko ugašajo zvezde, se lahko odpraviš po lepo izpeljani stezi na Triglav. Med rdečimi grmiči rododendra stopaš polagoma navzgor; čim višje prideš, tem bolj se ti odpira razgled v dolino in na strahovito razrite vrhove, ki jo obdajajo. Težko se odtrgaš od tega prizora in prav zelo se moraš premagovati, da ne gledaš le okrog sebe, marveč tudi pod noge, kar je tuintam vendarle treba. Zadnji del pota je nekoliko težavnejši, ker vodi steza tuintam po mehkem melu. Vkljub temu ne čutiš posebne utrujenosti, ko prestopiš prag Triglavske koče.

Vsa triglavska pota, katera sem doslej omenil, se stikajo pri oziroma na Kredarici. Že to nam kaže važnost Triglavske koče, katero so postavili na nji l. 1896. Jako čudno je,

da so tako, za kočo pripravno mesto prezrli oni, ki so postavili Dežmanovo kočo in Marije Terezije kočo na bohinjski strani. Zakaj nobena ni popolnoma ustrezala hribolazcem, kateri želé prenočevati kolikor mogoče blizu vrha. Zato je koča na Kredarici naravnost potrebna. Seveda je odtlej Dežmanova koča veliko izgubila, zakaj vsakdo, bodisi prijatelj ali nasprotnik mora pripoznati velike prednosti Triglavske koče.

Ne bodem opisoval natančneje koče in kapelice, katero je zraven nje postavil leta 1897. gospod župnik Aljaž s pomočjo vnetih hribolazcev in Marijinih častivcev, saj sta bili opisani že po raznih listih. Samo toliko omenim, da mora biti najbolj razvajeni hribolazec zadovoljen z udobnostjo, katera se mu tu ponuja.

Na vseh imenovanih potih se torej ne izpostaviš niti najmanjši nevarnosti. Brez težave pride na Kredarico vsak, ki je le nekoliko vaje peš hoditi. Sedaj pa jo mah-nimo s Kredarice na Triglav! Seveda sedaj pride nevarnost! Lezti moraš po ostrem, skoraj navpičnem robu, po slabi, komaj pedenj široki stezi, na vseh straneh zijajo prepadi, le en napačen korak, in že ležiš nekaj sto metrov pod Triglavom! Tako si marsikdo misli in tudi popisuje pot na Triglav. Toda vse te skrbi ustvarja le domišljija, in tako opisovanje je anahronizem; resnično bi bilo pred pol stoletjem, dandanes je pa steza tako varna, da se dober hribolazec celo sramuje oprijemati se klinov, s katerimi sta oba vrha, mali in veliki, kar nabodena. Samo tega se ti je bati, da te kak nerodnež, ki drevi pred teboj, ne posuje s kamenjem, katero se mu proži pod nogami. Toda tudi ta nevarnost se vedno bolj zmanjšuje, ker čuvaj Triglavske koče večkrat pometa stezo.

Edina pot, ki je res nekoliko težavna in grda, je takozvana Kugyjeva pot iz Trente. Pred letom 1881. ni nihče šel naravnost z goriške strani na Triglav. Navadno so šli hribolazci najprej mimo Kanjavca (2570 m) do Marije Terezije koče in od tod po navadni poti na vrh. Leta 1881. je pa našel dr. Julij Kugy z vodnikom Andrejem Komacem

neposredno pot iz Zadnice na Triglav. Tudi ta pot je sedaj tuintam zavarovana in olajšana z železnimi klini, toda ako nisi izurjen hribolazec, se brez vodnika ne podaj nanjo.

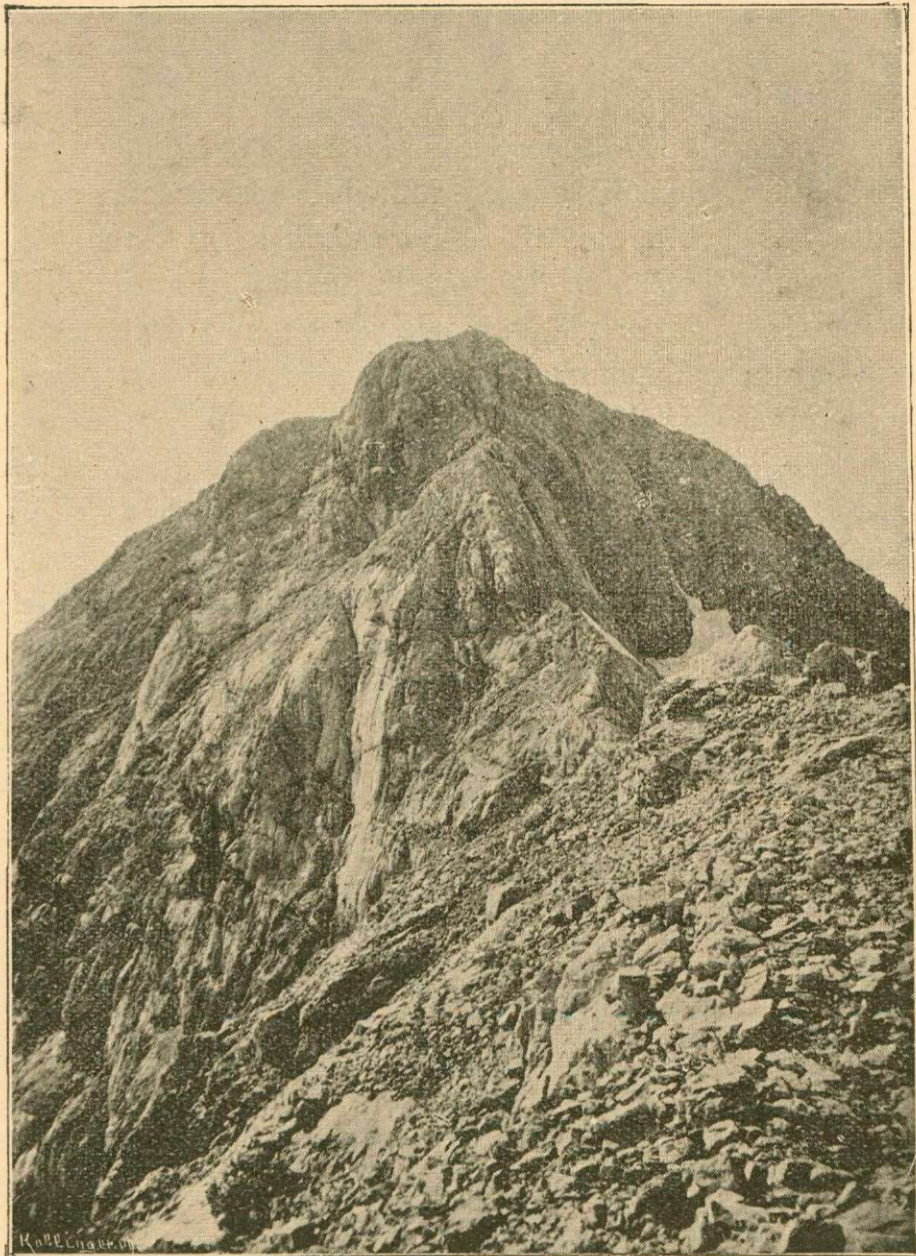
Lepa je pot tudi mimo Triglavskih jezer, a je v primeri z drugimi jako dolga.

Take so poti na Triglav. Izbereš si lahko tisto, katera ti bolj ugaja. Ako se ti mudi,

ti bo bogato poplačal ves trud. Tam se razgrne pred tabo v nepopisni krasoti širni svet, da se ne moreš nagledati divnega prizora. Rosthorn pravi o njem: ¹⁾ „Zastonj bi se trudil, ako bi popisoval razgled, ki mu ni enakega! Kdo bi popisal krasne oblike gorá, katerih vidiš na tisoče! Kako velikanski je razložek med raznimi gorovji! Kako različne vegetacijske razmere pregleduješ tu od neizmerne morske gladine do v večni led vkleknjenih Osrednjih Alp! Kako krasne barve, kakarazsvetljava! Belo - rdeče, modro - rumeno, sivo, črno, zeleno; v vseh stopnjah, temno in svetlo, medlo in blesketojoče! Kako velikansko obzorje se tu odpira očesu, od osmanskih gorá do Apenin! Oko bi rado vse obseglo, nikjer ne more obstati pogled. Hitro kakor misel hiti čez vse; najbujnejša domišljija ostaja tu globoko pod resnico. Vse težave in nevarnosti, ki so nas čakale na povratku, smo pozabili ob prekrasnem pogledu in premogočnem vtisu“

Razgled s Triglava je res izmed najlepših v vzhodnih Alpah. Že sto in stokrat so ga opisovali, toda nihče še ni mogel ni približno opisati vse njegove raznovrstne krasote. Tudi močni veter ne kali užitka, zakaj v Aljaževem stolpu je gledavec zavarovan proti vsem vremenskim neprilikam. Ako bi bil Triglav s svojim razgledom v Švici, bi bila že

prav napeljana nanj železnica, in na Kredarici bi stal velikanski hotel. Ker je pa Triglav slovenska gora, uživa primeroma le malo zanimanja, in še celo slovenski sinovi se premalo zanimajo zanj. Tujci z Dunaja, iz Nemčije, Rusije i. t. d. prihajajo občudovat

Fotogr. Iv. Sušnik.

Pogled z Malega na Veliki Triglav.

pojdi skozi Kot; ako ne ljubiš strmine, mahni jo skozi Krmo; ako ti ugaja strma pot, vseč ti bo steza iz Vrat; če se pa rad izprehajaš po gozdih in planinah in ti ni žal za čas, bo pot iz Bohinja ali skozi Pokluko kakor nalašč zate; ako ti pa užitek ne tekne drugače, kakor če si ga pridobiš s trudom, lezi po Kugyjevi poti. Saj razgled z vrha Triglava

¹⁾ Wiener Zeitschrift I. 1828.

našo lepo domovino z vrha Triglava, med nami je pa mnogo izobražencev, ki so mnogo prepotovali, za Triglav pa komaj vedó, kje stoji. V novejšem času se je „Slovensko planinsko društvo“ mnogo trudilo, da bi postal naš Triglav pristopen tudi onim, ki se ne prištevajo hribolazcem. S tem se je zanimanje za našega gorskega velikana precej zbudilo. Ako občuduješ rad krasoto širne narave, ako bi rad videl vsemogočnost božjo v stvarstvu in obenem spoznal lastno neznatnost, pojdi na Triglav!

Starčeva pesem.

Telo je trudno, truden duh.
Srca željé so ukročene.
Večer življenja pijem jaz,
mladina zorni dan krog mene.
Nejasne sreče v svet iskat
na pot me noga več ne žene.

Kje za menoj je oni čas,
ko jasno pred menoj obzorje
sejalo upe je v srce,
ko jadral sem čez daljno morje,
pozdravljal kot otrok pojoč
otokov zéleno predgorje!

Večer življenja pijem jaz,
krog mene zorni dan mladina.
A tudi nji usiplje že
bodočnost upe v grob spomina.
O cvetna, rajska zemlja ti,
o pusta ti solzâ dolina!

Anton Medved.

V tajni noči.

Noč je tajna ogrnila
s krilom lahnim trudni dol,
in pripluli so krilatci
sipat pokoj naokol.

Tam na širnem nebem svodu
zvezd nebrot je zamigljaj,
da molčé veličje božje
svetu bi oznanjeval.

Pa se zvezdica utrne,
tja v brezmejni vtone svet —
in premine kot premine
z mladih lic življenja cvet . . .

Meni pa srce vztrepeče,
zdvaja misel ga na smrt:
Bo li duši zarja sreče,
ali muk udarec trd? . . .

Leo Levič.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben.*

(Dalje.)

XVII.

Peripetija. — Katastrofa?

Na Dunaju, na sveti večer 188...

Prijatelj!

Slednjič sem doma, hvala Bogu! Doma, med štirimi stenami svojega stanovanja! In oj, celo — sam!... Tovariši sostanovavci so še zunaj — nocoj — — na sveti večer!... Upehan sem, kakor divja zver, ki jo podé lovci in preganjajo venomer: žival hoče počivati, a psi ji ne dadó mirú, izvohajo jo in ženó dalje in dalje, dokler jim morda z drznim skokom čez prepad ne — uide... Ušel sem jim tudi jaz, upam — za zmeraj! Prijatej! Kakor preganjana, ranjena divja zver sem pribežal domov... Kri še pôlje v meni... Truden, izmučen sem do smrti... Najrajši bi zaklenil vrata za seboj, da ne bi prišel z nobenim človekom več v dotiko!... Roka se mi trese, ko ti pišem te-le vrstice skoraj pred svitom svetega dne. Zdi se mi, kot da sem še ves obdan od dimovega in alkoholovega vzduha in v prsih čutim tesnobo, kakršne še menda nisem čutil nikdar v svojem življenju...

Pomisli, prijatelj! Nocoj je sveti večer, oziroma sveta noč... Sklenil sem bil ta večer preživeti popolnoma sam zase, v kakšnem kotičku svojega stanovanja, v temi, zatopljen v srečne spomine nazaj... Oh, še nikoli nisem preživel tega večera na tujem, nikdar še pod drugim krovom, ampak še vselej doma pri stariših, veselo ali žalostno, no, izvečine — veselo. Najrajši bi bil šel v kakšno cerkev ter ondi presedel in prebdel to čudapolno noč. Toda tu na Dunaju so cerkve to noč — zaprte, kakor sploh po večjih mestih radi navala „prepobožnih“ ljudi; in takó torej polnočnic ni, in božični zvonovi, ki nocoj takó

milo pojó v tiho noč tam doli na Kranjskem, v moji rojstni vasi — oh, tukaj jih ni, tukaj se ne oglasi nocoj noben zvon, po cerkvah je vse tiho, temno, kakor mrtvo... Dopoldne sem se vlačil po dunajskih ulicah kakor ljubljanska megla po Ljubljani ter oprézoval okoli prodajalnic raznih božičnih daril, kakor tiste lačne vrane, ki jih Erjavec omenja v svojem nesmrtno-lepem popisu božičnega večera na Kranjskem. Videl sem mnogo srečnih otroških obrazov, in to je bilo nekaj. Ko se je storil mrak, sem se zavlekel v svoj — oziroma nas vseh petih sostanovnikov skupni — brlog v Wickenburgerici. Ivančič, Drzen in oba brata Dobravca, vsi so bili najbrže v kavarni. Sedel sem torej v kot — v sobi je bilo že popolnoma temà — ter začel razmišljati... Trenutek — in bil sem domá, v krogu svojih domačih, in sedeli smo okrog peči pri božični večerji, na mizi pa pogrnen podprtnik... Že sem zopet čul večnolepi pozdrav: „Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji...“ Tu me vzdrami naenkrat grmeč glas:

„Kaj hu... pa delaš domá? Ali ne veš, da domá ljudje mró?“ Bil je glas mojega prijatejja in sostanovavca, jurista Drzna.

„Veš, nocoj sem hotel biti malo sam“, odvrnem iz teme.

„Sam? Kadar boš v jami, boš sam. Zdaj pa greš z nami! Kar vstani! Nocoj pride vse, kar je slovenskega akademika, v Hernals k Tökösu; tudi ti moraš tja! Separatistov ne maramo!“ Takó je golčal Drzen, recte Terzen, oz. Terzit...

Kaj sem hotel? Ti poznaš mojo neodločnost, mojo omahljivost, boječnost pred ljudmi, ki me je že toliko in tolikokrat tepla — vdal sem se. „Sicer pa se ne boj“ — potolaži me Drzen, ko stopiva na ulice, „banko ima danes naš ‚jugoslovanski mecen‘ Slavin.“

Dolga Alzerica, kakor tudi Hernalser-Hauptstrasse, po katerih sva hodila, sta bili čudno prazni. Kar sem na Dunaju, ni bilo o tem času na ulicah tako mrtvo . . . Vse življenje se nocoj pač osredotočuje v hiši, v družinah. Srečni ljudje, ki živé v svoji družini! Dijak, zlasti slovenski dijak, daleč proč od domovine, pa nima nikjer prijaznega krova! Kakor nomad se potiče po tujem mestu . . .

Gorjé, kdor nima svojga dóma . . .

Restavrant Tökösov je bil natlačeno poln, vse mize zasedene. Že zunaj se je slišalo, da igra notri godba; igrale so „dame“. V trenutku, ko sva vstopila midva, je neki narednik, Mažar, po vsem soditi, strastno plesal mažarski narodni „čardaš“. Skakal je kakor besen. Ko je nehala godba in „čardaš“, so prišli na vrsto „ljudski pevci“ — „Volkssänger“, ki so pri Tökösu menda vsak večer obligatni. Pelo se je to in ono, oponašal ta in oni stan, zlasti pa češki jezik — in smeha je bilo dosti. Vse židane volje . . .

Gost dim se je vlačil po dvorani. Mene je pa tiščalo nekaj v grlu, in neki glas mi je šepetal: „Ah, sveti večer je nocoj!“

Pri naši mizi, kjer sta nas bili dve dolgi vrsti, „stare hiše“ in mladeniči — je vodil, kakor po navadi, zabavo doktorant medicine X., jezičnik prve vrste. Prijel je za čašo ter rekel: „Gospôda moja! Nekateri slovenski akademiki se še niso popolnoma otresli gimnazijskih, ali recimo morda — materinskih predsodkov. Na nocojšnji večer n. pr. nekateri sanjarijo in mislijo, da je ta večer res kaj nenavadnega, kaj družega nego navadni večeri . . . Gôspoda moja! jaz poznam samo eno svetišče, ki naj ga pozna akademik, in to je „cunnus, qui fuit — kakor pravi Horacij — causa bellorum“! Kdor izmed akademikov se ne more povzpeti tako visoko, kdor ne more pregnati duševne teme, ki mu zakriva pogled v pravo življenje, ta ni vreden imena „akademik“! Živelô naše svetišče, živelô naša nebesa, živelô naš bog Bakhus, naša božica Venera!“

Mučen je bil vtis teh besed. Vsi jih niso odobravalí. Toda govornik si je znal po-

magati. „Zaigrajte!“ zavpije, in godba udari poskočnico. In nori Mažar prične zopet plesati ter ploskati z rokami.

Naš stoloravnatelj je pa tudi prvi mojster v klobasanju, zlasti v — grdobijah. V tem mu ga ni para pod našim cesarjem. In človekoljubna veda medicina mu je obzorje še razširila, podala mu pa tudi novih snovi. In tako je naredil ouverturo on, potem se je pa začelo tako priljubljeno — gazenje po blatu . . . In „stare“, modre „hiše“ — nekatere že vse v razvalinah — so se smejale „duhovitemu“ klobasanju, da so se jim usta odpirala noter gori do pod ušes, veš, prav kakor tistim živalim . . .

Začutil sem se naenkrat neizrečeno nesrečnega. Nehoté sem primerjal kmetiške hiše po Slovenskem, kjer ta večer prepeva vsa družina pred jaslicam svete pesmi. Njih misli so takó zdrave, čiste! A ta družba — rijoča po najbolj smrdečem blatu! Kje je olika? Ali je torej zato treba gimnazije, mature, univerze . . . da človek s tem večjo rafiniranostjo rije po — sv . . . njakih?!

To je bila torej naša zabava na sveti večer, prvi sveti večer, kar sem jih preživel tu zdoma. Ko so odšli „ljudski pevci“ in se utrudile tudi „dame“ in za njimi prismojeni Mažar, smo se vzdignili tudi mi. Pozna, pozna ura! A ko bi se vračali vsaj mirno! Kakor na povelje se je pričelo razgrajanje in vpitje, samo da smo provocirali hernalsko stražo, ki je prišla mirit in pretit z zaporom. Kaj ne, prijatelj — „mir ljudem na zemlji“!

Sredi Hernalsa je znana „nočna“ kavarna, ki je odprta vso noč, „sve do dana bjeloga“. Tja jo zavijemo vsi, hočeš nočeš, moraš — tudi jaz „Mitgefangen - mitgehangen!“ Saj „jugoslovanski mecen“, Slavin, plača nocoj vse!

V „nočni“ kavarni se je šele pričelo življenje! Prav po krivici očita Stritar slovenskim dijakom, da se vsega naučé v šolah, samo „živeti“ ne. Naj bi prišel nocoj gledat v kavarno, kako razumemo življenje!! „Leben und leben lassen!“ Oboje! Steklenice, najprej piva, potem vina, nazadnje šampanjca, so romale na mize. „Če gre tudi dvesto čukov, kaj

zato!“ je vzkliknil Slavin. In truma Srbov, ki se je bila med tem pridružila našemu krogu, je vpila venomer: „Živio Slavin, naš mecen!“ Povedati moram, da Srbov jaz ne morem trpeti. Brezznačajni so po večini in brez vzorov. V ime slovanske vzajemnosti „pumpajo“ Slavina, da je strah; ko bo suh, mu bodo pa hrbet obrnili.

A cvet, diko „nočnih“ kavaren Ti moram tudi še predstaviti. To so same hčerke božice Afrodite. Kakor vešče so nas obsule in prisedle k naši mizi. In vnela se je konverzacija, kakor da bi bili vsak dan skupaj. Te „boginje“ ti namreč znajo govoriti o vsem in vsečem, o politiki, slovstvu, gledališču, godbi, o vsem. A poleg tega so silno praktične. Kakó se znajo okoristiti v taki veseli družbi! Kakó ti zvrčajo čaše piva po gladkih, lepih grlih! Kakó ti pušijo podarjene svalčice! In prijaznost je vedno večja... Ah ti pogledi — kakor tiste „mokr-cvetoče rožice poezije“! In to dražestno kahljanje! to srebrnozvonko smehljanje! Oj ti stari, zviti Odisej, kako si vendar prav ukrenil, da si svojim tovarišem, ko si vozil po morju mimo pečin, kjer si vedel, da bivajo Sirene, morske deklice in s svojim srebrnim glasom izvablajo neumne mornarje v vrtince morja, kjer se jim potem rogajo, potapljajočim se: kako prav si storil, da si starec tedaj tovarišem zamašil ušesa z voskom, da ne bi slišali sirenskega petja, sebe pa si dal privezati z debelimi vrvmi na dnu čolna, da bi te prav gotovo ne izvabile vkljub tvoji starosti! Oj ti Odisej, ti modra glava! Ako bi bil ti nocoj prišel v našo „nočno“ kavarno, ti bi bil storil morda še kaj drugega. Ali bi bil dal izkopati oči neumnim sinovom Muz, ali pa bi jim bil „s krampom puščal“ na glavi; a zapravljati denar, zdravje, moči, značaj, vse, vse... tega ti, stari lisjak, ne bi bil pustil!

Takó vidiš, prijatelj, smo obhajali mi sveti večer, sveto noč!!! No, v „nočni“ kavarni nisem vzdržal. Od nekdanj že nisem mogel prenašati duha, ki prihaja iz prebivališč tistih gotovih živali... Bežal sem domov sam...

Zunaj tiha, sveta noč... Milijoni zvezdic na jasnem nebu. In v Betlehemu se je rodilo Dete, ki je prineslo mir na svet, oh, jaz pa takó brez miru, takó nesrečen! To Dete takó nedolžno, takó čisto, in mi — ??

Prijatelj! do dna duše se mi studi dosesanja družba; ona mi je vzela mir, zadovoljnost, vzeti mi mora slednjič ves polet... Ne, do tukaj in ne dalje! Peripetija je dosežena. Ako bom zahajal še dalje mednje, moram propasti... moram podleči... Ne, proč! Rajši sam, da zmagam, nego v družbi, da poginem!

Pričakuj katastrofe!

Ves

Tvoj

Ivan.

XVIII.

Srečen slučaj. — V »Studenten-heimu«.

Na Dunaju dné 15. prosinca 188..

Ljubi oče!

Veselo novico Vam hitim sporočati: sprejet sem v „Studentenheim“ ali „Domovino“ — kakor pravimo Slovenci —, kjer imam brezplačno stanovanje, kurjavo, luč in perilo. Dné 15. t. m. sem se že preselil noter. Sedaj se ne bojim več, da ne bi mogel vztrajati na Dunaju; da imam le streho, drugo je postranska skrb. Za hrano n. pr. me ni skrb, dasiravno smo s „fiskušem“ v hudi razprtiji. Srečen slučaj mi je namreč prišel na pomoč. Poslušajte, kako imenitno se je vse sešlo! O božičnih praznikih se je tiščal zadnji „mohikanec“ v kotu mojega žepa, česar pa Vam nisem hotel naznanjati, zakaj kdo bo obešal tajnosti na veliki zvon. Vendar me je začelo ne malo skrbeti. Tu pa mi pride, kakor rečeno, na pomoč srečen slučaj, ki je morda pomagal že marsikateremu slovenskemu vseučiliščniku. Ker sem zadnji čas najbrže „preveč“ obkladal želodec, zlasti s „finim“ obenem pa cenenim, samo na Dunaju cenjenim „Dampfbrod“-om, sem na

želodcu — obolel, obolel takó, da sem moral k zdravniku. Ker je najceneje, sem šel na kliniko. In kaj so mi povedali? Tri tedne ali en mesec ne smeš jesti nič drugega kot čisto juho . . . Kot nalašč! Kmalu bi bil zavriskal od veselja. Želodec, čigar trmoglavost je poznal že stari Menenij Agripa — ta absolutni vladar, ta trinog, ta zmaj, ta najhujši nasprotnik slovenskega dijaštva vobče, hoče imeti vsak dan svojo žrtev, in nobena lepa beseda ga ne potolaži! Toda pri meni je sedaj drugače; čisto juho opoldne za štiri novčiče v „Mihaelski kleti“ pod zemljo, drugega nič; in če godrnja, dobi odgovor: Molči ne upiraj se! Najvišja medicinska avtoriteta je govorila — basta! In potem mora biti mir . . .

Toda čemu vam to razlagam? Saj bi mi še kmalu ne verjeli! Da izpopolnim svojo veselo novico, naj dostavim še to, da je naša „Domovina“ velika, prostorna hiša, bivši hôtel, v IX. okraju, Porzellangasse 30, in da je namenjena samo v blagor ubožnim vseučilišnikom brez razločka vere in narodnosti, in zato smo notri kristjanje in židje — ki so nekateri torej vendarle reveži! — Slovani, Nemci, Italijani, Semitje. Med Slovani so zastopani Čehi, Poljaki in Slovenci, in med Slovenci Kranjci, Štajerci, Korošci, Primorci. Torej: *omnis generis musicorum*, kakor bi Vi rekli.

A vkljub tej veliki raznolikosti vere in narodnosti ni med nami nikoli nobenega prepira; nekaj že zato ne, ker ne zadenemo nikjer drug ob drugega, razen morda zjutraj v skupni umivalnici, a še tam le nekateri; nekaj pa brez dvoma tudi zato, ker nad nami vlada močna roka predsednika „Asylverein“-a, društva, ki vzdržuje hišo in poravnava stroške. Lahko bi se reklo, da nobena država nima takó malo zakonov in vendar tolikega reda kakor naša „Domovina“. En sam paragraf se je do sedaj objavil, namreč ta, da čez osmo uro zjutraj ne sme nihče ostati v postelji. — Samo ta paragraf, in vendar —

kakšen red! Kako je vse mirno po hiši! Seveda je treba pomisliti, da tudi nobena država nima toliko odstotkov čiste inteligence kakor naša „Domovina“.

Dostavim naj še to, da stanujemo skoraj brez izjeme po dva in dva skupaj v eni sobi, navadno iste narodnosti. In takó imam jaz jako prijetnega tovariša, ki je tudi filozof, kakor jaz, le da je strasten matematik, vsled česar imam pred njim veliko spoštovanje kakor pred matematiko sploh. To je pač najvišja vseh ved in meni večno nedosežen — ideal . . . S tovarišem se vidiva pvar malo. Čez dan imava vsak svoja pota, zvečer si kuhava čaj za večerjo skupaj. Peč si kuriva sama. Če je treba kupiti mleka, kruha itd., to storimo vse sami: kakor stari grški junaki pred Trojo, ki so si sami kuhali, postiljali, prali itd. In jaz mislim, da ima čitanje Homerja na gimnaziji v prvi vrsti ta namen: dijaku dati slavnih zgledov samostalnosti za življenje.

Morda Vas bode zanimalo tudi to, da je vsaka naših sob okrašena s podobo, in sicer je podoba povsod ista: Kristus, ki govori: *Ego sum via, veritas et vita*. V najini sobici visi ravno nad mojo posteljo, in zjutraj, ko se zbudim, se oči upró najprej v podobo in v napis . . .

Predsednik je gotovo imel neki gotov namen, da je baš to podobo dal obesiti v vsako sobo. Sicer pa so mi te preproste besede neka tajna tolažba v viharjih življenja . . . Od vsega, kar sem dosedaj slišal na univerzi (in koliko je tega!), nisem našel niti mrvice, kar bi me tolažilo, bodrilo v težkih borbah za obstanek. Tudi sočutja z uboštvom nisem našel nikjer. A tukaj, se mi zdi, v tej hiši, vladajo prijaznejša načela . . . Dovolj za danes!

Ostanite zdravi!

Vaš

Ivan.

Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

(Dalje.)

4.

Miškova pesem.

Mrak se je delal v gostilniški sobi. Tobakov dim se je nagosto vlačil pod stropom. Pivci so kričali, govorili in se smejali.

On pa je sedel za mizo. Pred njim so stale starikave, začrnele citre. Tuga in bol sta mu ležali na zagorelem, ciganskem obrazu.

„Zaigraj nam, Miško!“ je dejal gostilničar Pesek in pomežiknil z očesom, kakor bi hotel reči: „Ciganska duša, igray! Čemu sem te pa najel in plačal!“

In stari Miško je prijel z zarumenelimi, koščenimi rokami za strune in udaril polnoglasi, živahen, prekipevajoč *d*-akord. Za njim: veseli, polni *a*-dur, in...

* * *

Čujete te glasove? Ta mladostni vrisk, ta nežni, vabeči glas?

To, to je njegova mladost.... Daleč, daleč za gorami, kjer vzhaja zlatojutro solnce, ga je rodila mati v ciganskem šatoru.

To so trepetajoči glasovi njegovih mladih dni; to je pesem njegove notranjosti. Svež, življenja poln, prekipevajoč, razkošen ples njegovih mladih let... Čista so bila kakor veliko, krasno oko njegove matere; jasna kakor azurno nebo nad ogrsko pusto... Njenim besedam, polnim žgoče ljubezni, polnim radosti, polnim ponosa, se je vdajala njegova duša — — —

In njena beseda mu je vzbujala v srcu prve besede.

Minevali so trenutki, dnevi, leta... Iz kraja v kraj jih je gonila ciganska nestalnost. Beda in napor sta bila njihova stalna gosta...

S prstom je potegnil Miško po lepo-glasnih strunah. Zatrepetale so — dolce

pizzicato. Zveneale so, zveneale rahlo, komaj občutno, komaj slišno...

Ob drevesu je slonel mladenič. Z ramo se je opiral v raskavo deblo mogočnega hrasta. Roka mu je slonela v boku. Levonogo pa je bil položil križem čez desno koleno. Črni, svetlikajoči lasje so se mu v lahkih kodrih spuščali po visokem, vedrem, zagorelem čelu.

Na strani od torišča se je igrala raztrgana deca.

A on ni gledal rasposajenih cigančkov.

Na strani je sedela pri ognju njegova mati.

A on ni gledal matere.

Ob vozu je stala s kitaro v roki glavarjeva hči Paša, mlada devojka. Dolgih svilnatih trepalnic, ogljenih oči in okroglega, ljubkega obraza.

In Miško jo je opazoval. Njegovo oko je žarelo in z nekim zanosom sledilo njeni graciozni postavi. Ustni sta mu drhteli. Lahen nasmeh mu je legal okoli njih.

Paša je odložila kitaro. Prešerno, zvonko, čisto se je zasmejala, plosknila z rokama in vzkliknila:

„Miško! Miško!“

Ste čuli na citrah ta smeh, ta čisti smeh?

— In vzdih iz njegovih prsi ga je spremljal...

Citre so kipele, grmele, dvigale se valovito, bolno stokale, zamirale...

Mišku je obraz hipno pobledel. In nagubano čelo je izražalo nekaj divjega, krvo-ločnega...

Iz teh glasov se je dvigala sedaj njegova divjost. Ti strastni intervali so bili valovi njegove ljubosumnosti.

Paša je sedela pred šatorom; okoli nje vse polno mladih gospodičev. Prerokovala jim je. Njen nasmeh je bil nasmeh pretkanosti, zvitosti.

Gospodiči so odhajali. Blazirani, brez-izrazni obrazi, ozke, modne obleke, drobne, vitke palčice. Bili so to — reprezentanti nove dobe...

Vsi so odšli. Samo eden je ostal in ni hotel oditi.

Naslonil se je bil na voz in poslušal njeno kitaro. Ni hotel oditi, ni mogel oditi. Saj je njemu veljal ta nasmeh. Kako naj bi odhajal? — —

In ogenj je plapolal fantastično, preplašeno in obseval začrnele obraze... Miško je slonel na hrastu, škripal z zobmi, stiskal pesti in zvijal se...

Noč se je spuščala nad vrbje, nad gozdno ravnico — nad oddaljeno mesto. Mirno so stale smreke, kot nočni zli duhovi.

Gospodič pa je odhajal proti domu. Ni bilo lune, da bi mu svetila, in prijatelja ni imel, ki bi ga spremljal.

Čemu?

Saj ni šel sam. Njegova ljubezen je bila ž njim.

Citre so zamirale...

To vam je bila tiha noč, temna noč, mirna noč... Polglasne stopinje, šepet vej, in votlo se je začulo iz mesta kladivo.... Udarec za udarcem je naznanjal pozno uro.

Glasi, pretresujoč krik — — —

Citre so zaječale. Obup, groza, strah jih je trgal za strune. On se jih je polastil, in on je gospodar nad njimi.

Starec Miško — ne to ni starec Miško.. To vam je tiger iz indijskih močvirjev. Bled je, oči se mu bliskajo, roke mu divjajo. Demon je, ljubosumen demon-maščevavec.

In sedaj ste čuli iz strun ta jok? to mozg pretresujoče vpitje? Ste čuli?...

To, to je bila mlada ciganka Paša, ki se je vrgla na mrtvega, v krvi ležečega gosposkega popotnika. Njeno strto oko je iskalo Miška, ki je stal onemel ob svoji žrtvi....

Otožni, melanholični akordi. Žalost brez miru, brez tolažbe.

In sedaj! Ozka celica, omreženo okno. Pajek prede med golimi zidini samotno

mrežo; zamolklo škrti črvič v zastarelem lesu njegove postelje.

Dan za dnem.... Žalost vzkipeva in ponehuje. Groza nad seboj samim se mu družiti.

Jih vidite, te solze kesanja? Vró mu kakor studenec izpod gore, in mrzli led okoli srca izgineva...

Leto za letom: deset, enajst... A iz vseh veje neka tiha resignacija, neka zadovoljnost, neki mir.

Ga li čujete? — Vesel je, da trpi. Saj je zaslužil...

A sedaj? — — —

Poslušajte strune radostni vsklik! To je dan njegovega pomiloščenja — — A iznova so prehajali *dur*-ovi akordi v otožni *mol*. Naposled je plakala samo otožna *e*-struna.

Miško je prišel v tabor. Toda vsi obrazi so mu bili tuji. Bratje ga niso spoznali...

Paše že davno več ni — —

Sam je odhajal potrto v svet. Monotoni, trudni so njegovi koraki. Citre ga spremljajo....

* * *

Miško je doigral. S koščeno roko si je obrisal pot raz čelo in pogledal naokoli.

Pivci so molčali molk. Le kovač Juri je hripavo kriknil: „Cigane, pij! Žalostno si igral!“

In Miško ga je pogledal, prijel za kozarec in komaj vidno srebnil.

Trenutek pozneje so igrali njegovi prsti veselo koračnico. Debelemu krčmarju se je tresel ogromni život, ko je po taktu stopical z novo pijačo k mizi...

5.

Parabola o mravlji.

Davno je bilo že zašlo solnce v sivo' megleno morje. Megle, ki so se hotele izpočetka umekniti, da bi mu naredile prostor — kralju dneva — so postajale vedno drznejše, ko so videle trudnega in zaprašenebega nebnege popotnika, in so se združile v nepredorno množino.

Zadnji tresljaji solnčnih žarkov so še zadeli obronek gozda, nekaj hipcev trepetali in — — izginili.

Od planin sem je vel tihoten, hladen vetrič, komaj čutno, komaj vidno. Poredkoma je zavel in v prenehljajih, kakor bi se bil izgubil in iskal izhoda — — —

Ona pa je stopala po peščeni poti nizdol. Mračen, nem in velik gozd jo je obdajal. Bil je ta gozd gozd pogube in teme. Rjavosivo je razpenjal večerni mrak svoja tajinstvena krila, vedno močnejše, vedno hitreje, silneje.

Lepa in krasna je bila samotna popotnica. Vitka in tenka črez pas; njena hoja je govorila o njeni gibčnosti, elastičnosti. Neprimerno velike oči so ji živahno gorele — bile so kakor lučce ob močvirju — in ponosno so ji stale na glavi široke pahljače. Mlada in polna življenja je bila ta — mravlja.

Vedno hitreje se je premikala. Hitela je proti domu.

Tema okoli nje se je večala. Niti belega peska pod nogami ni mogla razločiti. Ob bilje in koreninice se je zadevala z glavo in s tipalnicami.

Po dolgi, mučni hoji je prispela na velik prostor, ki je bil gluh in mrtev. Nikjer niti trohice znamenja kakega življenja. In tema... tema... črna, gluha tema...

Mravlja pa je bila vsled dolge hoje trudna in izmučena. Naslonila se je na jesenski odpadli list.

Opojen, sladek spanec jo je prevzemal s trudno in lenivo toploto in ni se mu mogla ubraniti. Stisnila je nožice, zakrila s pahljačama oči in zaspala...

Megle pa so se vlačile, stiskale, vabile in klicale iz vseh kotov, kakor bi hotele zadušiti trudno popotnico.

Bile so nagajivke te meglice. Niso je hotele zadušiti, samo pot so ji hotele zakriti. In klicale so se, vabile so se

Mravlja-zaspanka se je po dolgem času prebudila.

A ni bilo to mirno prebujenje. Ni bilo srce vzdigujoče vstajanje.

Bilo je prebujenje, nasičeno s trepetom in grozo... Povsod naokoli meglica, in ne-daleč od nje njena sestra, in zopet meglica tu, sestra tam — Niti koraka pred seboj ni mogla razločiti. Megle, tema, breg, prostor — velik, neprehoden, in pota so vodila na vse vetrove. Kam sedaj? Kje je prava stezica, ki vodi pod domači krov?...

Mravlja je obupana vztrepotala. Kako domov, kam domov, kod domov? — — In tu naj čaka dolgo, dolgo... Ozirala se je naokoli, a nikjer rešitve. Povsod tema, a tema je ne bode rešila!

Tedaj pa je prodril meglo trepetajoč žarek. Bil je zlat žarek... Ne, ne to ni bil trepetajoč, zlat solnčni žarek... Je-li bila hipna misel, bleda misel...? Ne, to ni bila hipna misel, bleda misel... Bila je zlata ptičica, ki je priletela skozi meglico, sela na vejico in rekla mravlji:

„Po tej-le poti hodi — ta te vodi k domovju!“

In odletela je, izginila je. Urno in hipno, kakor je prišla.

Mravlja je ostala zopet sama na razpotju. Vedela je pot, rešena je bila. A udarila je z nožico ob peščena tla in dejala:

„O, saj to ozko stezico sem sama tudi videla! Šla bi bila po nji tudi brez tebe, zlata ptica. Toda kaj naj hodim po tem trnjevem, skalovitem bregu?“

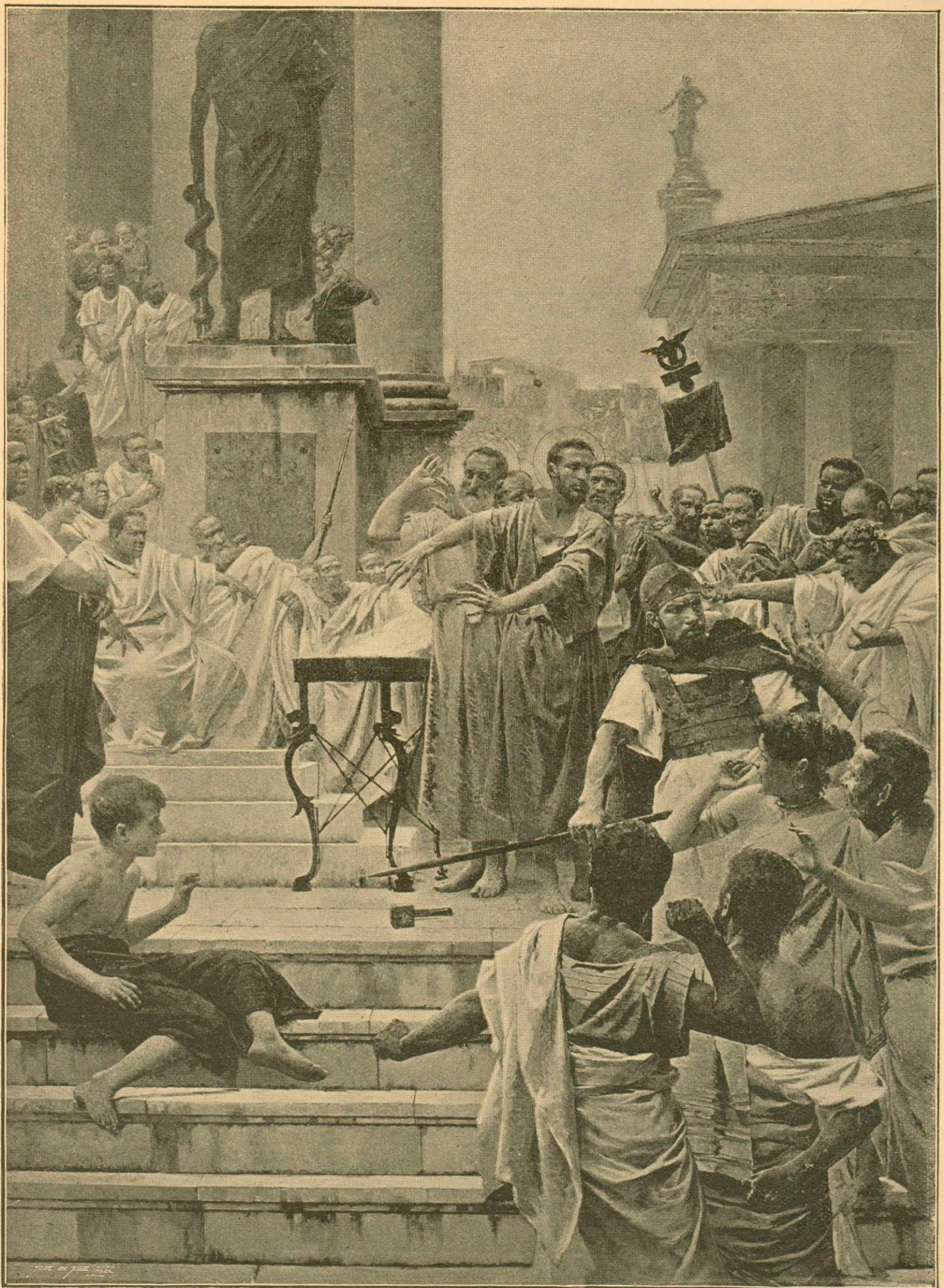
In mravlja se je obrnila proti zahodu in šla po gladki poti v — blatno močvirje...

6.

Gozdna fantazija.

Na parobku je sedel in pisal v svojo mapo z živordečimi platnicami.

Drevje je molčalo tihi molk pomladnega popoldneva. Dež se je bil vsul nahitro, kakor bi izlil iz škafa, in zopet je posijalo solnce. Tisoči biserov, krasni kakor solze božje ljubezni, so se iskrili po svežem, majnikovem zelenju bukovja in kostanjev, po temnozelelih, na skrajnih koncih bledih vejah jelk in smrek, po komaj vstali travi. Dobrodejna vlažnost se je širila naokoli. Vrelec je žu-

Sremski mučeniki.

Slikal C. M. Medović.

borel urno, kakor bi peval veselo koračnico, in njegovi valčki so preHITEVALI drug drug zega in se zadevali ob skalnato, tuintam rjavo ilovnato obrežje. In ščinkovčev glas, vesel, prekipevajoč, grgrajoč se je družil s tem šepetom. Tuintam je zapel kos Z vrha visokega borovca pa se je raznašal vesel, nov „kuku — kuku“ ter se izgubljal v daljavi — — —

Osmošolec Petrinov pa je sedel in pisal v svojo mapo z živordečimi platnicami. Sedaj in sedaj je dvignil glavo, pogledal naokoli in globoko potegnil vase balzamičnega zraka. Prsi so se mu širile, širile In neko prijetno, blagodejno čuvstvo se ga je lotevalo, mu legalo na dušo, napolnjevalo vso notranjost. Zdelo se mu je, kakor bi mu vsa narava nekaj pripovedovala, nekaj šepetala In njene besede so bile kakor blagodejni mir, ki je dihal povsod; bile so kakor lahni dež, kakor iskreča se jutranja rosa. Čutil jih je, slišal jih je — a njihovega pomena ni umel. Z balzamičnim zrakom jih je vsrkaval, med šuštenjem svežezelenega listja so se širile

Svinčnik v roki mu je obstal, živordeča mapa je ležala zaprta pred njim in strmel je venomer predse. Na obrazu mu je ležala nenavadna napetost. Bil je to izraz človeka, ki stoji pred vrati in se trudi, da bi odprl umetno ključavnico. Njegov duh se je mučil in njegova zmožnost je iskala izrazov, da bi opisal ta mir, to blagoglasno, harmonično melodijo radostne, pomladne pesmi.

A ni šlo.

Odpiral in zapiral je mapo pred seboj. Pisal, črtal in — zopet pisal. A vedno in vedno je zmajal glavo. Njegovo opisovanje je bilo nežno in polno poezije. Zdelo se mu je, da mu veje iz mape prav isti, vlažni, balzamični vonj. Vse vse: le tega šepetanja gozdovega, teh skrivnostnih besedi teh ni umel.

Zaman!

* * *

Po poti, ki je vodila nekoliko vstran od onega parobka kjer je sedel Petrinov, je prišla mlada gospa. Ob straneh sta veselo

govorčila njena otroka, sedemleten sinček in leto starejša deklica. Vpraševala sta mnogo, mnogo. Tuintam sta utrgala vejico, cvetko, peresce in radovedno izpraševala mamico: kaj je to? kako se temu pravi? ali raste samo v gozdu? . . .

In mati jima je odgovarjala: potrdila ali zanikala, kakor je ravno vedela.

Takrat pa se je iznova oglasila na boru kukavica. Njena enoglasna in enostavna pesem se je veselo, jasno oglasila po mladem gozdu.

„Kuku! — kuku!“

In otroka sta jo oponašala. Kukavica jima je redno odgovarjala. Le tuintam je prenehala

„Vprašaj jo, Emica, koliko let boš živeła.“

Bratec in sestrice sta vzkliknila istočasno:

„Kukavica, naštej nama najina leta!“

„Ne oba obenem! Vprašaj ti, Vladko!“

In deček je ponovil:

„Kukavica, naštej mi leta.“

Ptica je kukala dolgo, dolgo.

Vladko pa je štel: „Tri in dvajset — — pet in dvajset“

In kukavica je prenehala.

„Še meni! Še meni, kukavica!“

In neutrudna pevka je zakukala.

„Enkrat — — dvakrat . . .“

Nič več. Nehala je. Emica je žalostno pogledala mamico in rekla:

„Samo dve leti.“

„Kukavica je trudna. Ne ljubi se ji več.“

„Ali res?“

„Res.“

Ta odgovor je Emico utolažil. In zopet ji je zaigrala radost na svežem, razcvitajočem se obrazku.

Vladko je pa iznova vprašal kukavico:

„In ti, kukavica?“

Kukavica je zakukala — osemkrat.

Deček pa je mislil: Osem let. Emica samo dve leti. In nič več ne bodem imel sestrice. S kom se bodem potem igral? Komu nagajal, ko ne bode več Emice? O da bi bila kukavica moja sestrice, potem — še osem let

In deček je moral izraziti naglas svojo misel:

„Mama, ali bi ne bilo lepo, ko bi bila kukavica moja sestra?“

In mati, ki se je ravno spomnila, kako je tudi nji, ko je bila še otrok, naštela kukavica samo tri leta, je rekla kar tjavendan:

„O da!“

Nato so odhajali vsi trije po poti dalje. In otroka sta zopet trgala rožice, resje, zimzelen, in zopet sta vpraševala in se smejala.

Kukavica pa je odletela

* * *

Petrinov je videl ves ta prizor. Z zanimanjem je poslušal oni razgovor. Pri zadnjem dečkovem vprašanju pa mu je nekaj zatrepalo v srcu. Bilo mu je, kakor bi bil kdo lahko z roko potegnil po srcu. Bilo mu je, kakor bi se srečalo mlado, novo čuvstvo, z onim, ki mu je ležalo v srcu in si ga ni vedel tolmačiti.

Vstal je. Zaprl je svojo živordečo mapo in odhajal po poti proti domu . . .

* * *

Jasno je razlival polni mesec svoje srebrnčaste žarke po okolici, po hišah in razobešal po oknih svoje drobne, iskreče se in sanjajoče mrežice.

Petrinov je stal v sobici pri oknu. Svetlo je bilo; le v kotih se je stiskala motna tema v neprozorne klobčiče in mrak je lezel proti stropu.

Kasno je bilo in tiho . . . Pritrjeno steklo na oknu je tuintam zazvenelo, kadar je po-

tegnila nočna sapica. Čulo se je, kakor bi se utrgala spremna e-struna na elegijskih citrah. Sedaj in sedaj so se slišale bežeče stopinje, ki so umolknile v daljavi. In zopet je razpela tišina svoje peruti

Naslonjen na zid je Petrinov gledal one neprozorne, temotne klobčiče. In bilo mu je, kakor bi jih videl tudi v svoji duši, te klobčiče — kako so se večali in z mrakom polnili dušo V njem so vzhitevale misli, kakor v hladu meglice iz jezera.

Sestra — je rekel deček. Kukavica njegova — sestra? Ni li to, kar ga moti že od popoldne? — — Da, da Ni-li to, kar je čutil v gozdu, med šepetanjem borov in jelk, brez in bukovja? Mu li ni isto pripovedoval studenec, govorile ptice izmed vej?

To je bilo! A on ni umel, ni čutil. No, sedaj mu je jasno. Da, bila je vsa narava blagglasna melodija, ki je ž njim vred izražala svojo zahvalnost skupnemu Očetu Stvarniku. Da, umel je oni tihi, drevesni šepet . . . Bratec si naš; sestrice smo tvoje; govorile so mu smreke, šuštelo je bilje, žuborel je studenec, pele in klicale ptičice.

In tedaj mu je bilo, kakor bi se srečalo mlado, novo čuvstvo z onim neznanim, ki mu je ležalo v duši in se prijateljsko poljubilo

Še dolgo je slonel Petrinov na oknu in prepuščal dušo tihi sreči. In ona se je igrala z luninimi žarki in žnjimi pela slavo svojemu skupnemu Očetu vesoljnega stvarstva.

(Dalje.)

Umetniška razstava v Zagrebu.

Poroča *dr. Evgen Lampe.*

Zagrebski umetniški paviljon je od prvega majnika sem napolnjen z lepim številom slik, ki so zanimive iz več ozirov. V tej razstavi so zastopane razne stroke slikarske umetnosti od mirnega, zvestega posnemanja mrtve narave do velikih historičnih slik z visokimi idejami in dramatičnim efektom. A ne le slike same na sebi so vredne, da si jih ogledamo. Ta izložba je važna, ker ima nekako zgodovinsko vrednost.

Dva mojstra, Celestin M. Medović in Oton Iveković, sta tu razstavila malone vsa svoja dela. Vsak ima svojo slikarsko šolo ter vpliva na svoje učence, ki so tudi razstavili poleg učiteljev svojaboljša dela. Slikarjem so se pridružili arhitekti, ki nam kažejo krasne osnove za cerkve, vile in palače, katere hočejo graditi na Hrvaškem.

In slednjič so še hrvaški kiparji v središče paviljona postavili več lepih kipov. A največ je na razstavi Medovićevih in Ivekovićevih slik, tako, da sta ji ta dva vtisnila popolnoma svoj značaj.

Če splošno primerjamo to izložbo z razstavo slovenskih slikarjev, moramo pač reči, da je bila slovenska modernejša, a ta je umetnejša. Medović in Iveković tudi rabita pripomočke moderne tehnike, a se znata brzdati in se nikdar ne oddaljujeta od narave tako daleč, kakor novodobni secesio-

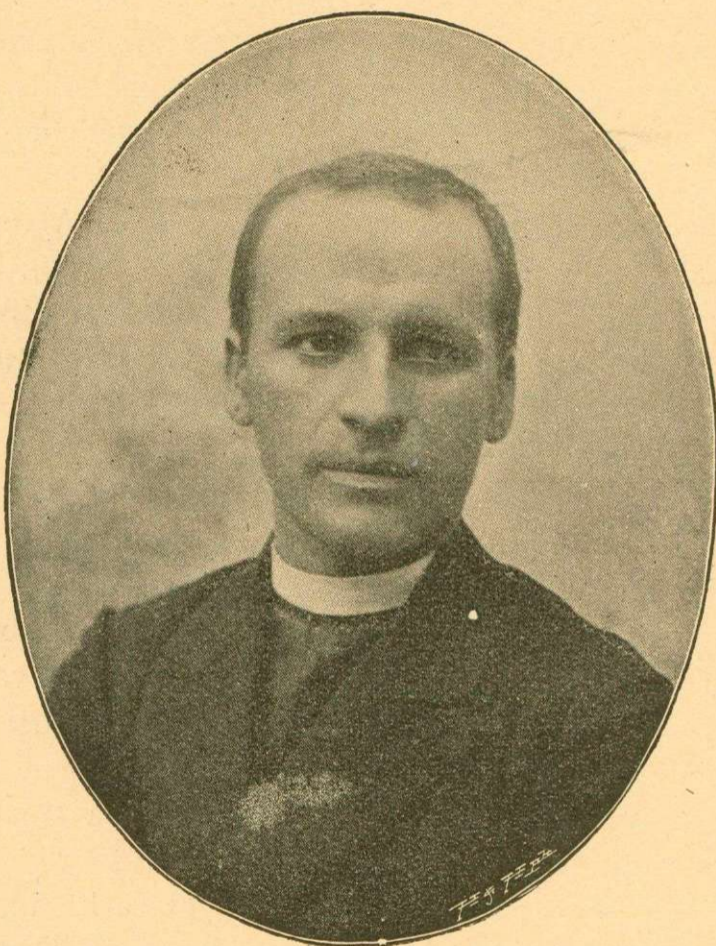
nisti, ki naravo gledajo le skozi prizmo svojega hipnega razpoloženja in ki predmetom dodajejo toliko svojega subjektivnega značaja, da nimamo pred seboj nič objektivnega več, ampak le neko v barvah in črtah motno in megleno zavito dušno sliko. V modernih slikah moramo najprej gledati

umetnika, prisiliti se moramo v ono dušno stanje in v oni temperament, s katerim je gledal naravo slikar, in tako umetno pripravljeni moremo še le priti do estetičnega užitka. Taka umetnost je sicer bolj rafinirana, a vendar je jasna, objektivna lepota klasicizma krasnejša, prijetnejša in veličastnejša.

O teh dveh slikarjih nikakor ne moremo reči, da sta moderno-revolucionarnega značaja. Oba slikata verno po naravi, a s tem razločkom, da vdihuje Medović svojim sli-

kam višje rodoljubne in kulturne ideje, a Iveković se z mehkim, milim čuvstvom zamišlja v naravo. Medović ustvarja izrazite prizore z dramatičnim efektom, pri Ivekoviću pa prevladuje lirični značaj.

A pogledjmo vsaj površno celo razstavo! Kiparskih del, izmed katerih priobčujemo danes na str. 393. podobo Rendičeve alegorije: „Verujem!“ ne omenjamo natančneje, ker bi bilo treba za celotno sodbo pač posebne kiparske razstave. Tudi izmed slik

Celestin M. Medović.

omenimo le najvažnejše! Glavna dela cele razstave so štiri velike zgodovinske slike Medovićeve, ki se po pravici prištevajo ne le najboljšim delom hrvaške umetnosti, ampak ki so — vsaj dve izmed njih — že dosegle svetovno slavo. Medović je rojen Dalmatinec in je mlada leta preživel v frančiškanskem samostanu. Sedaj živi v Zagrebu kot sveteni duhovnik, ter ima svoj atelier in svojo šolo. Dve ideji odsevata iz njegovih velikih slik: misel krščanska in misel hrvaška. Ti dve misli sta mu nerazdružno spojeni in govorita iz oči in obrazov njegovih oseb.

Danes prinašamo eno najlepših njegovih slik „Sremske mučenike“¹⁾ (str. 425). Slika je visoka, a za toliko množico oseb nekoliko ozka. Kako duhovito je umetnik premagal to težavo, ki mu jo je delal prostor! Razvrstil je osebe v živahni skupini po stopnicah. Tu vidimo zbor poganov iz časov cesarja Dioklecijana. Velika zgradba je tempel Eskulapov v Sremu. Pogani so pripeljali krščanske kamnoseke ter zahtevajo od njih, da se naj odpovedó Kristusu in v znamenje poganske vere potresejo kadilo na žrjavico v dar bogu Eskulapu. Kristjani pa polagajo svoje roke na žrjavico in s tem izpričujejo, da rajši vse pretrpé, nego se odpovedó svoji veri. Podoba je slikana v polni dnevni svetlobi. Barve so jasne, in solnčni svit se razliva v sijajni harmoniji čez marmornato stavbo, čez razkošne gručé poganov in veličastno-mirne mučenike. Posebno barva marmorja je krasno izvedena v vseh posameznostih. To sliko je kupila ogrska vlada za galerijo slik v Budim-Pešti.

Prva velika slika pa, ki jo je Medović izdelal v Monakovem, ko se je še tam šolal, je „Žrtev Bahu za časa preganjanja kristjanov.“²⁾ Tu je naslikal Medović na velikem prostoru notranjščino Bahovega hrama. V središču je oltar Bahov, nad katerim stoji visoko kip tega rimskega boga. Zadaj okoli je galerija, s katere gledajo rim-

ski velikaši na krvavi prizor pred žrtvenikom. Nališpane bahantinje plešejo okolo oltarja, gruče poganov pa se razkošno napajajo z opojno tekočino in s kruto strastjo, s katero Bahovi svečeniki pred malikom moré kristjane. Pod nogami brezsrčnih poganov se vijejo v smrtem boju trupla umirajočih, in vroče kaplje nedolžne krvi drhté na snežno-belem marmorju. Na levi strani je zbor ženske mladine, ki radovedno gleda od strani, kaj se godi v središču templja. Snov je res bahantična, divja, in daje umetniku priložnost, da pokaže vse najhujše strasti v živem naspotju. A kaj je storil Medović? S čudovitim zatajevanjem je naslikal ves prizor povse mirno in harmonično. Ne le moderni secesionist, tudi vsak slikar iz renesanške dobe bi se bil vdal predmetu in v divjem neredu nagromadil truplo pri truplu ter na licih in v kretnjah izkušal izraziti vse mogoče strasti — Medović pa je naslikal obrite obraze rimskih senatorjev z izrazom mirnega dostojanstva, in tudi bahantinje so podobne liturgičnim pevkam. Samo krvnik, ki vlačí po tleh krščansko deklico, in rabelj, ki prebada svojo žrtev, sta delujoči osebi. Vse drugo mirno gleda in premišljuje. Najbolj gledavca očara pri tej sliki čudovita perspektiva. Marmorni tlak se širi pred teboj tako naravno, da se ti zdi, kot bi stal sam na njem. Proti ozadju pa svetloba pojema, kot bi se v zraku gubila, in iz poltemine se bliščé svetli stebriči na galeriji. S to sliko je dosegel Medović prvi veliki uspeh. Razstavil jo je na milenijski razstavi v Budim-Pešti l. 1896. in na umetniški izložbi v Kopenhagenu l. 1897. Berolinski list „Die Moderne Kunst“ je pisal o nji, da spada „med najkrasnejša umetniška dela, kar jih imajo vsi narodi v devetnajstem stoletju.“ „Hrvatska“ pa poroča, da so strokovnjaki v Monakovem cenili njeno vrednost na 40.000 mark, a Medović bi jo prodal tudi za 6000 goldinarjev, če bi dobil zanjo — kupca!

„Prihod Hrvatov“¹⁾ je duhovito zasnovana slika, ki pa ni dovršena. Nekateri deli

¹⁾ „Sriemski mučenici“ (št. 137.)

²⁾ „Žrtva Baku za vrijeme krščanskih progona (št. 50).“

¹⁾ „Dolazak Hrvata“ (št. 28).

so izvršeni samo v prvih splošnih potezah. Hrvatje pridejo iz vzhoda v svojo novo domovino. Po skalnatem bregu prihajajo z vsem bornim imetjem ter iščejo kraja za taborišče. Kar zagledajo pred seboj morje, ono morje, po katerem je v poznejših stoletjih jadralo njihovo brodovje. Ta prvi vtisk, v katerem se spaja veselje z občudovanjem, ponos z nemirrom, je Medovičev čopič upodobil na platnu. Medovič je hotel Hrvatate naslikati kot čvrst narod, ki živi še čisto nomadsko in ne pozna omike stalno naseljenega ljudstva. A žal, da je tu segel nekoliko predaleč. Ti divji, neomikani nomadi s čudno ostriženimi glavami se nam pač ne zdé podobni slovan-skemu plemenu. VI. Lunaček v „Prosvjeti“ po pravici pravi, da nas spominjajo bolj Tatarov, kakor pa Hrvatov. A nekaj veličastnega je vendar v tej kompoziciji; dasi se ji dá z estetičnega stališča oporekati, vendar iz nje odseva veliki duh umetnikov! Slika je last hrvaške deželne vlade.

Najiminitnejša slika vse razstave, res „la grande attraction“ pa je „Drugi spletski zbor“. ¹⁾ Medovič proslavlja na tej sliki pravice hrvaškega jezika v cerkvi in v zbornici. Z zgodovinskega stališča se dá pač sliki marsikaj ugovarjati. Nekateri kritiki trdijo, da se le-ta prizor, ki ga je naslikal Medovič, sploh ni dogodil. V oblekah in v arhitekturi se mu očitajo anahronizmi. Tudi ponižanje papeževega delegata je nekoliko čudno. A mi ne preiskujemo zgodovinske podlage, ampak se oziramo le na umetniško stran te izredne slike. Visoki oboki krasne stavbe nam predočujejo spletsko stolnico, vzdano v razvaline starodavnega Dioklecijanovega gradu v Spletu. Na prestolu sedi kralj Tomislav, okoli njega pa je velik zbor škofov, velikašev in učenjakov. Škof Gregor Ninski stoji v polnem ornatu poleg prestola in živo zagovarja pravice hrvaškega jezika. Ves zbor živahno preišluje knjige in listine, se pogovarja, posluša, pritrjuje in odgovarja. Rimski legat, ki je zagovarjal latinščino, pa užaljen zapušča zborovanje. — Pri tej sliki

¹⁾ „Drugi spljetski sabor“ (št. 133).

nas najprej zanima perspektiva. Na primeroma majhnem prostoru je naslikan velik zbor. Na ozki sliki stoji v poševni smeri dolžina velike cerkvene ladje. Zato so prve osebe velike in razločne, a se hitro manjšajo do ozadja, kjer sedi v poltemi kralj Tomislav. To je velika težkoča, katero je umetnik izborno premagal. Vse posameznosti so izdelane s čudovito natančnostjo. Medovič je delal za vsako osebo obširne študije. Gregorja Ninskega, rimskega prelata i. t. d. je slikal vsakega posebej, predno ga je upodobil na tej sliki. Iz raznih skic in poizkusov, ki so razstavljeni, se vidi, koliko truda ga je stalo, predno je dovršil to krasno sliko. Vsak obraz ima svoj posebni izraz. Italijanski in hrvaški značaji obrazov se natančno ločijo; težki, z zlatom prevezani in s slikami pretkani ornatni cerkvenih dostojanstvenikov in živobojne noše velikašev se tako razločno vidijo, kot bi jih imel v resnici pred seboj. Ta slika je morda najboljša, kar jih je doslej še naredil kak jugoslovanski umetnik.

V slikah iz starorimskega življenja se dá Medovič primerjati Siemiradzkemu, a v tej sliki stoji na strani Matejku.

Še mnogo slik je razstavil Medovič: portrete, pokrajinske slike, studije i. t. d., a zavedlo bi nas predaleč, če bi se hoteli spuščati v posameznosti. Bodi dovolj, da smo omenili glavne umotvore!

Drugi slikar je Iveković. Tiha samota gozdov in bujno zelenje pomladne narave, svetli solnčni žarki, ki se prelivajo skozi vejevje, in hladna rosa na trepetajočih lističih — to Iveković opazuje, uživa in slika. Ne more se reči, da slika naravo uprav tako, kakršna je; da jo kar prenaša iz istine na sliko — ne, pri njem je istina, navdihnena z umetniškim čuvstvom. Iveković ne dela velikih načrtov, ampak glavni smoter mu je, da prizor naslika živahno in idilično. Lovec, ki s puško v roki zasleduje divjačino skozi gozdno zelenje ali po zmrzlem snegu, ki mu škriplje pod nogami, selska krčma, jata jerebic, zagorsko selo i. t. d. — taki so predmeti, ki jih slika najrajši. Najbolje mu je uspela zanimiva slika: „Zagreb v

snegu¹⁾ Proti večeru, v oni nestalni svetlobi, ko se dan umika mraku, gledaš pred seboj Vseučiliški trg ves posnežen. Svetilke so že prižgane, in njih svit se spaja s pojema-jočo dnevno svetlobo v najrazličnejše barvene prehode. Temne postave, zavite v zimsko odela, gazijo visoki sneg. Tudi kot zgodovinski slikar se je pokazal Iveković na tej razstavi. Slika „Veronike Deseniške“²⁾ nam kaže prizor iz njenega trpljenja. Grof Ulrich Celjski brani Veroniko proti svojemu očetu Frideriku. Na tej sliki se odlikuje idealna podoba Veronike. Še ne izvršena, a v posameznostih krasna slika je „Slovó Petra Zrinjskega in Krsta Frankopana od Katarine Zrinjske“³⁾ Izmed najboljših slik se odlikuje nežna „Kraljica Majnikova“⁴⁾, ki je polna

¹⁾ „Zagreb u sniegu“ (št. 134).

²⁾ „Veronika Desenička“ (št. 14).

³⁾ „Oproštaj Petra Zrinjskoga i Krsta Frankopana od Katarine Zrinjske“ (št. 32).

⁴⁾ „Naša Gospa Cvjetanjska“ (št. 121).

sladke miline; le škoda, da je lice Matere božje preveč dekliško. Slika prav posebne vrste je „Graničarjev sen“¹⁾. Graničar spi pod milim nebom, in nad njim se zgrinjajo črni oblaki. Kaj neki sanja graničar? Ko gledaš v oblake, pa se ti pokažejo polagoma iz njih, druga za drugo, nočne prikazni divjih jezdecev in bojevnikov, ki kot oblaki begajo po nebu. V tej sliki je res mnogo liričnega misticizma.

Med slikami obeh mojstrov pa so razvrščene tudi boljše slike njiju učencev. Tu se vidijo prva dela marsikaterega razvijajočega se talenta. Pod vodstvom Medovičevim in Ivekovičevem bodo pač še dosegli lepih uspehov v čast hrvaški umetnosti!

Mnogo bi se dalo še pisati o tej izložbi. A kaj koristi čitateljem mrtva beseda, ako ne vidijo slik samih! Zato bomo rajši pri našali vsaj posnetke boljnih slik naših jugoslovanskih umetnikov.

¹⁾ „San graničara“ (št. 112).

Med poeti.

Poeti vsi nesrečni so ljudje . . .
Bog vé, zakaj tako jim mora biti,
da trnjevenec le jim čelo kiti?
Poeti vsi nesrečni so ljudje . . .
In med poeti hodim tudi jaz! —
Parnas slovenski v rožnem perivôji
odprt iz mladih let je duši moji . . .
zato s poeti hodim tudi jaz! —

A nasmehljala se je pevska vila,
ko z liro pesmi mi je izročila:
„Kaj hočeš ti, ko vendar si deklè? —
Okleni rajši milega se druga —
v objemu dece ženska je zasluga
ne v pesmi, ki sladkó iz srca vrè!“ . . .

Pa le pošiljam v svet to deco drôbno,
naj si od src ljubezni prosijo,
naj drugim mir in srečo nosijo,
četudi njih življenje je žalobno . . .
Besede dalo pesmam je srcé,
in solza moja mnoge je krstila —
kar ljubav moja pesmi je rodila,
vse so kropile moje jih solzé . . .

Zatrla čuvstva sem, srce zaprla . . .
in zdi se mi, da vsemu sem odmrla —
ostal mi je ta drobni zárod moj! —
Ta zárod moj, neslavnega imena . . .
Kakó naj nanj ponosna bode žena,
ko že ob smrti vzame ga s seboj? —

Ljudmila.

Lovec Roman.

Gozdna slika. — Spisal *I. E. Rubin.*

(Konec)

9.

Lovec Roman je bil potem nekam čuden. Ljudje so se mu čudili. Včasih je bil s tem in onim zelo prijazen, a kmalu je postal stari Roman: pust, oduren, sovražen, mrzel. Videli so lovca Romana navadno sedeti pod kakim senčnatim drevesom, zamišljenega, temno zročega predse, s puško v roki in ob njem na vsaki strani njegova psa . . .

Dnevi so tekli, preteklo je leto in zgodilo se ni nič posebnega. Lovec Roman se je večkrat spomnil tiste kukavice, ki ga je onega lepega pomladnega dne trikrat obletela. In prišla je zima z vsemi svojimi lastnostimi, z vsemi svojimi zlemi močmi. Starka zima je posegla s svojo mrzlo roko po starih ljudeh. Rešila je najprej starega Vodana vseh neštevilnih skrbi. E, zima je zima. Ne tarnajo zastonj starčki: „O, da bi se že skoraj obrnilo na pomlad!“ — — In ista zima je vzela med drugimi tudi Romanovo mater. Tako je bila božja volja . . .

Pri smrtni postelji bogatega Vodana je stala tudi Vida.

„Ali si srečna, Vida?“ je vprašal Vodan hčer prvič v življenju. Vida ni odgovorila; molčala je in solze so jo oblile . . . Bolni oče se je zgenil in globoko vzdihnil. . . Tisti davni spomini!

Takrat je lovec Roman hodil ves dan po gozdu. V gozdu je bilo krasno. Mrzlo je bilo, a bil je lep zimski dan. Veje golih dreves so bile obložene z belim, srebrnim snegom, v katerem so bili zamrznjeni svetli, blesteči biseri. Senice, ščinkovci, strnadi, drozdi so prezebali tiho po gozdu, letali od drevesa do drevesa in prožili veje, s katerih se je vsipal sneg v zvezdnatih kosmih na zemljo. Zastonj so iskali zavetja. Nad vrhovi dreves je vela mrzla zimska burja, majala je zelene vrhove smrek, borov in hoj in

nesla s seboj s severa velike, sive oblake. Po vrhovih dreves so letale kričeče vrane, kavke in srake, ustavljale so se za nekaj časa na tej, potem zopet na oni veji, gledale žalostno po gozdu okoli in potem so zopet letele dalje na polje s svojim glasnim, neprijaznim, nevoljnim kvakanjem . . . Zdajpa-zdaj je kak preplašen zajec prekinil gozdno tihoto, leteč v velikanskih skokih od grmovja do grmovja, da je suho, neodpadlo listje pod njegovim skokom glasno zašumelo. Tupatam je poskočila vitka veverica in izginila zopet v gozdu . . . Sicer pa je bilo vse mirno.

Lovec Roman je hodil po svojih sneženih belih stezah in zasledoval različne sledove zajcev, lisic in druge divjačine. Stopal je le počasi dalje in z vidnim veseljem se je oziral po zimskem, sneženem gozdu. Bogve, kaj je mislil? Morda na kukavico in na njeno pomenljivo kukanje . . .

Njegova psa sta našla neki sled ter odhitela po njem dalje v gozd, kjer sta se oglašala z glasnim odmevajočim lajanjem.

Lovec Roman je naenkrat obstal . . . Nedaleč od sebe je zapazil med drevjem deklico, nabirajočo drv po tleh. Ne oziraje se okoli, ali jo kdo vidi ali ne, pripogibala se je venomer in pobirala suhljad, katere je že precej nosila pod pazduho. Opravljala je svoje delo s popolnoma lahko vestjo, kot da stoji in nabira v svojem lastnem gozdu. Niti za pasje lajanje se ni zmenila. Kadar se je dvignila, se je ozrla zopet po tleh, ali ne molí izpod snega zopet kje kaka nepotrebna, suha preklja. Vidno je bilo, da se ne nadeja nobenega sovražnega preganjavca. Lovec Roman je obstal in gledal . . . Ko je našel včasih predrznega Polenca pri istem delu, vpil mu je že od daleč:

„He, he, Polenec, kaj kradeš! He, he!“

In Polenec je od jeze, da ga zopet kdo moti pri njegovem mirnem delu, grdo pogledal in kričal:

„Roman, pusti me, Roman! Dober človek si, pa še boljši boš, če me pustiš! Jaz sem star, in ti si mlad; na svetu se pa vse mlado stara...“ In včasih se je dal Roman preprositi in je odšel v drugo stran... A včasih, ko je bil Roman neizprosen, je moral Polenec pustiti že nabrano butaro ter oditi. Nerad je odšel, zelo nerad, godrnjal je in klel, ozrl se ni niti enkrat nazaj in sklenil, da pride drugi dan zopet izkušat svojo srečo.

A danes Roman ni vpil, ampak molčal je in gledal. Skoraj se mu je zdelo, da ne more zavpiti. Deklica se je sklonila ter šla počasi dalje, oziraje se na obe strani po tleh. Bila je belega obraza, črnih las in srednje, šibke postave. Oblečena je bila belo in zavita v sivo veliko ruto. Lovec Roman je gledal to lepo prikazen z zanimanjem, lice se mu je zjasnilo in srce — sam ni vedel, zakaj — se mu je razveselilo. Na veji je zapela senica, in deklica se je ozrla. Lovec Roman je razločno videl njen obraz. Taka je bila menda nekdanj — Vida...

Roman je sam pri sebi jel nekaj premišljati in se je nasmehnil...

Brezskrbna deklica je bila naenkrat zelo presenečena. V njeni bližini je nenadoma zalajal Romanov pes in se ji bližal... Deklica je obstala in skozi trepetajoče ustnice je ušel polglasni, strah izražajoči: „Je-ej!“

Obrnila se je proti psu, da bi ga potolažila. Ustrašila se je in vidno je bilo, da se psa zelo boji. Vsa se je tresla in se umikala počasi pred psom, ne da bi genila od njega z očmi.

Lovec Roman je nekaj časa malone z veseljem gledal mučni dekletov položaj. Nazadnje se mu je pa skoraj zasmilila. Stopil je par korakov bliže in poklical psa: „Môra, tà!“ — Deklica se je vsa prestrašena hipoma ozrla; ugledala je lovca Romana, kri ji je šinila v obraz in za trenutek je obstala v največjem strahu nepremično. — Pes je pobesil rep, jel opletati ž njim na levo in desno te se skesano-priliznjeno bližati go-

„Dom in Svet“ 1901, št. 7.

spodarju, ki mu je pokazal pot drugam. Ostala sta sama. Deklica je Romana pogledala dvakrat boječe in plašno, ter še bolj zardela.

„Ne boj se, ne!“ je rekel Roman in s smehljajočim licem gledal deklico, ki je bila v veliki zadregi. Pogledala ga je vprašujoče, rekel bi, hvaležno, a reči ni mogla ničesar. Povesila je sramežljivo glavo in uprla oči v snežena tla.

„Čigava pa si?“ je vprašal Roman smehljaje.

„Makarjeva...“ je odgovorila poltiho, komaj slišno...

„Čemu nabiraš drva?“ je vprašal Roman dalje, ker je hotel nadaljevati pogovor.

„Kurili bomo, ker nimamo družega doma, a sicer...“

Tudi ona se je nasmehnila, menda zato, ker se je tudi Roman smejal.

„No, sicer...“

„Sicer nas zebe; saj vidite, da je zima.“

„A, tako?“ Romanu so pošle besede. To se pogosto zgodi, da komu celo v odločilnem, važnem trenutku besede poidejo.

„Kaj morda ne smem nabirati?“ je vprašala potem deklica in ga gledala nekako čudno, nezaupno — in vendar lepo.

„Pravzapravo ne — brez mojega dovoljenja!“ Roman je zresnil obraz.

„Aaa?“

„Ali se me bojiš?“ je vprašal smehljaje...

„Sedaj — skoraj — a, ne, prav nič se vas ne bojim, saj nisem naredila nič škode!“

„Res ne?“

„Res ne.“

Oba sta se smejala; ona je zopet gledala po tleh, kot da išče suhih vej, a lovec Roman je gledal pred seboj ta ljubki obraz, te črne lase, to lepo, nepričakovano prikazen.

„Ali me poznaš?“

Na to vprašanje ga je deklica pogledala.

„Seveda!“ In nasmejala se je tako neprisiljeno, kot da se smeje praznemu razgovoru, ki sta ga imela.

„No, in ti se ne bojiš — lovca Romana?“

„Zakaj neki?“

„Drugi se me bojé.“ Lovec Roman se je nasmehnil, kot da se smeje tistim, ki se ga bojé, češ, ker se ga bojé po nepotrebem. S tem se je pogovor zopet končal, morda obema v zadrego. Njo je zeblo. Prinesla je obe roki sklenjeni pred usta ter je hukala vanji. Potem si je popravila ruto, zavila se vanjo tesneje in odšla dalje po snegu.

Lovec Roman je gledal za njo, gledal kakor v sanjah. Ni ga zeblo, skoraj vroče mu je bilo . . . Dekletce se je ozrlo, a potem je šla svojim putem počasi dalje, kot da jo je sram, da se je ozrla. Roman je stal nepremično, a ona je skoraj skoraj izginila med zelene, s snegom pobeljene smrečice.

11.

Kaj je bilo potem, to je težko pripovedovati. Roman je prišel tisti dan domov, ko je ležala že trda noč po vasi, a prej je hodil po gozdu. Zalotil je tam staro, ubogo ženico, ki je nabirala drv. Pustil jo je v miru ter šel molčé mimo starke, ki je od strahu trepetala. Starka je potem zrla za lovцем in se hvaležno smejala.

„O, Roman, Bog ti bo dal srečo, dal ti bo tisoč sreč, Roman!“ In še dalje je govorila pobiraje drva po zmrznjenem snegu, a Roman je ni poslušal, ampak je šel po svojem potu v svojih mislih . . .

Zvečer je torej prišel domov. Sedel je v gorki, zakurjeni sobi. Sam je bil, nihče ga ni motil. Psa sta ležala pod mizo, puška je visela na steni in slaba luč je svetila na mizi. Roman se je zatopil v različne misli in se prepustil svojim čutom in lepim spominom.

„Makarjeva“ — ta beseda mu je šumela po glavi. Gledal je še vedno njeno preprosto obnašanje, poslušal njeno milo, poltiho in boječe govorjenje. Videl je pred seboj njeno prijazno podobo v belem oblačilu, zavito v veliko ruto, videl v sanjavem polmraku nje beli obrazek, bled, nedolžen, obkrožen s črnimi velikimi lasmi. Skoraj se sam ni več poznal. Bil je že mož, a zdelo se mu je, kot da je zopet tisti ne še dvajsetletni Roman, ki ljubi svojo Vido, bolj kot življenje svoje . . . Za-

čutil je bolj in bolj, da je sam, popolnoma osamel na svetu. Zaželel si je bitja, ljubečega bitja, ki bi živelo z njim.

„Makarjeva“ —

Lovec Roman se je zdaj res nenadoma izpremenil in ta izprememba se je poznala povsod. Občeval je z ljudmi, govoril z njimi prijazno, ves, ves se je izpremenil. Celó v gozdu — so pravile stare vaške tetke — celo v gozdu ni bil več tako strog. Bili so mu vsi hvaležni, posebno zdaj po zimi, ko vsakdo potrebuje drv. Zapazili so torej vse, prišli so ga prosit dovoljenja — in on je dovolil vse; vzroka te izpremembe niso vedeli . . . To je bilo novo življenje.

Že dolgo so govorili o lovcu Romanu po hišah pri gorkih pečeh:

„Kaj bo neki storil Roman?“

„Ženiti se bo moral.“

„Moral, moral; gospodinje potrebuje, sam ne more biti.“

„Zadosti dolgo je sameval.“

„Čudno res! Toliko let — sam.“

In tedaj so se spomnili ljudje njegove povesti, in izvlekli so iz prahu pozabljivosti nekdanjo ljubezen med lovцем Romanom in Vodanovo Vido . . .

„Tako je bilo“, so rekli tisti, ki so vse vedeli.

„A tako? so se čudili tisti, ki dotlej niso vsega natanko znali.

„Kje se bo neki ženil lovec Roman?“

„Saj se ne bo.“

„Bo se, bo.“

„Saj se mora; drugače mu ne kaže; mora, čeprav morda noče.“

„Noče, noče“, so rekli tisti, ki so poznali Romana.

„Kaj pa hoče! Boste videli . . .“

Lovec Roman pa je tudi poslej hodil po svojih potih v gozdu in večkrat je zašel, včasih celo nevedé, nazaj na isti kraj . . . Pohajal je nemirno semtertja — zima je bila trda, dasi je ležal šele prvi sneg — in vidno je čakal vselej — nje. In res je prišla; saj se ni bala lovca Romana, kot so se ga bali drugi, ki ga niso poznali in ki so ga poznali. Prišla je počasi, mirno, kot prvič,

iskala je z očmi po tleh, nabirala je zopet drva ter se ozirala pol radovedno, pol iz navade po lepem zimskem gozdu. No, ko je zagledala pred seboj lovca, se tudi ni ustrašila, niti se vznemirjala. Vselej se mu je nasmejala ter šla dalje. In on jo je tudi vzprejel s prijaznim smehom. Vedla se je, kot da ima popolnoma pravico hoditi po gozdu. Kdo ve, zakaj —? Morda zato, ker je bil lovec Roman za logarja. Kdo ve? Pogovor med njima je bil mrzel, navaden in kratek

„Ali te zebe, Marinka?“ je vprašal Roman.

Ona se je smejala in odgovorila boječe:

„Seveda; kaj vas ne?“

„Tudi.“

„Kaj vam ni dolgčas tu v tem gozdu?“

„Tu ni dolgčas; lepšega ni.“

„Čudno . . .“

„Kaj ni prijetno tu?“

„Hm, za vas — morda . . .“ In smejala se je skoraj nagajivo.

In ločila sta se. Ona je odšla dalje po svojem opravku, ozrla se je navadno nazaj in potem hitro izginila med drevesnimi debli v gozd. In lovec Roman je gledal navadno za njo, včasih pa celo šel po isti poti v gozd, sam nevedé, zakaj; no, šel je menda zato, ker je šla ona po isti stezi pred njim . . . Spremljala sta ga vedno, kot prejšnje čase, dva psa, dobrikala se mu in prilizovala, vzpenjala se po njem in majala od veselja z repom. Lovec Roman se ni več tako menil zanja kot nekdanj. In nekdanj ljubljenci zvesti živali sta skoraj opazili, da gospodar ni več tako prijazen, kot je bil nekdanj, zato sta se tako prilizovali.

Tako ni bilo dolgo, ko so ljudje jeli govoriti, da sta lovec Roman in Makarjeva Marinka . . . pst . . . Saj je Makarjeva Marinka — nevesta.

12.

Nekaj dni potem je Roman obiskal Makarja. Pravzaprav ni vedel, pokaj gre k Makarju v kočo in niti ni mislil na to, kaj in o čem bo govoril, ne — šel je. Makar je bil revež. Imel je razbito, leseno kočo. Bila je kake pol ure hodâ zunaj vasi. V koči je

bilo zaduhlo, napolnjena je bila s slabim zrakom, kakor sploh nezakurjene pritlične sobe po zimi; in poleg vsega je bilo v nji mrzlo . . . V enem kotu je stala velika peč, v drugem, temu nasprotnem kotu je bila precej čedna bela miza, ob steni je bila klop, po zidu so visele podobe in kljuge z obleko. Okna so bila kvadratna in majhna. Na peči je ležalo troje otrok in dva sta sedela na sredi hiše na stolčkih ter pletla peharje. Makar je sedel pri mizi, kadil tobak, rezal nekaj z nožem in zdajpazdaj pogledal pridne delavce. Takrat je vstopil lovec Roman, in za njim sta priletela oba psa, ki sta se takoj boječe pritisnila h gospodarju . . .

Makar je bil mož pri petdesetih letih, močne postave, suhega obraza in velikih, črnih brk.

„A, vi?“ se je začudil Makar in se nehoté stresnil. To ni bilo dobro znamenje, če je koga obiskal lovec Roman. Makar se je vidno zelo ustrašil. Vzel je v trenutku pipo iz ust, odložil klobuk z glave in odprl usta na stežaj.

„A, vi?“ je ponovil potem in vstal od mize. Deca na peči je zbežala v kot in boječe zrla v nenavadnega gosta, a drugi na sredi hiše so še precej mirno nadaljevali svoje delo. Mati je vstala; bila je ženska nekako istih let z možem. Vprašujoče je gledala zdaj moža, zdaj lovca Romana. Psa sta stala na vsaki strani lovca, in Môra je s poželjivimi očmi gledal grlico, ki je letala z ene police na drugo ter pri tem grulila, da je lovec nehote pogledal za njo.

„Aha, Marinka mi je pravila, da, da . . . aha . . .“ Makar si je oddahnil od prvega strahu in poklical dvakrat zaporedoma:

„Marinka, Marinka!“

Marinka je prišla počasi, bojazljivo; obstala je takoj pri vratih, ter istotako vprašujoče gledala zdaj lovca Romana, zdaj preplašenega očeta, zdaj plašne obraze drugih. Roman se je obrnil in se ji nasmejaj.

„No, nič hudega“, je rekel Roman. Makarju se je odvalil kamen od srca, da se je globoko oddehnil.

„Sédite vendar!“ je dejala Makarica.

„Sedite, sedite!“ je ponovila Marinka ter mu ponudila stol. Roman je sedel, in psa sta legla po tleh poleg njega.

„Vi spadate še pod našo občino?“ je vprašal Roman ter spustil puško med noge na tla.

„Da, da, seveda, pod vašo, kam pa“, je odgovarjal Makar jecljaje.

„Aha!“ — Roman je nekaj pomislil.

„Mrzlo imamo pri nas, kaj ne?“

„Res, — mrzlo.“

„A kaj hočemo! Drv ni, in denarja še manj; hm, ničesar ni, zaslužka ni, plačila ni.“

„No, jaz imam dosti drv.“ Roman se je nasmehnil in pogledal Marinko, ki je zardela.

„Da, da, vi jih imate, a mi ne, mi ne, dasi jih potrebujemo.“

„Seveda jih, zato vam jih dam.“ — Po sobi se je čul vzklík nenadnega veselja . . .

„Tam ob ‚dolgi poti‘ leži še kup od lanskega leta.“

„Aha, vem, vem . . .“

„Tisto lahko vzamete brez skrbi.“ — Makarju se je zablestela moška solza hvaležnosti v očesu, a rekel ni nič. Vsi so molčali, in Marinka je Romana tako blaženo pogledala.

„Bog vam povrni!“ je rekel potem Makar s tresočim glasom ter nadaljeval: „Težko je bilo, vi ne verjamete, kako težko, brez drv po zimi; ne morete si misliti, kako hudo... Pa sem rekel: Marinka, pojdi in prinesi! — in je šla in prinesla. A zdaj bi bilo težko; jaz bi ne utegnil, ona ne more, drugi so preboječi in premajhni, a Marinka se bo menda možila. (Lovec Roman se je zgenil, a sicer je bil miren.) Za gotovo še ne vemo, a rekel je, da pride ta teden ter vse uredi, in potem bo menda vse v redu.“

„Tako? Aaa . . .“ Lovec Roman je pogledal Marinko, ki je imela povešene oči, a v lice je bila rdeča.

„Prav pridnega ženina ima“, je pristavila Makarica.

„Aaa. Je li bogat?“

„Ne, bogat ni, a sile jima ne bo. Lahko bosta živela . . .“

Lovec Roman je vstal, in psa sta skočila pokonci ter jela skakati okoli gospodarja. Maliči na peči so se iz kota zopet upali na rob in so radovedno gledali z vzvišenega kraja.

„Torej, kakor sem rekel, tam ob ‚dolgi poti‘ je vaše. A molčite, da ne bo zavisti!“

„O, da! Brez skrbi, kakor rečete!“ je ponavljal ves vesel Makar ter ga spremljal do vrat.

Lovec Roman je odšel, za njim pa se je čul osmeri: „Bog povrni!“

13.

Kdo bi z menoj vred ne verjel, da je čas, ko kopni sneg, pust čas v letu . . . Tisti dan potem so zaveli topli vetrovi, in sneg je kopnel, led se je tajal. Solnce je uprlo svoje žarke na zemljo, topli jug je vel enakomerno, neprijetno z južnih strani. Hitro je izginjal prvi sneg pod sovražnimi silami, za njim pa so ostajala blatna pota, in jarki ob potih, po gozdih in po dolinah so se napolnili z vodo. Res, pust čas! Mokre, gole veje so se zibale v dolgočasnem, polhladnem, polgorkem jugu, a šumenja in tistega skrivnostnega šepetanja po listju, kot ga ima zefir prijaznega poletnega večera, ni bilo . . .

Pusto je bilo v gozdu, brez življenja. Po razmočenih tleh ni bilo cvetočih rastlin, niti ni bilo po gozdu tistega življenja, ki je tu sicer doma. Čemu je zavel jug, ko še ni bila končana zima! Nikogar ni zbudil, nič življenja ni prinesel s seboj. Vse je ostalo v zimskem spanju. Čemu je zavel topli jug! Mar naj bi bil ležal sneg, tako lepo bel, blesteč se v tisočih biserov po drevju in po tleh. A zdaj je izginil in ž njim lepe, bele steze po gozdu. Ko bi bile ostale lepe, bele, zimske, s snegom zamrznjene steze, ostajal bi bil morda tudi lovec Roman še po cele dni v gozdu in pohajal sempatja. A to neprijazno vreme, blatne steze in kdove, kaj še vse, je provzročilo, da mu je gozd mrzel. Ostajal je doma.

V svoji koči je slonel ob mizi, naslonjen na obe roki. Gledal je predse in nekaj premišljal. Zunaj se je čulo glasno vetje po-

časnega juga in šumenje voda. Roman se je zamišljal globlje in globlje. Pred očmi mu je stal prizor iz Makarjeve koč. Zrl je tiste hvaležne obraze, čul izraz hvaležnosti, in prijetno čuvstvo mu je polnilo srce . . . Skoraj je pri tem popolnoma pozabljal na — Marinko. Da bi jo le mogel pozabiti za vedno! — — A kaj! Sredi njegovih sanj mu je kar naenkrat zazvenela v duši tista Makarjeva beseda, ki ga je tako urezala v srce: „Marinka se bo — možila!“ . . .

Možila! Z drugim, kakor Vida! In on bo šel sam skozi življenje . . .

Roman se je stresel in zbudil . . .

Zopet je prišla zima s svojo lepo, dasi sneženo poezijo v gozdu, in za zimo se je prismejala pomlad z vsemi svojimi krasotami. A za lovca Romana ni bilo več poezije,

ni bilo pomladi. Vse je cvetelo, vse zelenelo; ptiči pevci so peli pozdrave domačim gozdom, pomladni vetrovi so veli po ozelenelih vejah, solnce je sijalo kot novo, obsevalo plan in log, vse je živelo, živelo, kot leto osorej . . . Lovec Roman pa je sameval in postajal po gozdu, gledal je zamišljeno v cvetočo prirodo, a ostal je do vsega mrzel, neobčutljiv. Prišla je kukavica, kukala je po gozdu tu-intam, obletela je trikrat ali še večkrat samujočega lovca, toda on se ni zmenil ni zanjo. Morda se je spomnil lanske pomladi, lanske kukavice, morda se je nasmehnil njej in njenemu prijaznemu kukanju . . . Morda . . .

Od takrat je postal drug človek lovec Roman. Tih, zamišljen, mrk in resen mož . . . Živel je skrito življenje, mirno in . . . srečno? Kdo ve!

Dvogovor.

Na obali grebeniti,
kjer se morje divje peni
ob razjedenih čerih,
mladec se z mladenko meni,
ko večer poljublja breg:
„Glej te vale vihrovite,
glej to sliko duše moje!

Vali skale omajó,
ali trde duše tvoje
vse besede ne mogó . . .
Bela lilija, glej mene!
Tu pred tabo solze točim
in prisegam ti klečé
z glasom do neba vpijočim:

Tvoj do zadnjega sem dne!“ —
„Oh, ne kleči! Saj me ženske
nismo jeklo —; le do smrti
ljubi me kot lilijo!
Taki reveži potrti
se nam strašno smilijo!“

Anton Medved.

Ob zibeli.

„Aja tutaja —“
sladko je pevala
mati ob njej.
Ona je snivala
v spanca naročju,

kakor krilatec
edenskih polj . . .
Kakor pomladi
dih razkošni,
v srcu je plaval
angelski mir . . .

„Aja tutaja —“
sama zdaj poje,
tiho se krade,
lahno ji, lahno
solza v oči . . .

Cvetko Slavin.

O Ledinskega pesmi „Razne pota“.

Spisal dr. K. Štrekelj.

Med najbolj znane in razširjene pesmi Rodoljuba Ledinskega (Antona Žaklja [1816 do 1868]) spada pač njegova pesem „Razne pota“ („Oj kmet, al véš do kruha pot?“), objavljena prvič v „Novicah“ 1. 1845. na strani 121. Ker se pesem obrača v lahko umljivi, domači besedi na kmeta, kakor bi bila nalašč narejena za bravca „Novic“ in preprosti narod (v prvem natisku nosi naravnost pripis „Kmetam“); ker je dalje sestavljena naravno in prijetno in za tedanji čas celó spretno in dovršeno, zato se ni čuditi, da si je priborila v naših šolskih berilih stalno mesto, katerega ji ne maram izpodkopavati niti s spodaj priobčenimi opombami o nje viru.

Vsako delo človeškega duha, tako umetniško kakor znanstveno, ni pravzaprav nikdar vzniklo v duši svojega stvoritelja popolnoma samostalno, brez vsakega tujega vpliva. Tudi največim genijem, naj si bodo še tako izvorni, se dá dokazati odvisnost od njih okolice, od njih dôbe, od mode njih časa; posebno ceno njih delom daje ravno to, kako so se znali več ali manj emancipirati in vstvariti nekaj, kar se odlikuje od vsakdanjih stvari in prikazni. Ideje, ki jih oni obdelujejo, niso morda nikakor nove — sto drugih jih je morda že obdelalo pred njimi — toda način, kako jih oni obdelujejo, ta spaja njih ime s temi izposojenimi idejami za vedno.

Manj izvorni so zlasti pesniki v dôbah preporoda kakega naroda, pesniki, ki narod vzbujajo v novo življenje. Tak narod je zadovoljen z vsem, kar se mu dá, da se le reši omotične nezavesti, in ne vpraša, je-li melodija ali pesem, s katero ga budé, res pravo, čisto, domače blago. Dovolj je, da mu to blago ugaja. Tudi ob preporodu našega naroda je bilo tako; večina pesemskih idej je presajena k nam s tuje zemlje. Kako

tudi ne? Vzbujevavcem našim — ne ravno mnogobrojnim — je bilo do naglega dela; novih, zares pripravnih in dobrih idej za pesmi pa ni môči stresati kar iz rokava, zlasti ne pesnikom srednje moke in slabejše poetične sile, kakoršne so bili ravno naši najbolj zaslužni probuditelji. Čemu se neki po nepotrebnem truditi, ko si je môči izposoditi dobro idejo od soseda?

Res so tako delali zlasti naši pesniki „Novic“ in „Drobtinic“. S tem nikakor nečem v nič devati njih zaslug za narod; da, celo bolje so storili, da so šli obdelavat dobro tujo idejo, kakor da bi mučili bravece z revščino svoje duše. Literarnemu historiku bi bilo seveda prav, ko bi bili to kako zaznamovali, da bi dandanes ne moral stikati po sto in sto knjigah, da more njih trud in njih samostalno delo spodobno in primerno oceniti; kak pristavek, „svobodno po x , y “ na primer, bi jim menda nič ne bil zmanjšal slave.

Takih pritajenih posnetkov tujih pesmi so preiskovavci naše slovstvene zgodovine odkrili že več. Mnogo pa še ostane dela, da se dožene stvar do neke popolnosti, potrebne za pravično oceno teh pesnikov. Majhen prispevek k temu bodi nastopna objava.

Pesem Ledinskega „Razne pota“ ni niti po ideji niti po izdelavi njegovo lastno delo; on je tujo pesem samo precej spretno preložil na naš jezik. Ker je na nekih mestih razširil izvornik ali ga okrajšal, zato mu menda literarna vest ni nič očitala, da ni pristavil, odkod ima pesem. Izvornik je zložil J. P. Hebel in ga objavil v svoji zbirki „Alemannische Gedichte“ pod št. 32: „Der Wegweiser (Guter Rath zum Abschied)“, naslov, katerega niti slovenski pesnik ni mnogo pre naredil.

Ledinski je nemško, v alemanskem narečju pisano pesem prepesnil sicer svobodno, vendar tako, da je odvisnost slovenske pesmi

od nemške očividna. V obeh jezikih imata pesmi sicer enoliko strof; vendar je Ledinski 4. in 5. nemško strofo popolnoma izpustil, 12. pa popolnoma predelal in položil v njo novo, po mojem mnenju bolj primerno misel, kakor jo ima nemški izvirnik. Tudi strofa 2—4. slovenske pesmi se ne strinja z nem-

skim besedilom; vsebina je deloma bolj razvita z vpeljavo vinogradskega dela, tako da odgovarjajo dvema nemškima strofama v slovenski prelogi 4 strofe in da je potem 3. nemška v slovenski peta. Da bo mogel bravec soditi o sorodnosti obeh pesmi, ju podajam tukaj v obeh jezikih.

Der Wegweiser.

(Guter Rath zum Abschied.)

1. Weisch, wo der Weg zuem Mehlfass isch,
Zuem volle Fass? Im Morgeroth
Mit Pflueg und Charst durs Weizefeld,
Bis Stern und Stern am Himmel stoht.
2. Me hackt, so lang der Tag eim hilf:
Me luegt nit um und blibt nit stoh;
Druf goht der Weg durs Schüretenn
Der Chuchchi zue, do hemmers jo!
3. Weisch, wo der Weg zum Gulden isch?
Er goht de rothe Chrützere no;
Und wer nit uff e Chrützer luegt,
Der wird zum Gulde schwerli cho.
4. Wo isch der Weg zur Sunntigfreud?
Gang ohni Gfohr im Werchtig no
Dur d' Werkstatt und durs Ackerfeld!
Der Sunntig wird scho selber cho.
5. Am Samstig isch er nümme wit.
Was deckt er echt im Chörbli zue?
Denkwohl e Pfündli Fleisch ins Gmües,
's cha sy, ne Schöppli Wi derzue.
6. Weisch wo der Weg in d' Armeth goht?
Lueg numme, wo Tafere sin;
Gang nit vorbei, 's isch guete Wi,
's sin nagelneui Charte drin.
7. Im letze Wirthshaus hangt e Sack,
Und wenn de furt gohsch, henk en a!
Du alte Lump, wie stoht der nit
Der Bettelsack so zierlig a!
8. Es isch e hölze Gschirri drin;
Gib Achtig druf, verlier mers nit!
Und wenn de zueme Wasser chunnsch
Und trinke magsch, so schöpf dermit!

Razne pota.

(Kmetam.)

1. Oj kmet, al véš do kruha pot?
Al véš, kje poln dobí se sod?
Plug in matika vesta zanj;
Le prašaj ju, kdar vstaneš 'z sanj.
2. Pa rano vstani; nezaspan
Rabotaj dôkler sije dan;
Skerbnó obdelaj si polje,
Okôplji v nogradu tertje.
3. Pomladni hlad, poletni znoj
Po versti hodi naj s teboj;
Na levo, desno ne poglej
In stopaj z njima zvest naprej.
4. In kdar se leto jesení,
Se ti na njivi hleb zori;
In kdar umrè jesenski grom,
Tekoč ti nograd zajde v dom.
5. Al véš, kje rajnši se dobé?
Po krajcarjih se pride tjé.
Sej — komur krajcarja ni mar
Ni nikdar rajnša gospodar.
6. Véš, kod se v siromaštvo gré?
Skoz hiše s smreko znamnjane;
V njih sladko vince točijo
In nove kvarte hranijo.
7. In v zadnji torba se dobo,
Kdar pojdeš vùn, le vzêmi jo.
Oj, kak se ti lepo podá
Beraška prazna mavhica!
8. V nji boš lesén kozarc dobil,
Z njim bodeš hladno vodo pil,
Kjerkoli najdeš bistri vír,
Zastonj — tam je sam Bog oštír.

<p>9. Wo isch der Weg zu Fried und Ehr,
Der Weg zum gueten Alter echt?
Grad fürsi gohts in Mässigkeit
Mit stillem Sinn in Pflicht und Recht.</p> <p>10. Und wenn den amme Chrützweg stohsch,
Und nümme weisch, wos ane goht,
Halt still, und frog di Gwisse z'erst,
's cha dütsch, gottlob, und folg sim Roth.</p> <p>11. Wo mag der Weg zum Chilchhof sy?
Was frogsch no lang? Gang, wo de witt!
Zuem stille Grab im chüele Grund
Führt jede Weg, und 's fehlt si nit.</p> <p>12. Doch wandle du in Gottisfurcht!
I roth der, was i rothe cha.
Sel Plätzli het e gheimi Thür,
Und 's sin no Lachen ehne dra.</p> | <p>9. Kjé je pa steza do čestí,
Do mirne, sréčne starosti?
Od te poštênje ti pové:
Naravnost po dolžnostih gré.</p> <p>10. Če najdeš na-nji križem pot,
Ne véš, al šel bi tam al tod,
Le prašaj svôjo dobro vést,
Sej krajnsko zna — pa bod' ji zvest.</p> <p>11. Kjé néki steza v grob peljá?
Ta se zgrešiti pač ne dá;
Po nji vsi hodimo vsak dan,
Na nji počivamo vsak dan.</p> <p>12. Al unstran grôba se zdelí,
Na lévo, desno tam derží;
Na katero si boš nágnil vést,
To pojdeš — téga bodi svést.</p> |
|---|---|

Slovenska pesem je v primeru z nemško bolj umetna, ker jo rima prelagatelj vso, in to tako, da je v vsaki strofi za nemško rimo *abcb* vpeljal rimo *aabb*, kar je prelaganje gotovo otežavilo. Ledinski je vendar vse težave premagal za tedanji čas dosti srečno, ako izvzamemo morda strofo 11. Nekatere stvari je prevel celo popolnoma v narodnem duhu, na primer strofo 8. Nemško strofo 4. in 5. je izpustil najbrž zato, ker povesta obe pravzaprav ravno isto, kar prvi dve nemški strofi. Morda se mu je po socialnih razmerah slovenskega kmeta zdelo tudi nepri- merno, vzbujati mu neizvršljivo upanje na „Pfündli Fleisch“ ob nedeljah, ko si more naš kmet privoščiti kaj takega samo o večih praznikih.

Ker sem že pri razkrivanju zatajenih prelog, bodi mi dovoljeno, da pristavim kratko opomnjo še o neki drugi pesmi iz dôbe štiridesetih let. Jaz je sicer ne poznam vse, toda iz citata v Marnovem Jezičniku (zv. XIX.) se dá vendar določiti, odkod izvira. V Malavašičevem životopisu pripisuje namreč Marn temu možu — ali po pravici ali po krivici, ne morem soditi — tudi pesem, ka-

tera nosi naslov „Krajnska Sava“ in je natisnjena l. 1841. v devetem listu časnika „Illyrisches Blatt“. Ena strofa slôve tako:

„Nak — nočmo jih imeti
Per kranjski prosti Sav', —
Katiro č'jo požreti
Ti lakomni žerjav'.“

To je očitvidno posneto po znani Beckerjevi pesmi o Renu:

„Sie sollen ihn nicht haben,
Den freien deutschen Rhein,
Ob sie wie gier'ge Raben
Sich heiser darnach schrei'n.“

Slovenski precej nerodni prelagatelj je iz vranov napravil žerjave, pač zavoljo rime; da pa je kričanje Francozov po Reni vodi zamenil s požiranjem Save, to nikakor ne kaže posebnega ukusa. V to neestetično podobo (človek se nehoté spominja na pravljico o volku, ki hoče polokati vso reko, da pride do sira — lune) je zapeljala prelagatelja pač samo beseda *žerjavi*, ki jo je najbrž po narodni etimologiji spravil v zvezo z *šreti*, *šerem*, *šrem*, dasi nima s to besedo nič opraviti.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za leto 1900.

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov.
Na svetlo daje „Slovenska Matica“ v Ljubljani.
II. zvezek. Uredil L. Pintar. Str. 258. — Dobro je ukrenila „Slov. Matica“, ko je „Letopis“ ločila

stveno delovanje v Mariboru (1867—1878) in končno njegove modroslovne spise. — G. F. F. Lužar je nabral mnogo zanimivih „Narodnih izrazov“. — Gospod dr. Simon Šubic je napisal strokovnjaško studijo o „Temeljnih vremenoznanstva“. Najprej govori o zemeljskem ozračju in njega vplivu na vreme; mrak, noč, kolobarje, mavrico, zarjo, severno luč in prenašanje zvoka

Spanjščice.
Motiv iz narodne pesmi.

Risal F. Dobnikar.

od znanstvenih spisov, da nam jih podaja same za-se v posebni knjigi. Letošnji „Zbornik“ prinaša v štirih obsežnih spisih mnogo dobrega gradiva. Življenje in delovanje dr. Janka Pajka je natančno in skrbno popisal njegov sin, g. Milan Pajk. Za mladimi leti popisuje njegovo politično in slov-

po zraku razlaga v tem delu. Nato raziskuje vpliv toplote, pri čemer se opira na razne sklade, na tropične, tople in arktične dežele, na rastlinstvo, snežnike in ledenike. Obširno govoreč o vlagi, našteva razne padavine in razpravlja nato o vetrovih in o značajnih razmerah vremena, zlasti o

ciklonah. Barometer je nezanesljiv vremenski pro-rok. „Zdrav pogled nebá, združen s spominom, zamore većinoma več nego barometer“ (str. 162). Praktično je zadnje poglavje „Vreme po obrazu nebá in po vetrovih in nakazovanje vremena. Temu spisu manjka samo še slik. Gospod pisatelj nam piše, da se je s pokojnim podpredsednikom „Slovenske Maticе“ domenil, da pridejo podobe v besedilo, a so zoper njegovo voljo izostale. — Dr. Kučerova hrvaška knjiga o vremenoznanstvu je ravno s slikami mnogo pridobila. Dobro bi bilo pač, da bi tudi „Slov. Matica“ k takim spisom vedno preskrbela tudi ilustracije, ker so čitatelju potrebne, da sledi pisateljevemu dokazovanju. Dr. K. Štrekelj je priobčil „Pisma in zapiske iz Cafove ostaline.“ V uvodu pravi: „Oroslav Caf je interesantna prikazen na polju slovenskega književnega delovanja, četudi vsled neodločnosti žalibog ni izpolnil nad, ki so jih vanj stavili prijatelji in znanci... Pesnik po božji volji Caf ni bil; vsebina njegovih pesmi je moralno pobožna. Dasi je bil prav dober nabiravec narodnih pesmi, katerih ni prenařeval, razen da jih je preoblačil v svoj pravopis, se vendar ne more reči, da bi bila narodna pesem vidno vplivala nanj...“ Iz ostaline našteva dr. Štrekelj Cafove „Slovenske Pesme,“ dvoje knjižic narodnega blaga, pesmi drugih avtorjev, zvezek, v katerega je Caf prepisoval z danjčico in po svojih posebnih načelih ruske pesmi in tekste, tri sešitke bogoslovnih nalog in mnogo pisem. To jako obširno zbirko pisem, ki jih je deloma pisal Caf sam deloma jih dobil od drugih, podaja dr. Štrekelj v obširni, jako lepo urejeni zbirki. V njih je mnogo dragocenega gradiva za slovstveno zgodovino. L.

Zgodovina slovenskega slovstva. IV. zvezek. (Dalje.) Oddelkov, ki opisujejo strokovno znanstveno slovstvo, ni sestavil dr. Glaser sam, ampak jih je prepustil trem sotrudnikom. Gospod Josip Benkovič je spisal pregled modroslovnega, bogoslovnega, cerkveno-umetniškega slovstva in bibliografični sestavek. V „Modroslovju“ (233—245) imenuje Benkovič razen dr. Križana same duhovne pisatelje. Dr. Fr. Lampeta je dobro popisal po njegovem raznolikem delovanju. Pri dr. Svetinu (245) naj bi se dostavilo, da je spisal knjigo „Jezus Kristus pravi Bog“ l. 1899., dasi spada že v naslednji oddelek.

K razvoju slovenščine v bogoslovnih semeniščih pristavljam še sledeče črtice (k str. 247): Slomšek (Drobtinice XXI, 95) piše vobče: „V Gradcu je leta 1811. vrlil Janez Primic slovensko stolico utemeljil in slovenščino pojavil in poslavil; v Ljubljani so leta 1816. slovensko stolico naredili in tudi rajnega Balanta in slavnega Ravnikarja pastirstvo v slovenskem jeziku začeli; v Gorici se je rajni Val. Stanič za slovenščino boril; v Celovci

smo se bogoslovci leta 1820. slovenščine lotili; oživel je po malem domači duh slovenski...“ V Ljubljani je pač že koncem XVIII. veka Janez Debevec razlagal bogoslovcem slovensko slovnico od leta 1795—97. Ravnikar, poznejši škof tržaški, pa je s pomočjo barona Zoisa in J. Kopitarja izposloval, da je cesar Franc I. leta 1817. dovolil v Ljubljani stolico slovenskega jezikoslovja ter je bogoslovce drugega leta obvezal, da se morajo v šoli učiti domačega jezika; prvi je poučeval slovenščino Metelko. Poleg njih in za njima so bili spiritali Jan. Zalokar 1818—28., Jož. Burger 1828—36. in Jurij Volc 1836—58., ki so pridobili slovenščini večji ugled in veljavo. Profesor Jož. Poklukar (prim. 258. str.) je tudi predaval „Duhovno pastirstvo“ slovensko, in to po nekih rokopisnih zvezkih, kakršne je bil začel sestavljati profesor in ravnatelj Jurij Zupan že pred l. 1848. Med bogoslovci se je narodna zavest posebno probudila že od l. 1835. dalje, ko je bilo vstopilo v ljubljansko semenišče zaporedoma nekaj bivših dijakov karlovške gimnazije, n. pr. J. Kobe, L. Pintar, A. Žakelj, L. Jeran, i. dr., kateri so se z ostalimi tovariši živo zanimali za tedanje „ilirstvo“, pozneje pa za slovenščino. V Celovcu sta za Slomškom spiritala Val. Wiery 1838—44. in Mihael Pikel 1844—48. učila krške in lavantske bogoslovce slovenščine; tudi slov. pisatelj p. Placid Javornik, profesor sv. pisma do leta 1850., je dobro vplival v narodnem oziru. Tudi slovenski bogoslovci celovški so si leta 1848. osnovali svoje društvo „Čitalnico“, knjižnico i. t. d. ter so se marljivo vadili v slovenskem govorništvu in tudi v domačem pisanju. — V goriškem osrednjem semenišču je bil Jož. Stibel profesor pastirstva in spirital že ok. l. 1820.; a kako je on neki „priznal slovenščini večjo veljavo“ (str. 247)? Pač pa je pozneje za slovenščino v Gorici mnogo storil Štef. Kociančič, ki je bil od leta 1846. profesor sv. pisma, od l. 1851. knjižničar in naposled ravnatelj. Kakor nekdanj Slomšek, prav tako je Kociančič bogoslovce navajal k spisovanju slovenskih knjig, katere izdelke je on popravljal in izpopolnjeval ter skrbel, da so prišli na svetlo. V najnovější dobi je tu dr. A. Mahnič (profesor sv. pisma l. 1880—96.) že kot bogoslovec „nagovarjal tovariše, naj bi se združili na literarno delo, naj bi se shajali in vadili v govoru in v pismu; pa je še nadalje uril pero in v mislih snoval načrte za bodočnost“ („Dom in svet“ 1898, 184). Drugo glej v „Modroslovju“ str. 238 sl.

V Gradcu, kamor je še do leta 1859. spadalo tudi deset dekanij sedanje mariborske škofije, je bil začel slušatelj pravoslovja Primic že leta 1810. v zasebnem društvu 15 bogoslovcem razlagati Kopitarjevo slovnico in z njimi prevajati evangelij na slovenski jezik. Nekateri bogoslovci

(Muršec, Matjašič, Klajžar i. dr.) so osnovali slovensko knjižnico ok. l. 1830., Trstenjak pa je osnoval l. 1840. književno društvo za tovariše, s katerimi se je vadil v slovenskih pridigah. V burnih časih, zlasti l. 1848. so imeli graški slovenski bogoslovci baje precej svobode ter so se jako živo zanimali za vsa važnejša javna vprašanja. Zlasti pa se je v njih zbudila slovenska zavest. Duša vsemu gibanju je bil Radoslav Razlag, poznejši odvetnik (Gl. Lp. „Matice Slov.“ 1888., 3). Raić, ki je bil tedaj tam bogoslovec, pravi: „Še le l. 1849. so si bogoslovci sami izprosili urico vsak teden, da se vadijo v slovenščini... brez vodnika in učnika“ (Novice 1859, 324). Kako je torej spiritual Jos. Büchinger (str. 247) „priznal slovenščini večjo veljavo“? — V Št. Andražu, stari stolici lavantske škofije, je ustanovil A. M. Slomšek l. 1850. svojim bogoslovcem poseben zavod za četrto leto. V tem semenišču je škof sam učil cerkveno govornišvo v slovenskem jeziku ter spisal za to navod: „Vaje cerkvene zgovornosti.“ Semeniški ravnatelj in učitelj katehetike Jož. Rozman je predaval slovensko isti predmet ter tudi spisal in izdal učno knjigo „Katehetika“ 1855. V Mariboru je naposled škof Slomšek utemeljil bogoslovno semenišče, ko je združil skoro vse nekdanje sekovske Slovence z lavantsko škofijo ter tudi škofovski sedež prestavil tja l. 1859. Slomšek je tudi v mariborskem semenišču uvel za več predmetov slovenski učni jezik. Razlaga sv. pisma stare in nove zaveze in hebrejščina, pastirstvo, katehetika in liturgika ter cerkveno govornišvo se je tedaj poučevalo slovensko. Profesor in kanonik dr. L. Vogrin je sestavil slovensko „Pastirno“ v rokopisu. Spiritual Fr. Kosar pa je še od l. 1862. slovensko govoril vsakdanja premissljevanja.

V „Pregledu bogoslovnega slovstva“ str. 351. sl. nam g. pisatelj popisuje, kako smo tudi Slovenci po preosnovi bogoslovnih študij dobili v najnovejši dōbi nekaj strokovnih spisov te vrste. „Zastopane so že skoro vse bogoslovne vede: dogmatika (apologetika), morala, homiletika, eksegeza, biblijska arheologija, pastoralna, cerkvena umetnost in zgodovina itd.“ — Na čelo bogoslovni književnosti bi jaz postavil knjigo knjig: „Sveto Pismo.“ Knjiga „Zlati Vek“ ima v sebi zanimive in poučne sestavke iz zgodovine, veroznanstva in književnosti slovenske, ki so jih spisali Hicinger, A. Lesar, Trstenjak, Jeran, dr. Vončina, Čebašek, J. Marn in p. L. Hrovat. Pri dogmatiki (253) bi se lahko omenilo, da je Matej Vrečko, kurat v Jurjemkloštru, spisoval „Poljudno véno ali popularno dogmatiko“, katero je namenila dati na svetlo „Slovenska Matica“ l. 1869 (Poročilo 23, 28); a knjiga vendar ni ugledala belega dne. Iz cerkvenega prava, katere stroke pa naš pisatelj ne omenja posebej, je spisal Hicinger „Razlaganje zakonskih postav“,

1857. (Glej Glaser III. 71). Fr. Kosca „Katoliško zakonsko pravo“ 1894. je omenil pisatelj pod moralo (257)! Jož. Rozman je spisal učno knjigo „Katehetika“ 1855, za št. andraško semenišče. Zatem je Andr. Zamejic sestavil „Navod za spovedanje“ 1873. in pa „Nauk o sv. zakramentih“ 1878. (Gl. Ltp. „Mat. Slov.“ 1873. 300; 1878. 211). M. Poča „Duhovski Poslovník“ je navod za razno uradno poslovanje v dušnem pastirstvu in za oskrbovanje cerkvenega in nadarbinskega imetja. K šolskim katehezam dodajmo sedaj: Dr. Iv. Križaniča „Razlago novega Velikega katekizma“ (I. 1899, II. 1901.) O liturgiki je spisal tudi dr. Muršec knjižico „Bogočastje“ 1850. Iz eksegeze (260) je bil že Jož. Škrinjar, Japljev tovariš, kratko razložil: „Štiri evangeliste“ in „Gredne psalme“; Sv. Matveja je izdal Metelko 1849; tri druge evang. in Psalme pa hrani „Katoliška družba za Kranjsko“ (Marn, Jezič. XX. 78). P. Placid Javornik je znanstveno in preobširno razložil „Prve Mozesove bukve“ 1848, „Druge in tretje“ 1854. pa krajše. Iv. Skuhala je iz samih besed sv. evangelistov sestavil celo življenje Jezusa Kristusa, in dr. Mihael Napotnik je opisal sv. Pavla življenje in delovanje. Ti dve knjigi torej nista prava eksegeza v strogem smislu. J. Zidanšek je razložil „Drugi list sv. apostola Pavla do Korinčanov“ 1900. Homiletika (265) se je pri nas obdelovala le bolj na poljuden način. Pridigarji-pisatelji so na glasu med starejšimi zlasti Slomšek 1845 sl., Pogačar 1864, Vrtovec 1850. in Kafol 1853—62. „Razlaganje keršan. katol. Nauka“, ki sta ga spisala J. Škofič in J. Volčič, so pravzaprav le katehētične pridige. Pri „Slovenskem Prijatelju“ je pripomniti, da je letnik 1872. prinesel štiriinsedemdeset pridig budjejeviškega škofa Valerijana Jirsika, ki jih je iz češčine poslovenil Fr. Štrukelj-Jaroslav, a brez imena in opazke („Dom in Svet“ 1900, 255). Po „Duhovnem Pastirju“, katerega od l. 1897. urejuje Alojzij Stroj, je prišlo na svetlo tudi Koščevo „Zakonsko pravo“. O biblijski arheologiji (264) je objavil dr. Sedej v „Voditelju“ 1898 razpravo: „O nekaterih iznova najdenih spomenikih, tičočih se sv. pisma“; dr. J. Lesar pa je v „Voditelju“ 1899, 1900, 1901 priobčil zanimive in poučne spise: „Sveta dežela ob Kristusovem času“; — „Politično ter versko-nravno stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času.“ Temeljito, znanstveno pisane cerkvene zgodovine pa še tudi nimamo. Dr. Iv. Križanič je spisal „Zgodovino svete katoliške cerkve“ le za slovensko ljudstvo, kakor sam pravi že v naslovu. Le nekaj samopisov, posebno o domači cerkveni zgodovini, so nam podali razni pisatelji. — V „ascetiki“ (272 sl.) pa zbiratelj Slomškovih spisov (275) pač ni prav na svojem mestu! — Iz Flisovega dela o cerkveni umetnosti (str. 283 sl.) naj bi se nam obseg knjige natančneje označil po stavbinskih slogih,

ki so v njej opisani. Tudi v Mariboru je škofijski muzej od l. 1898.

Jernej Ravnikar, nadučitelj v Mokronogu, je spisal oddelek „Vzgojeslovje“ (str. 303 do 352). Pisatelji vzgojeslovne stroke so razvrščeni po abecednem redu. Alfabetna razvrstitev je pač navaden pripomoček, s katerim se sestavljaec lahko izogne raznim zadregam, a bilo bi vsekako bolje, da bi se tudi v tej stroki pisatelji obravnavali časovno po redu, v katerem so prihajali njihovi spisi na svetlo. To bi bilo naravno, ker se poznejši spisi ozirajo na prejšnje in jih izpopolnjujejo. Še bolje bi se razpravljalo po skupinah sorodnih predmetov, kar bi bilo obenem bolj pregledno. — Knjige se tu navajajo takoj med besedilom največ s popolnimi naslovi; zato jih ni treba ponavljati v bibliografiji. Preobširno se popisuje življenje nekaterih pisateljev in preveč gostobesedno pripoveduje vsebina posameznih njihovih sestavkov in člankov v raznih listih, v „Učiteljskem Tovarišu“, „Popotniku“ i. dr., zato so dotične razprave neprimerno dolge. Vendar pa bi res radi izvedeli n. pr. pri Černetu „več prav dobrih pedagoških sestavkov“ njegovih, a ne „i. dr., i. dr.“ Kaj piše Josin, sotrudnik „Učit. Tovariša“? Kak je Kostanjevec kot pisatelj raznih sestavkov v šolskih listih? Kaj piše Pahor, kaj prevaja? Kake poezije objavlja Pintar? Končnik, ki pa sedaj ni več v Celju, je tudi pisal v „Programu celjske gimnazije“ 1869 o bojih polabskih Slovanov z Nemci. Lapajne je tudi izdal in največ sam spisal knjigo „Krško in Krčani“ (zgodovinske in spominske črtice 1894, 8°, 147 str.), Stiasny še knjigo „V Petrograd“ (potopisne črtice 1898.), Jožef Žirovnik pa je opisal „Cerkniško jezero“ 1898., 8°, 107 str. z zemljevidom. A kdo in kaj je „Blaž Potočnik“ (str. 337)? To je naslov knjižice, ki jo je spisal Janko Žirovnik (prim. 352 str.): „Blaž Potočnik. Spomenica i. t. d.“ — O Cilenšku stoji v besedilu pripomnja: „Ker je C. spisal nekaj sestavkov za čitanke, ga uvrščamo v ta oddelek“, namreč v vzgojeslovje; a po večini in kakovosti svojih spisov bi spadal pač v oddelek „Prirodoslovje“. Iz istega razloga pa Finžgar zavzema dično mesto med pripovedniki in je tudi marljiv sotrudnik „Dom in Sveta“. Tudi Tomo Zupan spada po svojem pisateljevanju bolj v druge stroke. Brezovnik je doma od Starega Trga pri Slovenjem Gradcu, torej ne na Kranjskem. Kocbek je iz župnije Sv. Benedikta; Majcen je rojen pri Mariji Snežni v Slov. Goricah l. 1858. in je vadniški učitelj v Mariboru; Zupan pa je z Breznice na Gorenjskem. A v kateri župniji je Klodičev rojstni kraj, od katere Sv. Kungote je Koprivnik? Kryl je učitelj v Ljutomeru na enorazredni realki. Franc Praprotnik je opisan v III. zv. (ne v IV.); Močnik Matej v III., 99 sl.; in Andrej Praprotnik v III., 95 sl. Ribnica na Pohorju (str. 330) spada

v okraj marnberški, ne v slov. grajski. Laški trg (str. 322) pa nam je znan tudi brez nemškega imena.

Dr. Danilo Marajon, odvetnik v Ljubljani, pa je spisal splošni pregled „Pravoznanstva in državoznanstva“ in tudi o pisateljih podal večino podatkov. — Dr. Marajon od str. 373 do 383. zanimivo opisuje „borbo, ki jo je prestal slovenski jezik, predno si je priboril sedanjo skromno veljavo v uradu in parlamentarnem življenju“, počenši od leta 1848., ko se je vobče zbudila narodnost. Kratko, pa stvarno nam pripoveduje, kako se je začela slovensko predavati pravoslovna znanost v Ljubljani in v Gradcu na vseučilišču, in kako sta se prevajala državni in deželni zakonik od l. 1849. do 1860. Potem sledé naperi Slovencev za javno veljavo narodnega jezika v pravosodju in v politiki po raznih časopisih in knjigah, kakor tudi v deželnih zborih, zlasti v kranjskem, do poraza za slovensko sodno uradovanje l. 1881., obnovitev slovenskega uradovanja leta 1882. in nasl., delovanje društva „Pravnik“ v Ljubljani, od l. 1889., posebno po strokovnem listu, in končno nove izdaje državnega zakonika in deželnih zakonikov do danes. Povsod omenja glavne sodelavce, prvoboritelje, in označuje dotična dela. Sem spada marsikaj, kar je bil že dr. Glaser napisal v III. zv., str. 46—49. — Pisatelje (str. 383—398) je popisal deloma zopet prof. Glaser, a največ s podatki omenjenega sotrudnika. Opisujejo se dokaj natančno in primerno in navajajo se raznovrstni spisi, sestavki in članki, podobno, kakor pri pisateljih v ostalih književnih strokah. Pri najstarejših zavrača le na prejšnja mesta v „Zgodovini slov. slovstva“. O dr. Vošnjaka javnem delovanju v politiki ali državoznanstvu vendar nikjer ne nahajamo kaj natančnejega. O dr. Mencingerju glej III. zvezek (ne IV.), 196 sl.; tam je opisan samo kot pripovednik, ne pa kot pravnik, izvzemši edino črtico III., 49, da je (Janez ne Lovro) „pisal o močenji posestva“. Tudi o L. Svetca delovanju v tej stroki izvemo pri njegovem glavnem opisu (III., 77) le bore malo. Pri dr. Zarniku (stran 384 sl.) je med članki, omenjenimi v besedilu, in med citati, navedenimi pod črto, gledé številke nekaka zmešnjava. Šuklje (386) bi se mogel omeniti tudi v oddelku „Zgodovina“, in dr. J. Pajk (397) tudi v oddelku „Modroslovje“. Pri Plešku (389), dr. Papežu (390), Kavčniku (395), dr. Hrašovcu (395), dr. Bežku (395), dr. Brumnu (396), Okretiču (396), Šturmu (396) in pri sotrudnikih „Slov. Pravnika“ bi radi posebej izvedeli vsaj za nekatere spise. Pri dr. Volčiču (390) pa nahajamo več druge tvarine, nego li stvari same. O dr. Marajonu (392) in dr. Žmavcu (397) bi nas zanimali razni psevdonimi in šifre. Ne bi li dr. Zupanc (397) in dr. Defranceschi (397) bolje spadala v „Zdravilstvo“? Nemški spisi pl. Globočnika (387),

dr. Zupanca in dr. Žmavca ne spadajo v slovensko slovstvo. — Kakor je naravno, so v tem oddelku zastopani z malimi izjemami sami pravoslavci. Pravožnanstvo v ožjem zmyslu je edina stroka, v kateri ne srečavamo slovenskih duhovnikov, dočim so pač v državožnanstvu, zlasti v politiki mnogo delovali in tudi zdaj znatno delujejo s peresom. (Konec).¹⁾

Zaročenca. (I promessi sposi.) Milanska povest iz XVII. stoletja. Laški spisal Alessandro Manzoni. Prevel J. B—č. V Ljubljani 1901. Tiskala „Katoliška Tiskarna.“ — O tem mojstrskem romanu nameravamo v eni prihodnjih številkih objaviti posebno študijo. Slovenski prevod sicer ni, da bi ga posebno hvalili. Prelagatelj je — poleg drugih nedostatkov — pokazal na več mestih, da ni dobro razumel izvirnika. Vendar smo g. prelagatelju hvaležni, da je kakorkoli seznanil Slovence s tem klasičnim delom Manzonijevim. Naj bi roman pridno prebirali zlasti naši pripovedni pisatelji ter se iz njega — učili! — ab —

Prešeren v raznih slovstvih.

Ob stoletnici Prešernovi so se začeli tudi tuji književniki baviti ž njim. S tem se je tudi zanimanje za slovensko književnost sploh zbudilo in v raznih obzornikih dalo učenjakom povod, da so bolj ali manj natančno poročali o naših književnih razmerah in o našem kulturnem stanju.

Rusom je preložil Prešernove poezije član „Imperatorske akademije nauk“ prof. Th. Korš. O priliki se bomo natančneje ozrli na ta prevod. Isti pisatelj je v „Izvēstjih otdēlenija ruskago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademiji nauk“ za l. 1900. priobčil obširnejši spis o „Prešernovem albumu“; v kritiko se ne spuščā, ampak samo navaja vsebino raznih člankov.

Poljakom je v listu „Ateneum“ napisal Jan Leciejewski lepo študijo, ki nam jo je poslal v ponatisku. Leciejewski hvali Prešerna kot lirika ter za zgled njegovih poezij navaja kitico iz pesmi „Strunam“ v poljskem prevodu:

Gęśli, dźwięczne wygłos tony!
Pieśni miła, zaplacz z duszy!
Skarga cicha, jęk sżumiony
serce twarde może wzruszy.

Tudi kadar hoče Prešeren pevati epično, ga vedno prevladuje lirika. Ko so ga prijatelji nagovarjali, naj se poizkusi tudi v drugih pesniških

strokah, je zložil kot izgovor pesem o „Orglarju“, v kateri pravi Bog:

Komum dał wieszczego ducha,
Dałem mu i jego pieśni;
Niech je nuci, niech ich sżucha,
Aż ucichnie v grobu cieśni.

V „Krstu pri Savici“ pogreša Leciejewski dušeslovnega razvoja. Prehitro se dá Črtomir pogovoriti, da zapusti vero svojih očetov. Splošna sodba Leciejewskega je sledeča: V Prešernovih pesmah ni onih mogočnih ljubimskih čuvstev, kakor v četrtem delu Mickiewiczovih „Dedov“. Imel je drugačen značaj in pesnil v poznejših, hladnejših letih. Prešeren je imel preveč satiričnega duha, da ne bi bil kritikal tudi svojih lastnih čuvstev. Tudi tako silnih domoljubnih čuvstev nima Prešeren, kakor Mickiewicz. Vendar so njegova čuvstva iskrena in globoka. Njegova ljubezen do slovanstva in do domovine je sicer ravno toliko, a slovenski pesnik niti sanjati ni mogel, da bi bila njegova domovina popolnoma svobodna. Odtod njegova resignacija in slabo upanje, da se v daljni prihodnosti izpremeni usoda domovine. — V krakowskem „Czasu“ je Zawiliński priobčil študijo o Prešernu, v katero je vpletel nekaj prevodov Źulawskega.

Dr. Janko Pajk je bil že l. 1882. v „Kresu“ preložil tri Prešernove pesmi („Motto“, „Kam?“ in „Pevcu“) na latinski jezik. Kot zgled naj bo tu sledeča kitica:

Tentus diu sum spe, metu,
me spes, metus misit manu;
cor nunc me inane non iuvat,
iam spem, metum desiderat

Pred kratkim je pa izšla celotna nemška zbirka Prešernovih poezij: **Fr. Prešeren. Poesien.** In deutscher Uebertragung gesammelt und herausgegeben von Dr. Fr. Vidic. Im Verlage des Herausgebers. In Commission bei Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler. Wien I. Rothen-thurmstrasse 13. Str. 196. — V tej zbirki so vse Prešernove pesmi razen „Nove pisarije“, dveh satiričnih sonetov, epigramov in nekaj pesmic iz dodatka, ki so ga pridejali „Poezijam“ šele po pesnikovi smrti. Izdajatelj pravi v predgovoru: „Izmed mnogih prevodov, ki sem jih imel pred seboj, sem izkušal izbrati najboljše; v kljub temu sem si popolnoma v svesti, da ni vse tako, kakor bi moralo biti, da bi bilo popolnoma vredno Prešerna. V vsakem prevodu se izgubi jezikovna sila in lepota, sijajnost in gibčnost, tembolj pa pri pesniku tako poljudnega jezika in tako krepkega, domačega čutenja, kakor je Prešeren.“ V teh besedah je g. izdajatelj čisto pravično sodil o svoji zbirki. Prelagatelji so sledeči: H. Penn, A. Rudolf, Ant. Funtek, E. pl. Strahl, X, Lujiza Pesjakova, E. Samhaber, Germonik, L. Pintar, V. Tausk,

¹⁾ V zadnji (6.) številki je pri tej oceni na str. 376. (Konec) popraviti v (Dalje).

L. Dimitz, Iv. Škerjanec, Fr. Vidic, Ivan Souvan in baron Feliks Pino. Nekaj pesmi je Prešeren sam zložil v nemškem jeziku. Najboljši prelagatelj je Funtek, ker je izmed vseh on edini tudi sam pravi lirik. Funtek je preložil „Sonetni venec“ ter to težko nalogo rešil primeroma jako dobro. Čisti dohodek zbirke je namenjen za Prešernov spomenik.

Dr. E. Lampe.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matica Hrvatske“ za god. 1900.

Eliza Orzeszko. *Izabrane pripovedi.* Svezak prvi. („Slavenske knjižnice“ knjiga VIII.)

Letošnja „Slavenska knjižnica“ je objavila tri povesti glasovite poljske pisateljice, v katerih se kaže nenavadno krepki pisateljski dar Orzeszkove. Ako bi ne bral ženskega imena na naslovni strani, bi menil, da je to pisal trezen, izkušen mož. Plastičnost, globoko pojmovanje človeške duše, temeljito poznavanje in analizovanje ljudskih značajev — to ji daje ono moško resnost, ki je pri pisateljicah tako redka. Ona ne biča zlobnosti in pokvarjenosti, ne zgraža se nad propalimi značaji, a opisuje jih tako, da mora bravec vedeti, pri čem da je. Tudi njihove zlobe ne riše tako, da bi ugajala, mikala in vabila. Nekaj potez, nekoliko črtic — in pred nami se razvijajo trdi, krepki — a tudi majhni ljudje. Vedno določnejše, vedno markantnejše se pojavljajo pred našim duhom, čim bolj se vglabljam v povest.

Orzeszko je prijateljica revnim, potrtem in izmučenim. S tem je že tudi označena vsa njena smer. Kaj rada se zamišlja v minljivost sveta. To je tudi motiv prve, krajše črtice: „Smrt domovja.“ Vrvenje in šumenje, glasni krik in vik, običen pri dražbah na deželi, je opisan preprosto in enostavno, a vendar živahno in pretresljivo. Vse, kos za kosom so razprodali . . . Naposled ostanejo samo gole hišne stene, prazne, mrtve . . . in med njimi se kakor vzdihovanje nevidnih bitij veter vleče krog voglov, mrak zgoščuje . . .

V drugi povesti: „Brata“ je jasno izražena vroča ljubezen do rodne zemlje in veliko nasprotstvo v mišljenju in v čuvstvovanju dveh bratov: posestnika Zenona Hornića in petrograjskega inženirja Viktorja. Po krvi brata, sta popolnoma različna po mišljenju. Prvi, nadarjen slikar, je pustil umetnost iz ljubezni do domovja. Težko, mučno mu je. Nihče, niti žena ga ne umeva, ne čuti tega, kar občuti on . . . V to vsakdanjo mračno otožnost mu posije za trenutek svetel žarek, bratov prihod. Potožiti mu želi svoje muke, pridobiti in vneti ga hoče v ljubezni do domovja. A brat Viktor je popolnoma novodoben človek, brez pravega srca, brez zdravih idej. Drug drugemu sta se odtujila. Srca so se predrugčila. Njune težnje

so različne. Razideta se za zmerom. Viktor je miren, a Zenon ostane sam s svojimi mukami . . .

Najdaljša je tretja novela: „Seljačina“ (Cham). Z mojstrskim peresom je pisateljica očrtala muko in trpljenje preprostega fibiča Pavla, ki ima dobro, čisto dušo in ne pozna družega, kakor svoj dom, reko Njemen in njeno obrežje, ter čuti in pojmi resnost človeškega življenja. Zato hoče živeti, kakor ukazuje Bog. Oženi se z gosposko, izprijeno žensko. Njena odkritosrčnost, s katero mu pripoveduje svoje slabo življenje, mu ugaja. V njeni odkritosrčnosti že vidi njeno poboljšanje. Za ženo jo vzame, ko mu je ona obljubila in se zaklela, da mu bode vedno zvesta. Njene duše ni poznal, zato je verjel njenim besedam.

A varal se je: žena se mu dvakrat izneveri. On pa ne vidi nikjer njene krivde. Samega sebe dolži: Zakaj je ni vodil na pravo pot? Zato ravna odslej ž njo ostrejšje. Nekoč dvigne roko nad njo, in tega mu ne more Franica pozabiti. Vzame strupa in ga pomeša med jed. Zaprli so jo. A Pavel, ki se je bil med tem zavedel, gre bolan pred orožnika in izposluje njeno oprosteno. Njegova ljubezen je bila velika, oproščujoča. A vso to ljubezen mu žena vrne s tem, da se obesi . . .

To je v glavnih potezah snov tretje povesti. A kaj imamo od te povesti? Muko in žalost in sočutje. Čitatelja mora potreti misel: Kaj bi se trudil s poboljšanjem bodisi žene ali otroka, saj tako nič ne pomaga! Zloben in hudoben človek ostane vedno tak, kakršen je; zraven pa onesrečuje še one, ki so v njegovi bližini . . . A to ni res, ni bilo in ne bode res. Zato nam ugaja smer in tendenca te povesti. Spis te mora zadovoljiti. Utešiti mora v tebi tvoje hrepenenje, tvojo bol. Celiti mora rane, ne pa nas užaliti, kakor zadnji noveli „Brata“ in „Seljačina“. Sicer pa je tehnika izborna in opisovanje psihološko dovršeno. Tudi uvod, ki ga je spisal Velikanović, priča, da se temeljito proučujejo spisi poljske pisateljice. Le proslavljanje Leva Tolstega in njegovih konfuznih, radikalnih in nelogičnih idej bi bilo lahko izostalo.

F. Ks. S.

Češka književnost.

Jan Janča: *Z města a venkova.* Novelly. Ottovy Laciné knihovny národní č. 177. Str. 218. — Delo g. Janče spada v okvir poljudnih spisov iz moravskega življenja. V vseh novelah se slika moravsko-slovaško življenje na deželi, in pisatelj rabi narečje moravsko-slovaško v pogovorih posamnih oseb. Ni mi mogoče vsebine vseh povesti tudi le kratko opisati. Omenjam samo, da se pisatelj kot moravski Slovak spominja v njih svoje mladosti ter v svežem slogu in mestoma z zdravo šaljivostjo pripoveduje razne dogodke iz moravsko-

slovaškega življenja. Umetnostno povesti niso dovršene. Poleg na folkloristiko bi imel pisatelj gledati tudi na psihologijo slovaškega ljudstva, in tega tu pogrešamo. Knjiga Jančova označuje umotvore velike množice čeških fabulistov, katere lahko razdelimo v dve vrsti: Ena vrsta še precej dobro pozna ljudstvo in narečja (bodisi češka bodisi moravska), a rabi leposlovno obliko kot pretvezo za druge namene; druga vrsta je brez vse živahnosti in obenem ne mara za gradivo, katero obravnava; obedve vrsti pa plujeta daleč od bregov prave umetnosti.

Gabrijele Preissove „*První obrázky ze Slovácka*“ izhajajo sedaj v „Ottovi Laciné knihovně národní.“ — Zeló priljubljena pisateljica podaja tu češkemu občinstvu vrsto prekrasnih slik iz življenja naših pobratimov Slovakov. Vse slike so pravi biseri novelistične umetnosti in so pisateljici pridobile odlično mesto v češkem slovstvu. „Ottova Laciná knihovna národní“ izhaja v založništvu I. Otta v Pragi; vsak teden izide en zvezek po 20 h.

Znani časnikar in podlistkar „Katolickih Listov“ Peter Kopal je izdal pred nedavnim povest „*Apostati*“. Obrazy ze života kněžského i světského. I. díl. Srdce matky. Cena 80 h. — To je imenitno delo, prav edino svoje vrste ne le v češkem slovstvu, ampak v svetovni književnosti sploh. V „Obrani“ piše neki češki duhovnik o ti knjigi: „Še nikoli nisem s takim zanimanjem bral kakega podlistka, kakor ‚Apostate‘. Takih spisov bi imelo biti več, — in izobraženstvo bi spoznalo duhovnike, spoznalo bi njih plemenito srce; posledice bi bile za vero gotovo koristne. Ne čudim se, da so ‚Apostati‘ v nekaterih krogih malo osupnili, zakaj dotikajo se najbolj bolnih mest, režejo v rane, ali govore iz duše mlajšemu duhovništvu, kateremu so posvečeni. Ako bi bili ‚Apostati‘ izšli pred Husom in Lutrom, ne bi bila ‚reformacija‘ napravila toliko hudega, kar čutimo še danes. Takoj, ko sem prečital knjigo, so mi prišle na misel besede: Si nosmetipsos iudicemus, non iudicemur a Domino.“ Izkratka: to je autokritika sedanjega duhovništva. In kakšna je vsebina te zanimive povesti? Neki duhovnik iz ljubezni do kalvinskega dekleta odpade od katoliške cerkve, a materino srce ga pripelje zopet nazaj. Najbolj sta me pretresli poglavji VIII. (Svatební noc) in IX. (Zoufalec.) Popisovanje prizorov je tu zeló mojstrsko, tako da se čitatelj nehoté spominja podobnih prizorov v romanu E. Zole „Terèse Raquin“; sevé, da v naši povesti ni znanega zolovskega cinizma.

Jindřich Š. Baar: *Nalezeno na cestě všedního života*. Studie a nálady. V Praze. V. Kotrba. 1091. Cena 1 K. — Druga knjiga iz peresa

duhovnika J. Š. Baara. Nekoliko večjih del je objavila „Obrázková Revue“ in „Nový Život“. Baar raste in je prerastel čez glavo že marsikom, ki je z njim skupno objavil svoje prve umotvore. Izpočetka je pisal verze, in nihče se takrat ni nadejal, da postane iz njega današnji Baar, pisatelj „Křižové cesty“, „Farské paničky“ in le-te nove knjige. Močna, moderna slovstvena struja ni ostala brez vpliva na Baara; mnogo je proučeval, še več čital z vsemi čuti svoje mlade, pesniške duše in je končno našel samega sebe. Baar je danes na dobrem potu; zdi se, da je novi Beneš-Třebízský, toda s tem razločkom, da je večji umetnik, ki moderno čuti in misli. — Knjiga obsega devet slik: „Virtuos“, „Z cyklu: Stroje“, „Kapsář“, „Dne 24. prosince“, „Pro syna“, „Matka“, „Láska k bližnímu“, „V kampani“, „Žebrák“. Ravno tako, kakor so se prijetno čitali Baarovi verzi, se čita tudi njegova proza; v pesmih se je srečno približal narodnemu pesništvu, in tudi njegova proza je zopet vzeta iz ljudstva in pisana za ljudstvo. Dasi imenuje svoje slike „najdene na potu vsakdanjega življenja“, vendar niso vsakdanje, ampak zeló lepe, dovršene, res umetniške. To so istinite „studije“, zlasti tam, kjer pisatelj slika stroje in življenje v tovarni.

Od najnovejših publikacij je zeló zanimiva tudi knjiga Fr. J. Čečetky: „*Od kolébky do hrobu*.“ To je vrsta etnografičnih slik iz poděbradskega kraja na Češkem. (Založila „Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrby“ v Pragi. Cena 3 K.) Čečetkova knjiga je zeló obogatila češko folkloristično slovstvo. Čečetka piše živo in zanimivo. To ni suho naštevanje dejstev, ampak pisatelj nas pelje med ljudstvo, da ga z lastnimi očmi opazujemo. V dvajsetih oddelkih nam pisatelj slika celo življenje češkega seljaka od tistega trenutka, ko se v družini pričakuje prihod novega dediča, do žalostnega dogodka, ko zvonovi naznanjajo, da nesejo gospodarja v grob. Popisuje nam otroško življenje, prvo ljubezen, ženitovanje, razlaga nam, kako se češko ljudstvo zdravi, kaj je in kaj pije, kaj si pripoveduje itd. Z eno besedo „Od kolébky do hrobu“ je knjiga, katera bode vsakoga kratkočasila in poučila.

Marljivo založništvo Fr. Šimáčka v Pragi je začelo izdajati *izbrane spise K. V. Raisa*. V prvih snopičih je slika iz duhovniškega življenja „Západ“. — Slovstvena dela K. V. Raisa so se v zadnjem desetletju zeló prikupila češkemu občinstvu; danes jih najdeš povsod, kamorkoli pride češka knjiga. Rais spada med najpopularnejše in najvažnejše češke književnike. Njegovi krkonoški kmetje in kmetice, zakotniki in zakotnice, duhovniki in učitelji tvorijo danes celo galerijo čisto posebnih književnih slik. To so v resnici gorske

podobe, to so portreti po naravi, katere podaja Rais v svojih spisih; iz njih diše čista narava kraja, iz katerega so vzete. Rais sam jih je imenoval „horské kořeny“. Čitatelj se kar zaljubi v ta gorski kraj in v njegove prebivalce! Poln občudovanja pa tudi gleda tiste, ki so temu gorskemu ljudstvu v svojem poklicu kot duhovniki ali učitelji posvetili svoje življenje in ž njim — da

prevajajo češki prelagatelji z marljivo roko najrazličnejše književne proizvode. Koliko se tu izgubi fizičnega dela, koliko časa in denarja! Dejstvo je, da je češki bravec samo zbežan zaradi čezmerne plodovitosti češkega tiska, da ne vé, kam naj se obrne in kaj naj si izvoli. Senzacijske stvari „najmodernejših“ pa so vendarle bravece razočarale popolnoma, tako da pametnejši čitatelji ne čitajo ničesar ali

Siroti.

tako rečem — skup zrastli. Raisovi spisi imajo veliko umetniško ceno in so zdravo berilo za vse.

Koliko se je v poslednji dōbi izdalo na Češkem knjig! Ali kako malo je dobrih, v resnici dobrih! Človek bi jih lahko na prstih seštel. Vse drugo je berilo za lačne bravece, ki nič ne mislijo in se bojé misli. Samo kratkočasiti se hočejo in nič več. Da, domača produkcija niti ne zadoščuje. Iz tujine

pa čitajo stare pisatelje. Zdi se, da se je nekaka bolezen lotila češkega slovstva, bolezen epidemična, ki so jo zanesli iz tujine na Češko in Čehom umetno vcepili. A sedaj je vendar nastal preobrat na bolje. Zrak se čisti, ugasla imena starih pisateljev začenjajo zopet žareti. Dal Bog, da bi to imelo kaj uspeha!

Fr. Štingl.

Glasba.

G. Fr. Gerbić je dobro urejeval „Glasbeno Zoro“, v katero je poleg raznih skladeb sprejemal tudi spise o raznih muzikalnih zadevah. A zanimanje za list je bilo tako majhno, da je zaslužni gospod izdajatelj moral list zaradi slabih dohodkov ustaviti. Sedaj pa imamo že nov glasbeni list, ki ga urejuje gospod dr. Gojmir Krek, a izdaja ga gospod Schwentner, knjigotržec v Ljubljani. Ime temu listu je: „**Novi akordi**, zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo.“ V vabilu na naročilo naglašajo založništvo, da hoče delati v smislu modernega napredka, da pa ne namerava v svojem listu praznovati orgij harmoničnih ali drugih abstruzitet, noče „ustvarjati muzikalnega secesionizma“, ampak bo „vestno skrbelo za to, da se ob napredovanju v muzikalnem mišljenju ne prezirajo glasbene oblike“. Gospod urednik se je res držal v tej prvi številki teh načel. Skladbe so raznovrstne in imajo res umetniško vrednost. Vrsto glasbotvorov

otvarja dr. Benjamina Ipavca pikantna „Polonêza“ za klavir; njej sledi Ferjančičev moški zbor „Oj slovenska zemljica“. Iv. pl. Zajc iz Zagreba je poslal pesem za visoki glas „Seljanko, dušo draga!“, Risto Savin za glasovir „Sarabando“, Emil Komel „Fugirano predigro“ za orgle. Dr. Anton Schwab je zložil serenadico za mešan zbor „Moji devojčici“, Karol Hoffmeister „Ločitev“, dvospjev s klavirjem, Josip Procházka „Nokturno“ za gosli in klavir, Lavoslav Pahor je za moški zbor, bariton in klavir priredil pesem „En starček je živel“, urednik doktor Gojmir Krek je zložil „Slovanski capriccio“ za klavir, Josip Procházka pa za srednji glas in klavir pesem „Kaj bi te vprašal?“ — Iz tega površnega pregleda se vidi, da je vsebina res mnogostranska in da je gospod urednik zbral okoli sebe res dobre glasbenike, ki bodo prispevali listu z mnogovrstnimi skladbami. L.

Prerana grobova.

„Dom in Svet“ žaluje zopet ob dveh preranih grobovih. Nemila smrt nam je vzela znano pisateljico Pavlino Pajkovo in mladega, nadarjenega risarja Frančiška Dobnikarja.

O **Pavlini Pajkovi** je prinesel „Dom in Svet“ že l. 1896. kratek življenjepis iz peresa g. dr. Glasserja. Našemu listu je bila jako naklonjena in je zanj napisala več daljših povesti. Že z Dunaja je živahno dopisovala našemu uredništvu, a še tesnejša je postala ta prijateljska vez, ko se je stalno preselila v Ljubljano. Ob smrti ranjkega g. urednika je spisala istemu lep „Spomin“, iz katerega se vidi, kako visoko ga je spoštovala. Rojena v solnčni Italiji in vzgojena v mili goriški okolici, si je ohranila vedno živahen in svež značaj. Bila je jako izobrazena gospa in spretna pisateljica, ki je slovenskemu slovstvu poleg mnogih povesti podarila tudi precejšnje število pesmi in poučnih sestavkov. Prerana smrt jo je dohitela po kratki bolezni dne 1. ega rožnika t. l. Tam na ljubljanskem pokopališču, kjer je tolikokrat s cveticami krasila grob svojega soproga g. dr. Janka Pajka in grob dr. Fr. Lampeta, počiva zdaj tudi ona in čaka vstajenja. Daljši spis o njenem književnem delovanju nam je obljubil njen sin, g. prof. Milan Pajk.

Frančišek Dobnikar, blag, idealen mladenič, nam je pa umrl v prvem cvetu, ko je ravnokar njegov duh začel razvijati svoja krila v divnem umetniškem poletu. Bil je nenavadno spreten risar, res umetnik po božji volji. Kot samouk si je ustvaril popolnoma svoj lastni slog. Duhovite vinjete-uvodnice, s katerimi se ponša vsaka številka našega lista, so njegovo delo. Čudovito lahkotno in hitro je risal. Ni izdeloval svojih slik natanko, ampak jih le v naglici skiciral. Njegove kompozicije se odlikujejo po izredni izvirnosti in duhovitosti. Kadar mu je prišla ustvarjajoča misel, ni se mogel premagati, da je ne bi takoj upodobil v nekaj izrazitih potezah. Neka neizrekljiva, globoka, nežna melanholija je razlita nad njegovimi risbami. Dolgo časa je bolehal in dobro vedel, da ga bo prsna bolezen prej ali slej pokopala; a mirno je čakal, kaj mu odloči božja previdnost, učil se, premišljeval in — risal. Umrl je dne 12. rožnika t. l. Napisal je tudi več nežnih črtic in pesmic. Tudi o njem bomo še obširneje poročali in objavili iz zapuščine nekaj lepih slik in skic. Saj je blagi pokojnik risal za naš list, dokler je mogel gibati roko; žal, da je mnogo lepih načrtov moral nesti s seboj v gomilo!

Naj v miru počivata oba blaga pokojnika!

Naše slike.

Vojvodski prestol. Na str. 404 prinašamo sliko „Vojvodskega prestola“ na gospesvetkem polju. Sicer spada k spisu o Gospe Sveti, a priobčili smo ga v tej številki, ker govori o njem naša glavna povest. O tem zanimivem starem spomeniku nam je sestavil gospod Valentin Podgorc sledeče podatke: „En kilometer od postaje Gospe Svete stoji na travniku star spomenik, obdan z železno ograjo. Iz kamena, ki se je našel v bližini, je nekdo sestavil dva sedeža. Pokoncu stoji stara marmornata plošča, ki služi obema stoloma kot naslonjalo; k tej plošči je nekdo zavalil na zapadni strani precej veliko štirivoglato skalo, na drugo stran pa je postavil navpik star, zdrobljen steber s spodnjim delom navzgor. Da je sedež bolj podoben prestolu, mu je pristavljenih nekaj starih marmornatih plošč, kakršnih se tod dobi mnogo, saj je tukaj stalo nekdanje staro mesto Virunum. Tak je naš „Vojvodski prestol“. — Gradivo tega prestola je trojno. Marmornata plošča, ki služi sedežema kot naslonjalo, je brez dvojbe iz rimske dobe; napis to jasno kaže. Konec stebra, ki služi kot vzhodni sedež, nima rimskega značaja; pravijo, da mora tako okorno delo biti iz dobe od VII. do XI. stoletja. Sedež na zapadni strani je kos navadnega konglomerata. — Najzanimivejši je kamen, ki tvori severozapadni kót prestola. Ta kamen nosi na severni in zapadni strani navpičen napis v lepih, velikih latinskih črkah. Na severni strani bereš:

MASVETI VERI

na zapadni strani pa je napis:

VERI.

Na tej strani so črke večje, kot na prvi.

Naš Jarnik je mislil, da je ta napis slovenski, in drugi pisatelji, kot Kumpf, Eichhorn, Hermann in Flor si niso upali te trditve zanikati. A že Flor je naglašal, da črke v napisu nikakor niso tako razdeljene, kakor so se navadno po knjigah pisale:

MA · SVETI · VERI

marveč, da prvi zlog od drugih ni ločen, ter da se beseda naravnost glasi: „Masveti.“ Vrhutega pa je navpična pisava neovrgljiv dokaz, da je napis rimski. Leta 1861. je nekdo stare črke še prenovil, tako da je napis izgubil staro obliko. Pred zapadnim sedežem je ena stopnica, pred vzhodnim sta pa dve; prva je okornejša od stopnic na vzhodni strani, kakor je tukaj tudi sedež okornejši. Plošča, ki služi kot naslonjalo, je blizu 1·67 m visoka, 1·50 m široka in 20 cm debela. Na vzhodni strani ima ob zgornjem robu nad črto napis, ki se zdaj ne dá več brati. Mommsen je bral:

- YCR (ali B) VDOHIYVDTDVΛ

prve štiri črke pa so mu bile še dvomljive. Volbenk Lazius (1551) pravi, da je Vojvodski stol videl in na kamnu bral:

DN. DVX DOMIT.

a na drugem mestu zopet trdi, da se glasi:

DVX DOMITI.

Ne manj površno je poročilo Megiserjevo, ki v svoji „Koroški kroniki“ pravi, da se napis glasi:

RVDOLPHVS DVX.

Res so v XVI. stoletju ljudje mislili, da je napisano tako, kajti dnevnik (diarium) dedne poklonitve (Erbhuldigung) l. 1564. pravi: „Fürnemblich weill in den oft gedohten stuell im Zollfelt Rudolphus Dux gehouen und dan am montag gleich St. Rudolphustag sein wierdet.“ Jaz mislim, da je napis rimski, a brati se ne dá več.

Zgodovinar Herman je poizkušal besede tolmačiti slovensko, beroč: „Luidowiyet“. Ta beseda naj bi bila enakega pomena kot „Domitianus“ — zmagovavec ljudstva.

Ako prideš k temu velevažnemu spomeniku, se pač iznenaden vprašuješ: Jeli to „Vojvodski prestol“? Pričakoval si gotovo kaj lepšega, nego sirovo sestavljen kup starega kamenja. Umeščanje vojvod je bilo velepomembno, da, najpomembnejše državnoopravno dejanje za ljudstvo. In za sestavljanje prestola niti kamnoseka niso rabili, ki bi bil izklesal vsaj nekoliko pripraven prestol!

Porabilo se je starorimsko kamenje, ki je bilo pri rokah. To je duh dobe, ko je vladala sirovost („Barbarei und Sinnesroheit“) dobe, ki ni imela smisla za umetnost in ni poznala obrti.¹⁾

Tem vrsticam g. Podgorca pristavljamo z ozirom na povest „Na vojvodskem prestolu“, da se je pravo vmeščanje slov. vojvod vršilo na „Knežjem kamnu“, ki je nekdanje stal poleg cerkvice sv. Petra ob Krnskem gradu in ki se sedaj hrani v celovškem muzeju; na „Vojvodskem prestolu“ pa je novi knez sedel, ko je delil fevde in razsojeval pravde.

„Spanjščice.“ Na strani 441 vidijo čitatelji preprosto skico rajnega Fr. Dobnikarja. Le malo potez je načrtal risar, a te poteze ne kažejo le ene slike, ampak obsegajo celo povest! Tiha otožnost, ki se je polastila na smrt bolnega nadarjenega mladenciča, diha iz vsake poteze. Ta skica je res značilna za Dobnikarja. Snov je vzeta iz narodne pesmi,

¹⁾ Puntschert. Herzogseinsetzung, str. 29.

Pogovori.

(Dalje.)

G. R. Violinski. „Čudno se mi vidi, kjer (!) nisem našel v „D. in S.“ nikakega pojasnila na moj list, v katerem sem Vam priložil tri pesmice.“ „Zatoraj“ (!) prosite obvestila o vzroku in veste, da „se nahajajo v pisavi napake“ — pa prosite milostne sodbe. Vaših treh pesmic, ki ste jih prej poslali, nimamo pri roki — zadnji dve sta tukaj. O teh in po teh izrecimo — sodbo; če bo milostna, o tem boste sodili sami. Povemo pa ponavljaje vnaprej, da je to jako slabo priporočilo za pesnika, če nam sam izpove, da ne zna slovenščine, pri tem pa vendar poje in hoče, da bi se deli njegovi proizvodi kar v list. Kdor hoče pesmi „delati“, mora vsaj jezik imeti v mezincu. Vendar kakšna slovnična napaka bi se še popravila — če bi pesem izražala vsaj lepo idejo v sicer lepi obliki. Pri Vas pogrešamo tega. Kaj hočete povedati, kakšna čutila zbuditi pri čitatelju n. pr s Svojo „Sirota in maj“?

Prišel si zaželjeni (!) maj,
kot kralj prirode mlade;
posul si s cvetom log in gaj,
in v srca vcepil nade.
Obudil si vijolic cvet;
pognal si mraz ledeni.
Spomina po preteklih let
zamoril nisi v meni.
Še v duhu pred menoj stoji;
oj, grozna noč nemila —
Ko oče moj se poslovil,
in mat' je preminila.
Zatoraj (!) tebe krasni maj
srce je moje pozelelo!
Da bi obudil nade vsaj;
in upanje veselo ...

Ali hočete, da Vam maj, „prirode kralj“, vzame spomin na očeta in mater? Pomilujemo pač siroto, ki se ji v eni noči „oče poslovi in mat' premine“ — a Vaša pesmica ni po tem, da bi mogli resno misliti o resnih čuvstvih, ki jih mora taka sirota občutiti. In česa ste pričakovali z majem? K večjemu, da se vrne oče, ki „se je poslovil“! Da bi Vam „preminulo“ mater vrnil — tega ne zmore tudi „kralj prirode“ ... Besede pač, besede, pa še tako okorne brez pesniškega vzleta, ker brez pravega čuta! Pesnik se mora vendar vsaj vglobiti v čuvstva, o katerih hoče peti — če jih že sam ne občuti. Kar tako nekaj vreči na papir, da so le stih, to ni pesniško in zbuja k večjemu pomilovanje. — Tudi druga: „Na vrtu“ kaže, da ste si „izmislili“ čuvstva ne pa predelali jih v svojem srcu; sicer bi morala pač drugače zveneti struna, ki bi „srca bolečine

skrite“ oznanovala „trdosrčni“, ali morda Vaši „mehkosrčni“ deklici. „Zatorej“: slovnicu — čuteče srce — logično mišljenje — vznesen izraz, vse to Vam toplo priporočamo!

G. Milovanski.

„Na potu v svet.“

Na potu v svet sreča me
boginja petja,
in glas njen zaslišal sem
milodoneči.

„Kaj dolgo že ljubim te,
mili tovariš,
izprazni to kupico,
ki ti jo nudim.“

In slušal sem boginjo,
božjo poslanko,
izpraznil sem kupico
ter jo jej vrnil!
„Odslej pa ves moj si ti“,
nežno mi pravi.
Izgine in samega
mene ostavi.

Tako se Vam je godilo „na potu v svet“. Kupico ste, pravite, izpraznili, in žal, da Vas je ostavila — samega ona, „boginja petja“. Veliko ni moglo biti v tisti kupici in kake posebne pijače Vam boginja tudi ni „nudila“. Vsaj iz drugih dveh pesmic ni videti, da bi se bili kaj navdušili ob tej pijači. „Sonet“, ki je na drugem mestu, ima v prvem delu jako neprimerno podobo za drugi del in druga ... no, sanje so res — sanje. Zdi se nam nekaka rimana proza, ki pa tudi še bo-leha baš — na rimah. Košato vrbo vidite z gostim listjem, v katerem se skriva mlada ptica s svojim gnezdecem; in to vejevje poka v viharju, in ptica komaj živa zbeži od potoka!... Naredili ste sicer ta „sonet“ — a želja, da se obelodani, Vam ni mogla biti resna! Naš „cenjen list“ bi — bojimo se — postal premalo cenjen, če bi dajali prostora takim „pesmicam“. Odrekati Vam ne moremo in ne smemo dobre volje, a dobra volja ni še vse!

G. Ivan Ivanovič. Enkrat ste nam že nekaj pesmic poslali, „in ker je bila še precej dobra sodba“, nam jih zopet nekaj pošiljate, da jim „odločimo mal prostor na zadni strani“. Hm, ko bi brž vedeli, kako smo Vas takrat sodili! Čakajte — kdaj je to bilo in kako? Da! v 11. številu lanskega leta. Rekli smo Vam, da se morate navaditi čutiti, premišljati, misli lepo, razvrščevati, dajati mislim lepo obliko, in tako upamo, da

ne bo brez nič Vaša „muza“. Pogledjmo, kako ste ubogali!

„Ob Savi.“

Ob mrzli Savi sem sameval;
Zamišljen gledal sem na njo,
na mehki travi sem sedeval
in mislil sem zdaj to, zdaj to.

Zamislil sem se v dneve davne,
na misel mi je prišel mož,
oj Samo! Bil si bitke slavne
in združil si Slovencev množ.

Za njega bili naši dedi
na prosti zemlji prost gospod,
v lice niso zrli bedi,
zmagalci bili so povsod.

Sedaj nastane pa vprašanje,
kako Slovincem se godi?
Le malokdo se meni za-nje;
Zelo slovenski rod trpi.

Sedaj nastane pa tudi vprašanje: Je li to
res pesniški polet, ka-li? Ali ste brali kdaj

Jenkovega „Sama“? Tudi on se je zamislil
v dneve davne in mu je prišel na misel isti
mož, kot Vam. Pa preberite in čutite, kaj je
v Jenkovi pesmi! Vaša ji ni niti do
členkov!... Tudi „Na pesnikovem grobu“
se Vam ne porodi nobena visoka misel,
razen če se Vam zdi vzvišena tá-le:

„In tu počivaš ti poet,
največji, kar jih videl svet...“

Vaši „Želji“ nimamo dostaviti družega,
nego da naj se Vam izpolni:

Le molči v prsih mi srce
le molči in ne poj več pesmi,
čeprav razveseljuje se
ljubezen zgodna v vesni.

Le molči srce, ne žaluj,
veseli se, veseli,
a pesmi več nikar ne kuj (!)
in deve več ne ljubi!...

Fiat! Zgôdi se!

M. B.

Listnica uredništva. — Andalka, Sibirka v K. Prosimo Vas, prizanašajte nam s takimi „proizvodi“! — F. H. Rajev v P. V koš! — Mira. — Morda pa mislite preskromno o svojih pesniških talentih. Nekaj priobčimo. Hvala!

Razpis nagrad.

P. t. gg. pisatelje iznova opozarjamo na **nagradl**, kateri smo razpisali v aprilovi številki t. 1, in sicer:

1. Za povest v obsegu 7—8 tiskanih pol našega lista — **nagrado 500 kron.**
2. Za povest v obsegu 2 $\frac{1}{2}$ —3 tiskanih pol — **nagrado 200 kron.**

Rokopisi naj se po običajnem načinu pošljejo

do 1. oktobra t. 1.

Uredništvu „Dom in Sveta“.

Skrivalnica.

Primate tihotapca!